

Herstel van Balans

De financiële gezondheid van Nederland
in onzekere tijden

Maart 2023

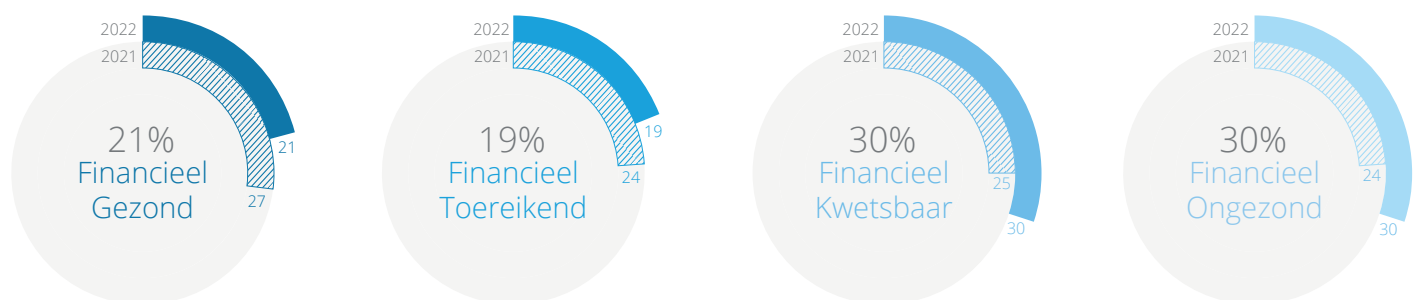
Samenvatting

Net als in 2021 brengt Deloitte ook in 2022 de financiële gezondheid van Nederlandse huishoudens in kaart. Hiervoor hebben we samen met onze partners een schaal ontwikkeld voor financiële gezondheid met bijbehorende gezondheidsniveau. Het jaar 2022 was een roerig jaar. Het begon nog met een veelbelovend eerste kwartaal, waarin de economie - na de coronamaatregelen van 2020 en 2021 - een groeispurt maakte. Nederlanders gingen weer meer consumeren. Maar al snel dienden nieuwe, onverwachte ontwikkelingen zich aan. De oorlog in Oekraïne, de energiecrisis, hoge inflatie en de daaruit voortvloeiende verminderde koopkracht voerden de boventoon.

De gevolgen van deze ontwikkelingen zien wij weerspiegeld in de resultaten van ons onderzoek naar de financiële gezondheid van Nederlanders in 2022: 21% van de Nederlandse huishoudens is financieel Gezond. In 2021 was dit nog 27%. Daarnaast is het aandeel financieel Toereikende huishoudens gedaald van 24% naar 19%. Het balanceren van de vijf componenten van financiële gezondheid: Inkomen, Uitgaven, Sparen, Lenen en Planning bleek onder deze omstandigheden lastiger dan voorheen. Naast deze moeilijkheden zijn er ook lichtpunten; 2023 zien wij als een jaar waarin we gezamenlijk kunnen werken aan het herstel van balans.

We hebben de financiële gezondheid van Nederlandse huishoudens onderzocht door hen te vragen naar hun situatie, gedrag, houding en gevoelens als het gaat om de onderliggende domeinen Inkomen, Uitgaven, Sparen, Lenen en Planning, en de balans daartussen. Ook hun kennis van financiële zaken en hun algehele financiële houding hebben we daarbij meegenomen. Dit levert het onderstaande beeld op. Daarmee is er in algemene zin sprake van een verslechtering van de financiële gezondheid. De uitkomsten per domein geven meer inzicht in deze nadelige verschuiving.

Figuur S.1 Nederland in financiële gezondheidsniveaus in 2021 en 2022, in %

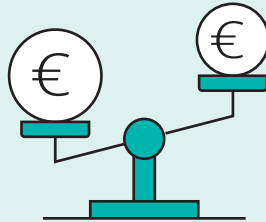

Uitkomsten op de domeinen

Inkomen

Het inkomen dat huishoudens in 2022 ontvingen, bleef in de meeste gevallen – naar eigen zeggen – stabiel. Dit geldt voor **62%** van de huishoudens. **18%** van de huishoudens ontving een (veel) lager inkomen, de overige huishoudens ontvingen een (veel) hoger inkomen.

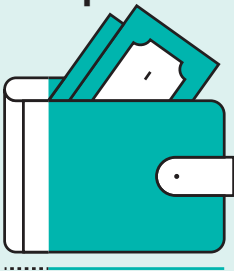
1 op de 7

Een op de zeven Nederlandse huishoudens kan financieel niet rondkomen. Van deze groep spreekt 10% het spaargeld aan en 4% moet geld lenen om rond te kunnen komen.

Uitgaven

Bijna
1 op de 5

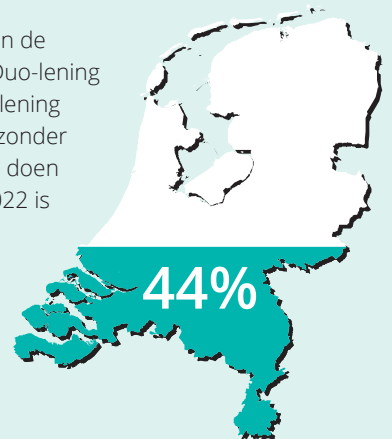
Bijna een op de vijf Nederlandse huishoudens geeft aan moeite te hebben met het betalen van de noodzakelijke kosten van levensonderhoud. In 2021 was dit nog iets meer dan een op de acht.

Het percentage huishoudens dat zonder problemen hun rekeningen kan betalen is gedaald van **65%** in 2021 naar **54%** in 2022. 5% heeft daadwerkelijk een betalingsachterstand.

Lenen

Het percentage Nederlandse huishoudens met een hypotheek dat zeker is over het aflossen van hun hypotheek is afgenomen van **66%** in 2021 naar **44%** in 2022.

Was in 2021 nog 59% van de Nederlanders met een Duo-lening (zeer) zeker dat ze deze lening op tijd zouden aflossen zonder aanpassingen te hoeven doen aan hun levensstijl. In 2022 is dit gedaald naar 44%.

Sparen

Een kwart

van de Nederlandse huishoudens is onzeker over de haalbaarheid van het kunnen doen van grotere uitgaven. In 2021 was dit ruim een op de zeven.

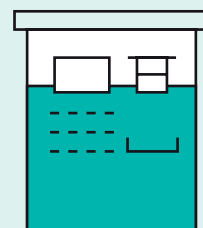
64% van de Nederlandse huishoudens spaart maandelijks, **7%** spaart niet.

Gaf in 2021 nog de helft van de huishoudens aan makkelijk het geld bij elkaar te krijgen om morgen een uitgave te kunnen doen die gelijk is aan hun maandinkomen. In 2022 is dit percentage gedaald naar 40%.

Planning

72%

72% van de Nederlandse huishoudens maakt financiële plannen voor de toekomst. Het grootste deel (58%) van Nederlandse huishoudens maakt plannen voor de korte(re) termijn.

56% van de Nederlandse huishoudens hebben er vertrouwen in dat hun verzekeringen eventuele grote schades dekken. Dit was in 2021 nog **64%**.

Dwarsdoorsnede van Nederland

1. Economische en maatschappelijke ontwikkelingen brachten groepen Nederlandse huishoudens financieel verder uit balans

De economische en maatschappelijk ontwikkelingen in 2022 zoals de energiecrisis, een dalend consumentenvertrouwen en hoge inflatie, roepen de vraag op hoe dit van invloed is geweest op de financiële gezondheid van Nederlandse huishoudens. Hoe hebben zij dit ervaren en hoe reflecteerde dit op hun houding? Het grootste deel (84%) van Nederlandse huishoudens geeft aan last te hebben gehad van lastenstijgingen als gevolg van de economische ontwikkelingen. Daarbij zeggen veruit de meeste huishoudens (82%) hun gedrag te hebben aangepast aan deze gestegen lasten. Toch is de algemene houding van gemiddeld Nederland ten opzichte van financiële zaken grotendeels onveranderd. Nederlanders zijn gemiddeld gezien bijvoorbeeld net zoveel gericht op het heden als in 2021 (19%, versus 17% in 2021). Bij meer kwetsbare groepen, zoals huishoudens met een benedenmodaal inkomen en 18-24-jarigen, zien we wel een lichte verschuiving. Waar de houding van gemiddeld Nederland dus grotendeels onveranderd is, zien we dat Nederlanders over de gehele linie onzekerder zijn geworden over hun financiën. Zo is gemiddeld Nederland ten opzichte van 2021 minder zeker over het doen van grote uitgaven (daling van 55% van mensen die hier zeker over zijn naar 39%).

2. 18 tot 25-jarigen hebben het financieel zwaar

De jongste groep Nederlanders (18-24 jaar) lijkt harder geraakt door het economisch zware jaar dan andere leeftijdsgroepen. 45% is financieel Ongezonder. De groep 18-24-jarigen scoort op alle domeinen lager dan de andere leeftijdsgroepen met uitzondering van het domein Planning. Financiële vaardigheden en kennis kunnen bijdragen aan de financiële gezondheid, maar deze groep scoort significant lager dan de overige leeftijdsgroepen op kennisvragen. Ook als het gaat om houding zien we dat de 18-24-jarigen meer dan gemiddeld een korte termijn focus hebben. Ze geven vaker aan alleen bezig te zijn met wat ze nu moeten betalen (32% versus gemiddeld 19%) en houden geen of weinig rekening met dingen die ze over een tijdje moeten betalen (21% versus gemiddeld 10%). Deze houding, een achterstand op financiële kennis en vaardigheden en het niet altijd aanpassen van het gedrag laten goed de kwetsbaarheid van 18-24-jarigen zien. Dit is zorgelijk: zij lijken zo al met een financiële achterstand het werkende leven in te gaan.

3. Helft huurders is financieel ongezond

Er bestaat op dit moment een forse kloof tussen huurders en huiseigenaren als het gaat om hun financiële gezondheid. Weliswaar worden huurders niet financieel Ongezonder doordat ze huren, maar ons onderzoek bevestigt dat mensen die huren vaker kenmerken hebben die hen kwetsbaar maken. Hoewel het feit dat zij huren niet de oorzaak is, lijkt het ook geen bijdrage te leveren aan het verbeteren van financiële gezondheid. Maar liefst 50% van de huishoudens met een huurwoning heeft het gezondheidsniveau Ongezonder. Slechts 7% van de huurders is financieel Gezond. Huurders scoren met name slechter dan gemiddeld op de domeinen Uitgaven, Sparen en Planning, terwijl ze op het domein Lenen juist relatief goed scoren. In algemene zin kunnen we stellen dat de groep huurders voor een aanzienlijk deel bestaat uit mensen die relatief kwetsbaar zijn voor financiële problemen.

4. Teveel Nederlanders niet bezig met pensioen; de pensioentransitie biedt nieuwe kansen

Het pensioen is een essentieel onderdeel van de financiële gezondheid van Nederlandse huishoudens. De hoogte van je pensioen bepaalt hoe je er financieel voor staat als je met pensioen gaat en of je de levensstijl waar je aan gewend bent min of meer kunt voortzetten. Bijna de helft van de Nederlanders (49%) die nog niet met pensioen zijn heeft er vertrouwen in dat het maandelijks inkomen van hun huishouden op pensioendatum voldoende zal zijn. De mate van vertrouwen dat Nederlanders hebben in het inkomen van hun huishouden op pensioendatum verschilt sterk per groep. Naast de mensen die erop vertrouwen dat hun inkomen voldoende zal zijn op de pensioendatum, is er ook een grote groep die hier minder zeker van is of hier geen inzicht in heeft. Dit zijn met het oog op de aankomende pensioentransitie extra kwetsbare groepen. Dit beeld is niet verrassend, maar onderstreept wel het belang van het ondersteunen en activeren van Nederlanders als het gaat om het pensioen. Te veel Nederlanders zijn niet bezig met hun pensioen.

5. Financiële emancipatieslag kost tijd

In 2021 vroegen we aandacht voor de grote verschillen tussen mannen en vrouwen als het gaat om hun financiële gezondheid en voor de financiële emancipatieslag die nodig is om de financiële positie van vrouwen te verbeteren. Zo'n emancipatieslag kost tijd, zo blijkt ook nu weer. Maar liefst 65% van de vrouwen valt in het gezondheidsniveau Kwetsbaar of Ongezonder, versus 55% van de mannen. Qua kennis is er nog weinig veranderd en vrouwen lijken ook nog steeds minder zeker over hun financiële kennis dan mannen. In grote lijnen zijn de verschillen tussen mannen en vrouwen nog steeds groot. En waar de verschillen kleiner zijn geworden komt dit ook doordat mannen het op bepaalde aspecten slechter zijn gaan doen, niet doordat vrouwen een echte inhaalslag hebben gemaakt. Als het gaat over het verbeteren van de financiële positie van vrouwen blijft een belangrijke rol weggelegd voor de spelers in het ecosysteem rondom financiële gezondheid. Het achterblijven van vrouwen als het gaat om financiële gezondheid is een probleem dat vraagt om een lange adem. Positief hierbij is dat vrouwen in de basis gemiddeld over een houding lijken te beschikken die bijdraagt aan een goede financiële gezondheid. Als de juiste omstandigheden worden gecreëerd, is er ook een mooie voedingsbodem om financiële gezondheid te verbeteren.

6. Relatie tussen financiële gezondheid en financiële kennis; mogelijk overschatten van financiële kennis is een aandachtspunt

Goede financiële kennis en vaardigheden vormen een belangrijke basis voor financiële gezondheid. Het geeft mensen meer mogelijkheden om de financiën van hun huishouden op de korte en de lange termijn in balans te brengen en te houden. Er zijn meerdere subgroepen waarvan de financiële gezondheid onder druk staat, die ook achter lijken te blijven als het aankomt op financiële kennis. Daarnaast overschatten Nederlanders mogelijk hun financiële kennis. Indien mensen zich niet bewust zijn van het gebrek aan financiële kennis is het de vraag of ze tijdig hulp zoeken en/of daar voor open staan.

Aanbevelingen

Maak gebruik van het momentum

Waar het in de samenleving jaren terug vooral over fysieke gezondheid ging, verbreedde de coronacrisis het gesprek naar mentale gezondheid en zien we dat de ontwikkelingen van 2022 hier ook financiële gezondheid aan toevoegden. Dit creëert een uniek momentum. De openheid over financiële zaken kan de bereidheid van Nederlanders vergroten om actief aan de slag te gaan met hun financiële gezondheid en meer open te staan voor initiatieven op dit terrein. Het is aan de spelers binnen het ecosysteem om van dit momentum gebruik te maken en hier nu op in te spelen door bijvoorbeeld kennis te verrijken en Nederlanders wegwijs te maken op het gebied van financiële gezondheid. Een goede stap zou zijn om te zorgen dat mensen in ieder geval zelf in staat zijn om de ondersteuning te krijgen waar zij recht op hebben (bijvoorbeeld toeslagen en subsidies).

Breng samenwerking op het gebied van financiële gezondheid naar een hoger niveau

Financiële gezondheid is een gedeelde verantwoordelijkheid van alle organisaties die het financiële gedrag en de financiële omgeving van Nederlanders kunnen beïnvloeden. Zij moeten daarom ook in actie komen. We zien dat ingrijpende gebeurtenissen elkaar steeds vaker opvolgen en dat sneller ingrijpen noodzakelijk is. Dit vraagt meer flexibiliteit van het ecosysteem, waarbij organisaties elkaar direct kunnen vinden. Op dit moment biedt het ecosysteem al veel opties aan Nederlandse huishoudens, zoals toeslagen, noodhulp en coaching. Om dit soort mooie initiatieven te laten slagen is het belangrijk om kritisch te blijven kijken naar de effectiviteit en de toegankelijkheid: sluit het initiatief aan op de probleemvraag en wordt er voor gezorgd dat mensen de juiste hulpmiddelen kunnen vinden?

Werk aan preventieve oplossingen voor de lange termijn

De uitkomsten van ons onderzoek laten zien dat Nederlandse huishoudens lang niet allemaal financieel gezond zijn. Dit kan zich uiten op milde wijze, zoals bij Nederlanders die wat beter financieel zouden kunnen plannen, maar het kan ook ingrijpendere vormen aannemen waarbij op korte termijn ondersteuning nodig is. Het is echter de vraag hoe lang deze reactieve kortetermijnoplossingen maatschappelijk houdbaar blijven.

Op de lange termijn zou preventie voorop moeten worden gesteld bij het verbeteren van financiële gezondheid. Dit draagt bij aan het vergroten van de (zelf)redzaamheid van Nederlanders. Door in te zetten op dergelijke maatregelen, zoals het inclusiever maken van de duurzaamheidstransitie, creëer je een financiële veerkracht op de korte en lange termijn. Vanuit het ecosysteem zou de focus moeten liggen op het structureel vergroten van deze (zelf)redzaamheid van Nederlandse huishoudens. Hierdoor komen er op de langere termijn meer ruimte en middelen beschikbaar om die huishoudens te ondersteunen die niet zelf de mogelijkheden en de middelen hebben om hun financiële gezondheid te verbeteren.

Vertaal financiële gezondheid tot in de kern van de onderneming

De dialoog over financiële gezondheid gaat vaak over de extra initiatieven die organisaties opzetten om Nederlanders te ondersteunen, maar ook in relatie tot de eigen organisatie kan al verschil gemaakt worden.

Naar buiten gericht, als het gaat om de eigen producten en diensten richting klanten, moet een organisatie bepalen hoe zij invulling geeft aan financiële gezondheid. Mensen hebben soms extra hulp nodig of een specifieke benadering en soms moeten zij tegen hun eigen irrationele gedrag worden beschermd.

Naar binnen gericht - in de rol van werkgever - is het belangrijk dat een organisatie zich afvraagt of zij de juiste omstandigheden creëert voor haar werknemers om financieel gezond te kunnen zijn. Denk hierbij aan een toereikend loon, het bespreekbaar maken van financiële problemen en het bieden van hulp waar nodig. Organisaties moeten nadenken over hun impact op de financiële gezondheid van hun werknemers. Werkgevers kunnen daarmee starten door het meten van de financiële gezondheid van hun werknemers, een actieplan op te stellen en deze voortvarend uit te voeren.

Vergroot financiële kennis en vaardigheden en begin bij de jeugd

Het ontbreken van financiële basiskennis en vaardigheden draagt niet bij aan een financieel gezond leven en (zelf)redzaamheid. Financiële kennis en vaardigheden komen op dit moment beperkt tot niet aan bod op scholen. Maar ook in de gezinssituatie wordt hier mogelijk niet altijd voldoende aandacht aan besteed of kunnen ouders niet altijd het goede voorbeeld geven.

Effectieve en proactieve hulp aan deze groepen vanuit het ecosysteem is dus noodzakelijk. Uiteindelijk is het doel dat mensen niet in een kwetsbare situatie terecht komen. Dit kan mede worden bereikt door hun tijdig de juiste kennis en vaardigheden bij te brengen. Hier zou al vroeg mee moeten worden gestart: financiële kennis en vaardigheden moeten een integraal onderdeel worden van het onderwijs, zowel op basisscholen als op middelbare scholen en vervolgonderwijs. Hiermee geven we jongeren een stevigere basis om te bouwen aan een financieel gezonder bestaan.

In 2021 constateerden we dat Nederland nog een lange weg te gaan had op het gebied van financiële gezondheid, maar we waren hoopvol dat we met de acties vanuit het ecosysteem van financiële gezondheid en de versoepelingen van de corona-maatregelen op weg waren naar een financieel gezonder Nederland. We wisten toen nog niet dat ons een aantal ingrijpende gebeurtenissen te wachten stond, die een grote invloed zouden hebben op de maatschappij, de economische situatie wereldwijd en op individuele Nederlandse huishoudens. Dat de uitkomsten dit jaar zijn verslechterd is geen verrassing, maar laat wel opnieuw zien hoe belangrijk het is dat Nederlandse huishoudens financieel weerbaar zijn.

De spelers in het ecosysteem hebben het afgelopen jaar niet stil gezeten. Zo is er verder onderzoek gedaan naar aspecten van financiële gezondheid, zijn er nieuwe initiatieven opgezet. Ondanks deze mooie stappen blijkt extra hulp, gezien de uitkomsten van het onderzoek, nog steeds noodzakelijk. Uiteraard hebben Nederlanders, binnen hun eigen mogelijkheden, ook een eigen verantwoordelijkheid, maar niet alle elementen die raken aan financiële gezondheid liggen volledig binnen hun invloedssfeer. Het blijft daarom van belang dat alle spelers in het ecosysteem samen stappen zetten om Nederlanders hierin te helpen.

Inhoudsopgave

1. Samenwerken aan herstel van balans	9
2. Het onderzoek	11
2.1 <i>Wat is financiële gezondheid?</i>	11
2.2 <i>De kernelementen van financiële gezondheid</i>	12
2.3 <i>Het conceptuele model en de vragenlijst</i>	13
2.4 <i>Vier financiële gezondheidsniveaus</i>	14
2.5 <i>Score per domein</i>	15
3. De financiële gezondheid: hoe gezond is Nederland?	20
3.1 <i>Uitkomsten financiële gezondheidsniveaus</i>	20
3.2 <i>Achtergrondkenmerken gezondheidsniveaus</i>	20
3.3 <i>Score van gezondheidsniveaus per domein</i>	22
4. De financiële gezondheid van Nederland per domein	26
4.1 <i>De scores op de vijf domeinen</i>	26
5. Dwarsdoorsnedes van Nederland	35
5.1 <i>Economische en maatschappelijke ontwikkelingen brachten groepen Nederlandse huishoudens financieel verder uit balans</i>	36
5.2 <i>18 tot 25-jarigen hebben het financieel zwaar</i>	41
5.3 <i>Helpt huurders is financieel Ongezond</i>	46
5.4 <i>Te veel Nederlanders niet bezig met pensioen; de pensioentransitie biedt nieuwe kansen</i>	50
5.5 <i>Financiële emancipatieslag kost tijd</i>	56
5.6 <i>Relatie tussen financiële gezondheid en financiële kennis; mogelijk overschatten van financiële kennis is aandachtspunt</i>	61
6. Aanbevelingen	65
Colofon	70
Literatuur	72
Bijlage 1 - Conceptueel model	75
Bijlage 2 - Vragenlijst	76

1. Samen werken aan herstel van balans

Het jaar 2022 was een roerig jaar. Het begon nog met een veelbelovend eerste kwartaal, waarin de economie - na de coronamaatregelen van 2020 en 2021 - een groeispurt maakte.¹ Nederlanders gingen weer meer consumeren. Maar al snel dienden nieuwe, onverwachte ontwikkelingen zich aan. De oorlog in Oekraïne, de energiecrisis, hoge inflatie en de daaruit voortvloeiende verminderde koopkracht voerden de boventoon.

De gevolgen van deze ontwikkelingen zien wij weerspiegeld in de resultaten van ons onderzoek naar de financiële gezondheid van Nederlanders in 2022: 21% van de Nederlandse huishoudens is financieel Gezond. In 2021 was dit nog 27%. Daarnaast is het aandeel financieel Toereikende huishoudens gedaald van 24% naar 19%. Ook in 2021 riepen we al op om meer aandacht te besteden aan financiële gezondheid, zowel richting Nederlanders zelf als organisaties die daar een rol in kunnen vervullen. De ontwikkelingen in 2022 zorgden ervoor dat Nederlandse huishoudens ineens geconfronteerd werden met hoge uitgaven, die het moeilijk maakten om hun financiële gezondheid op peil te houden. Het balanceren van de vijf componenten van financiële gezondheid: Inkomen, Uitgaven, Sparen, Lenen en Planning bleek onder deze omstandigheden lastiger dan voorheen. Dit rapport beschrijft naast deze moeilijkheden ook de lichtpunten; 2023 zien wij als een jaar waarin we gezamenlijk kunnen werken aan het herstel van balans.

In 2021 heeft Deloitte voor het eerst onderzoek gedaan naar de financiële gezondheid van Nederlandse huishoudens.² Dit onderzoek richtte zich in tegenstelling tot veel andere onderzoeken niet alleen op het beheersen van de schuldenlast of het inkomen, maar op het gehele spectrum van financiële gezondheid. Financiële gezondheid benaderen wij vanuit een holistisch perspectief, vanuit een bredere en positievere context. Meer specifiek: vanuit het samenspel tussen de domeinen Inkomen, Uitgaven, Lenen, Sparen en Planning. Voel je je zeker en heb je voldoende kennis over je financiën? Ben je op de

toekomst voorbereid? Maar ook: heb je een buffer om onverwachte schokken op te vangen en hoe financieel weerbaar ben je? Al dit soort onderwerpen spelen een rol, en ook voor mensen zonder financiële problemen valt vaak nog winst te boeken. De uitdaging is om binnen het gehele spectrum van financiële gezondheid voortdurend in balans te blijven.

In 2022 zien we dat het voor meerdere Nederlandse huishoudens moeilijk was om hun financiële gezondheid in balans te houden. Dit was op macro-economisch niveau wellicht minder evident: de consumentenbestedingen bleven hoog het afgelopen jaar en ook de spaartegoeden van Nederlandse huishoudens stegen verder in 2022.³ Dit betekent echter niet dat dit beeld op het niveau van individuele Nederlandse huishoudens hetzelfde was. Zo laat ons onderzoek zien dat het percentage financieel Kwetsbare en financieel Ongezonde huishoudens hard is gestegen. Meer huishoudens dan in 2021 kampten met betalingsproblemen en hadden moeite met rondkomen.⁴

Dat laatste is niet onopgemerkt gebleven. Om de gevolgen hiervan (gedeeltelijk) op te vangen, hebben verschillende partijen die een rol hebben in het ecosysteem van financiële gezondheid⁵ ingegrepen. Zo werd bijvoorbeeld de huur- en zorgtoeslag verhoogd, stelde de overheid een prijsplafond⁶ voor energie vast dat per 1 januari 2023 van kracht is en is er ook een Tijdelijk Noodfonds Energie opgericht voor kwetsbare huishoudens met een hoge energierekening.⁷ Ook kwamen werkgevers in actie: Zij verhoogden de lonen

---

¹ DNB, 2022a.

² In 2021 is dit onderzoek uitgevoerd in samenwerking met de Universiteit Leiden, Nibud en ING.

³ DNB, 2023.

⁴ Zie ook Nibud, 2022a.

⁵ Hiermee bedoelen we alle spelers die een rol kunnen spelen in het ecosysteem van financiële gezondheid. Denk bijvoorbeeld aan werkgevers, overheden, financiële instellingen, onderwijsinstellingen en energiebedrijven.

⁶ Rijksoverheid, 2023a.

⁷ Rijksoverheid, 2023b.

en kwamen met eenmalige uitkeringen. Verder werd de Nationale Coalitie Financiële Gezondheid (NCFG) gevormd waarin publieke en private organisaties in hun rol als werkgever willen bouwen aan een financieel gezond Nederland.⁸

Naast deze initiatieven werd financiële gezondheid in 2022 nadrukkelijk onderwerp van gesprek. Niet alleen bij organisaties binnen het ecosysteem van financiële gezondheid, maar ook bij Nederlanders zelf. Doorgaans praten Nederlanders niet graag over geldzaken, maar afgelopen jaar leek iedereen het ineens met elkaar te hebben over de hoogte van de energierekening.⁹ Met vrienden en familie, en zelfs op de werkvloer. En niet alleen Nederlanders die financieel kwetsbaarder zijn en door hun situatie gedwongen zijn om hier over na te denken, maar ook Nederlanders die het financieel goed hebben.

Dat het gesprek op gang is gekomen is belangrijk en een positieve ontwikkeling. Openheid en bewustzijn over financiële zaken kan ook een opening geven tot hulp. En dat is nodig, want hoewel er zeker onderdelen zijn waar mensen zelf aan kunnen werken, zit er een grens aan hun invloedssfeer. Financieel gezond gedrag alléén is niet voldoende. De financiële gezondheid van individuele huishoudens wordt ook bepaald door de inrichting van ons financiële systeem en de achterliggende (politieke) keuzes. Daarmee is financiële gezondheid een verantwoordelijkheid van ons allemaal. Mensen hebben hulp nodig, en daarbij moet specifiek aandacht worden besteed aan die groepen Nederlanders die financieel kwetsbaarder zijn. Door daar als samenleving gezamenlijk in op te treden kunnen we werken aan herstel van balans van de financiële gezondheid van Nederlandse huishoudens.

Gelukkig zijn er inmiddels ook economische lichtpunten te onderscheiden die daarin een rol kunnen spelen. Zo nam de arbeidsparticipatie verder toe en gaan volgens berekeningen van het Nibud veel huishoudens er in 2023 op vooruit.¹⁰ Na een recordhoogte van 11,5% in 2022 verwacht De Nederlandsche Bank

(DNB) dat de inflatie de komende jaren sterk daalt en de economie weer aantrekt.¹¹ Na een dieptepunt in het consumentenvertrouwen in oktober 2022, zijn consumenten in begin 2023 positiever en hebben ze weer meer vertrouwen in de economie.¹²

Hoe deze ontwikkelingen precies uitwerken per individueel huishouden in 2023 moet nog blijken. Niet alle huishoudens zullen in dezelfde mate profiteren. Hopelijk ontstaat hiermee weer ruimte voor meer Nederlandse huishoudens om financieel te kunnen herstellen van een turbulent jaar. De afgelopen jaren, inclusief de periodes waarin corona op de voorgrond stonden, laten eens te meer zien hoe belangrijk financiële weerbaarheid is. Het zou goed zijn als we als samenleving daarbij vasthouden aan de leerpunten die deze ontwikkelingen ons hebben gebracht.

Ons onderzoek is in de eerste plaats bedoeld om een breed, overkoepelend beeld te schetsen van de financiële gezondheid van Nederland in 2022. Dit als aanvulling op, en verdieping van, de onderzoeken naar deelaspecten van financiële gezondheid die al zijn gedaan. Daarbij brengen we ook de verschuivingen ten opzichte van 2021 in kaart. Ons onderzoek moet eraan bijdragen dat financiële gezondheid bij iedereen – het individu, maar ook de spelers van het ecosysteem – hoog op de agenda blijft staan.

Net als in 2021 is het onderzoek in opdracht van Deloitte uitgevoerd. Het rapport is opgesteld in samenwerking met ABN AMRO, Achmea, ING, Nibud, Rabobank en Universiteit Leiden. Deze partijen hebben vanuit hun eigen rol specifieke expertise en ervaring ingebracht op financiële gezondheid en de resultaten helpen duiden. Deloitte blijft dit onderzoek de komende jaren jaarlijks uitvoeren zodat wij zicht houden op de trends en ontwikkelingen van de financiële gezondheid van Nederlanders.

Leeswijzer

Hoofdstuk 2 beschrijft de uitgangspunten en opzet van dit onderzoek, laat zien hoe we tot vier financiële gezondheidsniveaus zijn gekomen en hoe deze financiële gezondheidsniveaus op individueel niveau doorwerken. In hoofdstuk 3 volgt een nadere karakterisering van de gezondheidsniveaus, een inzicht in de overkoepelende uitkomsten van het onderzoek en een overzicht van achtergrondkenmerken die op basis van ons onderzoek het meest representatief zijn voor elk gezondheidsniveau. Vervolgens gaan we in hoofdstuk 4 meer gedetailleerd in op de uitkomsten van de onderliggende domeinen Inkomen, Uitgaven, Sparen, Lenen en Planning. Hoofdstuk 5 bevat reflecties op enkele dwarsdoorsnedes van Nederland: welke patronen zien we als we inzoomen op specifieke groepen, wat zijn mogelijke verklaringen, en hoe verhouden deze patronen zich tot wat we zagen in 2021? In hoofdstuk 6 volgen de aanbevelingen. Door het hele rapport zijn kaders opgenomen waarin experts – van ABN AMRO, Achmea, ING, Nibud, Rabobank en Universiteit Leiden – vanuit hun achtergrond hun licht laten schijnen op het onderzoek en de bevindingen.

⁸ NCFG, 2022.

⁹ Rabobank, 2022a.

¹⁰ Nibud, 2023a.

¹¹ DNB, 2022b.

¹² CBS, 2023.

2. Het Onderzoek

In 2021 heeft Deloitte voor het eerst een onderzoek opgezet en uitgevoerd om inzicht te krijgen in de financiële gezondheid van Nederlandse huishoudens. Ook in 2022 is dit onderzoek uitgevoerd. Jaarlijks meten geeft ons niet alleen inzicht in de financiële gezondheid van Nederlandse huishoudens in het desbetreffende jaar, maar biedt ons ook de mogelijkheid om trends en ontwikkelingen te herkennen en te duiden.

Via onderzoeksbureau Ipsos heeft Deloitte in oktober 2022 een vragenlijst uitgezet onder 5.000 Nederlanders.¹³ In 2022 is het onderzoek uitgevoerd in samenwerking met het Nibud en academici van de Universiteit Leiden. In dit hoofdstuk gaan we in op de definitie die we hanteren, het conceptuele model dat is opgesteld op basis van deze definitie, het scoringsmodel en de manier waarop de uitkomsten binnen dit model moeten worden geïnterpreteerd.

2.1 Wat is financiële gezondheid?

Hoe financieel gezond zijn Nederlandse huishoudens? Welke groepen vragen extra aandacht en welke aanknopingspunten zien we voor verbetering? Welke acties kunnen huishoudens én spelers binnen het ecosysteem van financiële gezondheid ondernemen?¹⁴ Deze vragen kunnen we alleen beantwoorden met een eenduidig, uniform begrip van wat financiële gezondheid nu eigenlijk is. In het kader van het onderzoek naar de financiële gezondheid in Nederland in 2021¹⁵ is hiervoor een definitie ontwikkeld.

Wij definiëren financiële gezondheid als de mate waarin een persoon of huishouden in staat is en het gevoel van controle heeft om:¹⁶

1. op een comfortabele manier aan alle huidige en lopende financiële verplichtingen en behoeften te voldoen; en
2. de financiële zekerheid op te bouwen om zijn of haar levensdoelen na te streven en op een comfortabele manier aan alle toekomstige verplichtingen en behoeften te voldoen.

In de definitie en in het rapport wordt gesproken over 'Nederlanders' en 'huishoudens'. In de basis is de financiële situatie van Nederlandse huishoudens gemeten. Als iemand zijn financiën met leden van zijn huishouden deelt, wordt de financiële gezondheid immers niet alleen bepaald door de situatie van de persoon zelf, maar door de financiële situatie van het gehele huishouden.¹⁷ Tegelijkertijd zijn er elementen die puur raken aan het individu (bijvoorbeeld kennis en houding). In die gevallen wordt in dit rapport de term 'Nederlanders' gebruikt.

¹³ De vragenlijst is door onderzoeksbureau Ipsos online uitgezet via het Ipsos i-Say panel. 5000 respondenten hebben de vragenlijst volledig ingevuld. Door een weging aan de data toe te voegen geven de resultaten een representatieve afspiegeling van Nederland op basis van leeftijd, geslacht, regio en inkomen.

¹⁴ Hiermee bedoelen we alle spelers die een rol kunnen spelen in het ecosysteem van financiële gezondheid. Denk bijvoorbeeld aan werkgevers, overheden, financiële instellingen, onderwijsinstellingen en energiebedrijven.

¹⁵ Deloitte, 2021.

¹⁶ Deze definitie is gebaseerd op rapporten van het CFPB, 2015; FHN, 2017; Kempson et al., 2017; Vlaev en Elliott, 2013.

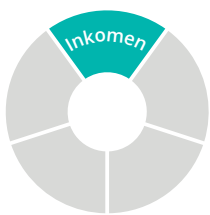
¹⁷ In de vragenlijst zoals uitgezet door Ipsos is toegelicht wat de respondenten moeten verstaan onder 'financieel huishouden'. Ook is aangegeven wanneer een vraag namens het financiële huishouden beantwoord moet worden en wanneer namens het individu.

2.2 De kernelementen van financiële gezondheid

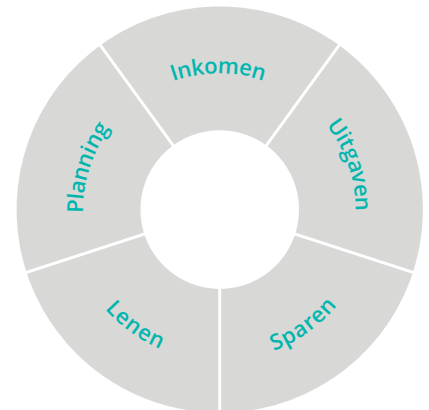
De financiële gezondheid, en het verbeteren ervan, is een continu proces. Het gaat niet alleen om de mate waarin je je dagelijkse uitgaven beheerst en zorgt voor voldoende en regelmatig inkomen. Ook het opbouwen van vermogen, dit laten groeien om je financiële weerbaarheid te verhogen en het nastreven van korte- en langetermijndoelen zijn onderdeel van een goede

financiële gezondheid. Daarom onderscheiden we – mede op basis van onze definitie – in de basis vijf domeinen die in samenhang de financiële gezondheid beïnvloeden: **Inkomen, Uitgaven, Sparen, Lenen** en **Planning**. Figuur 2.1 op deze pagina toont per domein de indicatoren die samenhangen met financiële gezondheid.

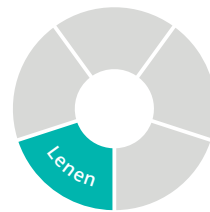
Figuur 2.1 Indicatoren voor financiële gezondheid per domein

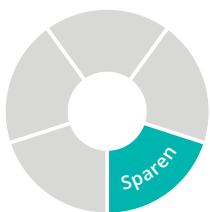
- Het inkomen is voldoende:** huishoudens beschikken over voldoende inkomen om aan dagelijkse en toekomstige verplichtingen te voldoen.
- Het inkomen is voorspelbaar:** huishoudens zijn in staat om over (langere) tijd de hoogte en de zekerheid van het inkomen te voorspellen.
- Controle over inkomen:** leden van het huishouden hebben een gevoel van controle over het genereren van toekomstig inkomen.

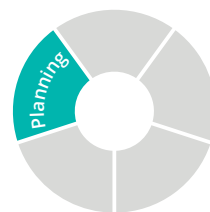
- Evenwicht tussen inkomsten en uitgaven:** huishoudens zijn in staat om rond te komen van het inkomen en/of vermogen.
- Rekeningen tijdig en volledig betalen:** huishoudens zijn in staat om tijdig alle rekeningen te betalen, er zijn geen betalingsachterstanden.
- Controle over uitgaven:** leden van het huishouden hebben een gevoel van controle over alle soorten uitgaven die gedaan worden.

- Duurzame schuldenlast en tijdig schulden afbetalen:** huishoudens hebben een schuldenlast die beheersbaar is en lossen hun schulden op tijd af.
- Kennis van en controle over de schuldverplichtingen:** leden van het huishouden hebben inzicht in de aard en omvang van de schulden, en hebben een gevoel van controle hierover.

- Op regelmatige basis sparen en voldoende liquide middelen voor de korte(re) termijn:** huishoudens sparen op regelmatige basis en hebben voldoende direct beschikbare gelden.
- Spaargelden en investeringen voor de lange(re) termijn:** huishoudens sparen en/of investeren om lange(re)-termijndoelen te kunnen realiseren.
- Controle over vermogen:** leden van het huishouden hebben een gevoel van controle over het opbouwen en beheersen van vermogen.

- Kortetermijnbudget en langetermijnplannen:** huishoudens stellen een budget vast voor de korte termijn en monitoren dit, en stellen langetermijnplannen op om levensdoelen te behalen.
- Adequate verzekeringen:** huishoudens hebben verzekeringen afgesloten die toereikend zijn om belangrijke risico's af te dekken.
- Controle over planning:** leden van het huishouden hebben een gevoel van controle over het bereiken van hun levensdoelen door middel van een adequate planning.

Eerder onderzoek laat zien dat naast deze vijf domeinen ook andere factoren een rol spelen bij financiële gezondheid. Daarom zijn ook de financiële kennis en persoonlijke kenmerken van de respondenten onderzocht. Dit is relevant omdat kennis en houding niet alleen financieel gedrag kunnen verklaren en bepalen, maar informatie hierover ons helpt bij het zoeken naar manieren om financieel gedrag te verbeteren.

2.3 Het conceptuele model en de vragenlijst

Het conceptuele model dient samen met de definitie van financiële gezondheid als fundament voor de uitgebreide vragenlijst die we hebben opgesteld. Vanuit de academische literatuur¹⁸ en bestaande vragenlijsten¹⁹ zijn vragen verzameld, en waar nodig aangepast, om alle elementen van het model te meten. Het conceptuele model en de scoringsmethodiek zijn ten opzichte van het onderzoek in 2021 ongewijzigd gebleven.

Voordat we de vragenlijst hebben uitgezet, hebben we alle vragen nog eens kritisch onder de loep genomen en enkele kleine aanpassingen gedaan. De uiteindelijke vragenlijst van 2022 verschilt daardoor op een paar punten van de vragenlijst van 2021. Zo hebben we, om zo goed mogelijk in te spelen op het huidige economische klimaat, drie vragen toegevoegd om meer inzicht te krijgen in de gevolgen van de kostenstijgingen in 2022. Ook zijn enkele vragen verwijderd. Deze vragen bleken geen aanvullende waarde te hebben ten opzichte van andere vragen. We hebben deze aanpassingen in samenspraak met het Nibud en de academici van de Universiteit Leiden gedaan en geaccordeerd. De aanpassingen hebben geen invloed op de scoringsmethodologie.

In totaal bestond de vragenlijst in 2022 uit 59 vragen, waarvan 28 over financiële gedragingen (onderverdeeld in de vijf domeinen Inkomen, Uitgaven, Sparen, Lenen en Planning), 16 over financiële vaardigheden en persoonlijke kenmerken, en 15 over de huishoudelijke en socio-economische omgeving. Om de vragen zo laagdrempelig mogelijk te maken zijn deze dusdanig geformuleerd dat respondenten deze vragen zelfstandig konden beantwoorden, zij zelf geen berekeningen hoefden te maken en geen documentatie (zoals salarisstroken of pensioenoverzichten) hoefden te raadplegen.

In 2022 is het onderzoek voor de tweede keer uitgevoerd. Hierdoor zijn we in staat om resultaten met elkaar te vergelijken en ontwikkelingen over tijd te volgen. Daarbij hebben we de vragenlijst niet onder dezelfde groep respondenten als in 2021 uitgezet. Voor de interpretatie is het belangrijk om te bepalen of een bepaalde groei of afname daadwerkelijk significant is. Om dit te beoordelen gebruiken we de Chi-kwadraattoets.²⁰ Daar waar resultaten op basis van deze toets significant zijn, spreken we in de uitkomsten van het onderzoek in termen als 'toe- of afname' of bijvoorbeeld 'is gegroeid'. Waar de uitkomsten niet significant zijn, benoemen we wel de percentages van 2021 en 2022 maar spreken we niet in termen van groei of afname.

Bij het presenteren van de uitkomsten van het rapport gebruiken we procentpunten om het absolute verschil aan te geven tussen percentages.

In bijlage 1 is een nadere toelichting opgenomen op het conceptuele model van financiële gezondheid. De vragenlijst van 2022 is te vinden in bijlage 2.

**Universiteit
Leiden**

“Onderzoek dat de financiële gezondheid van Nederlandse huishoudens in kaart brengt en verder gaat dan enkel inkomen en uitgaven is van cruciaal belang. Zaken als kennis, plannen, sparen en lenen hebben ook invloed hebben op de financiële situatie van huishoudens, nu en in de toekomst. Door deze aspecten op te nemen in de definitie en de meetmethodologie is het bepalen van iemands financiële gezondheidsniveau meer accuraat en kunnen huishoudens zo ook makkelijker geholpen

worden om hun gezondheid te verbeteren. Dit onderzoek is een vervolg op het onderzoek in 2021 en zorgt ervoor dat patronen in financiële gezondheid over tijd kunnen worden gemeten en geduid. Wat heeft bijvoorbeeld de crisis van het afgelopen jaar gedaan met de financiële gezondheid van Nederlanders?

In het rapport worden ook voorbeeldhuishoudens beschreven en de scores die zij laten zien op de verschillende domeinen. Hierdoor zien we hoe complex financiële gezondheid is, maar ook hoe er bijvoorbeeld zowel voor huishoudens met financiële gezondheidsniveau Ongezonder ruimte voor verbetering is, maar ook voor huishoudens met het financiële gezondheidsniveau Gezond.”

¹⁸ O.a. Kempson et al., 2017; Comerton-Forde et al., 2020; Lusardi en Mitchell, 2011.

¹⁹ O.a. FHN, 2018 en 2020; FCA, 2017 en 2021; CBA en University of Melbourne, 2019; Van Dijk, Van der Werf en Van Dillen, 2022.

²⁰ Dit is een statistische toets voor categorische data waarmee bepaald kan worden of data significant afwijkt.

2.4 Vier financiële gezondheidsniveaus

Zoals eerder beschreven is financiële gezondheid een balans tussen meerdere financiële aspecten. Om de complexiteit van deze balans goed te kunnen duiden en in te schalen, is er gekozen voor vier niveaus van financiële gezondheid. Figuur 2.2 toont een korte omschrijving per gezondheidsniveau. In hoofdstuk 3 geven we verdere duiding aan deze niveaus. Verder is, op basis van theoretische en expertinzichten, per vraag beoordeeld welke bandbreedtes van scores daarbij horen. Met andere woorden: bij welke scores een respondent binnen een bepaald gezondheidsniveau valt. Deze bandbreedtes zijn ook in figuur 2.2 opgenomen.

In het vervolg van dit rapport spreken we over financieel Gezonde huishoudens, financieel Toereikende huishoudens, financieel Kwetsbare huishoudens en financieel Ongezonde huishoudens. Daarmee verwijzen we dus naar de gezondheidsschaal die is ontwikkeld voor dit onderzoek. We spreken hierbij expliciet over een schaal omdat financiële gezondheid een dynamisch concept is dat zich ontwikkelt over tijd, en zich daarmee over deze schaal kan bewegen.

Figuur 2.2 Beschrijving en bandbreedtes financiële gezondheidsniveaus

Financieel Gezond 77-100	Financieel Toereikend 66-76	Financieel Kwetsbaar 51-65	Financieel Ongezonder 0-50
Scores tussen de 77-100 worden beschouwd als een financieel Gezonde situatie. Huishoudens met scores binnen deze bandbreedte rapporteren op een zeer groot deel tot alle vragen antwoorden die als gezond worden beschouwd.	Scores tussen de 66-76 worden beschouwd als een financieel Toereikende situatie. Huishoudens met scores binnen deze bandbreedte rapporteren op een aanzienlijk tot groot deel van de vragen antwoorden die als gezond worden beschouwd.	Scores tussen de 51-65 worden beschouwd als een financieel Kwetsbare situatie. Huishoudens met scores binnen deze bandbreedte rapporteren op een beperkt deel van de vragen antwoorden die als gezond worden beschouwd.	Scores tussen de 0-50 worden beschouwd als een financieel Ongezonde situatie. Huishoudens met scores binnen deze bandbreedte rapporteren op geen van de vragen, of slechts een klein deel, antwoorden die als gezond worden beschouwd.

Financiële gezondheid is dus geen onveranderlijk gegeven maar geeft de situatie weer waarin iemand zich op een bepaald moment bevindt. Zo hoeft het feit dat een Nederlands huishouden of Nederlander op dit moment financieel Ongezonder is niet te betekenen dat dit altijd zo zal zijn. Wel geldt dat het lastiger is om van een financieel ongezonde situatie te verbeteren naar een hoger gezondheidsniveau dan voor huishoudens die al redelijk financieel gezond zijn.

Denk daarbij aan huishoudens die bijna het gehele inkomen nodig hebben om noodzakelijke rekeningen te betalen en daardoor niet kunnen bezuinigen versus huishoudens die te veel uitgeven aan luxeproducten en daar makkelijker op zouden kunnen besparen. Dat zien we terug bij de scores per gezondheidsniveau: financieel Ongezonder kent een relatief brede bandbreedte. Dit komt doordat er een minimum van basisvereisten is om financieel gezien in de daaropvolgende gezondheidsniveaus te kunnen komen. Het is belangrijk om te beseffen dat de gezondheidsniveaus een overkoepelende score representeren.

Om een goede financiële gezondheid te hebben, gaat het erom dat alle vijf de domeinen (Inkomen, Uitgaven, Sparen, Lenen en Planning) met elkaar in balans zijn. Ter illustratie: een beperkt inkomen betekent niet automatisch dat een huishouden niet financieel Gezond is. Het gaat erom hoe het huishouden deze situatie balanceert met andere financiële gezondheidsaspecten, zoals uitgaven. Dit kan ook gelden voor huishoudens waarvan de deelnemers aan dat huishouden jong zijn (bijvoorbeeld de leeftijdscategorie 18-24 jaar).²¹ Jongeren studeren vaak nog of staan aan het begin van hun carrière. Dit betekent dat zij bijvoorbeeld vaak nog beperkt vermogen, of een buffer, opbouwen. Zij kunnen echter nog steeds een goede financiële gezondheid hebben als andere domeinen wel in evenwicht zijn. En wie jong is, zal vaak nog geen uitgebreide pensioenplannen hebben en daarom ook slechter scoren. Toch is het ook voor jongeren belangrijk om op tijd aan de slag te gaan met hun financiële (langetermijn) planning. Zolang de domeinen in balans zijn, is het ook voor jongeren mogelijk om een goede score te behalen.

²¹ Onder 'ouderen' verstaan we mensen vanaf 35 jaar en ouder, onder 'jongeren' verstaan we mensen jonger dan 35 jaar.

2.5 Score per domein

Naast een overkoepelende score op financiële gezondheid is op basis van hetzelfde scoringsmodel ook een score ontwikkeld per domein van financiële gezondheid. Deze subscores laten zien op welke onderdelen binnen de gezondheidsniveaus (en binnen de samenleving als geheel) de belangrijkste aandachtspunten liggen. Immers, het feit dat respondenten over het geheel een bepaald gezondheidsniveau hebben, wil niet zeggen dat zij ook op elk domein een gezonde financiële situatie laten zien.

De subscores geven de mate aan waarin een huishouden financieel gezond is op dat specifieke domein. Hierbij is de score dus gebaseerd op de resultaten van de onderliggende vragen per domein. De subscores zijn als volgt te interpreteren:

Groen: het huishouden laat op het merendeel van de vragen binnen het domein een goede financiële gezondheid zien.

Oranje: het huishouden laat op het merendeel van de vragen binnen het domein een matig financiële gezondheid zien.

Rood: het huishouden laat op het merendeel van de vragen binnen het domein geen goede financiële gezondheid zien.

Ter illustratie: een huishouden kan op basis van de gegeven antwoorden het financiële gezondheidsniveau Gezond hebben. De score om binnen het gezondheidsniveau financieel Gezond te vallen is geen absolute score, maar een bandbreedte. Hierdoor zijn binnen de gezondheidsniveaus verschillende combinaties van domeinscores mogelijk. Zo is het mogelijk dat het huishouden op alle domeinen groen scoort (zie voorbeeldhuishouden Yilmaz in figuur 2.3). Maar het kan ook zo zijn dat een financieel Gezond huishouden op een (of meerdere) domein(en) rood scoort (zie voorbeeldhuishouden Jansen in figuur 2.3). Wanneer een financieel Gezond huishouden rood scoort op een domein, betekent dit dat dit huishouden op dit domein nog stappen kan zetten om de financiële gezondheid te verbeteren.

Ook binnen de andere gezondheidsniveaus zien we soortgelijke combinaties (zie figuur 2.3). Wanneer een huishouden financieel Ongezond is, betekent dat bijvoorbeeld niet dat het op geen enkel domein groen kan scoren (zie voorbeeldhuishouden Warmerdam in figuur 2.3). Met andere woorden: individuele huishoudens met hetzelfde gezondheidsniveau kunnen, binnen de bandbreedte van dat niveau, anders scoren op de individuele domeinen.

Figuur 2.3 Voorbeeldhuishoudens

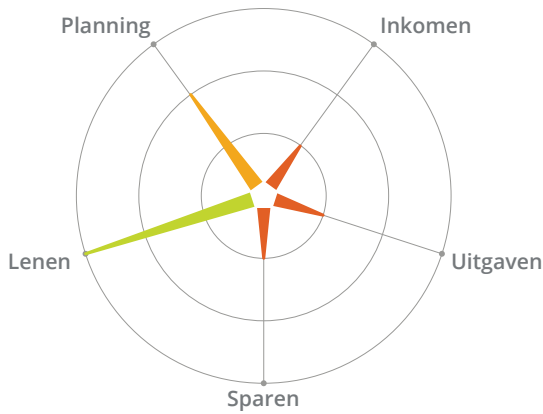

Individuele huishoudens met hetzelfde gezondheidsniveau kunnen, binnen de bandbreedte van dat niveau, anders scoren op de individuele domeinen.

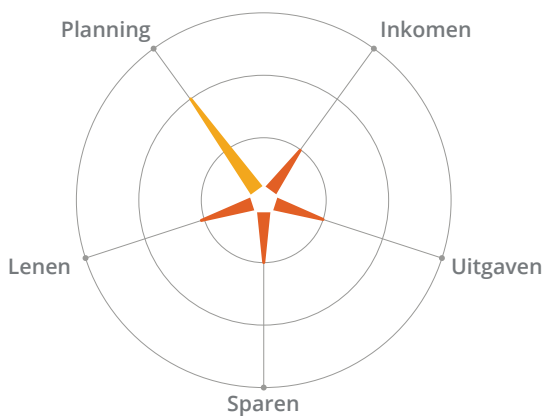
Huishouden Warmerdam

Totaalscore: 16.4

Huishouden De Wit

Totaalscore: 49.2

Figuur 2.4 laat, naast de scores van de voorbeeldhuishoudens, zien hoe het financiële gedrag, de houding en het gevoel van mensen over financiële zaken er doorgaans per gezondheidsniveau uitzien. Deze kenmerken zijn gebaseerd op theoretische en expertinzichten. De vragen in de vragenlijst proberen deze kenmerken zo goed mogelijk te vatten, maar de kenmerken zijn geen een-op-een reflectie van de score. Ook het financieel gedrag en de

antwoorden die huishoudens in een specifiek gezondheidsniveau geven, kunnen daarmee jaarlijks verschillen. Zo scoorde in 2021 69% van de financieel Gezonde huishoudens groen op het domein Planning, maar is dat in 2022 66% (zie ook figuur 3.3).

In hoofdstuk 3 lichten we de achtergrondkenmerken van huishoudens en uitkomsten op de gezondheidsniveaus verder toe.

Figuur 2.4 Kenmerken vier financiële gezondheidsniveaus

Doorgaans geldt voor de **financieel Gezonde huishoudens** dat ze:

Gezond	Domein	Kenmerk
	Inkomen	meestal veel geld overhouden aan het einde van de maand.
		inkomsten hebben die voor de langere termijn voorspelbaar zijn.
	Uitgaven	veel minder uitgeven dan dat er aan inkomsten binnenkomt.
		alle rekeningen zonder problemen kunnen betalen.
	Sparen	een ruime buffer hebben om onverwachte uitgaven en/of gebeurtenissen op te vangen.
		structureel elke maand sparen.
Lenen	geen consumptieve schulden hebben.	
	zeer zeker zijn dat zij hun hypotheek op tijd kunnen aflossen.*	
Planning	financiële plannen hebben voor de langere termijn.	
	zeker zijn dat er goede financiële plannen zijn gemaakt voor het pensioen.	

Doorgaans geldt voor de **financieel Toereikende huishoudens** dat ze:

Toereikend	Domein	Kenmerk
	Inkomen	meestal een beetje geld overhouden aan het einde van de maand.
		inkomsten hebben die voor de middellange termijn voorspelbaar zijn.
	Uitgaven	minder uitgeven dan dat er aan inkomsten binnenkomt.
		rekeningen allemaal kunnen betalen maar sporadisch een andere financiële keuze moeten maken, zoals een maand niet sparen.
	Sparen	een redelijke buffer hebben om onverwachte uitgaven en/of gebeurtenissen op te vangen.
		regelmatig sparen.
Lenen	geen consumptieve schulden hebben, of alleen consumptieve schulden die snel afgelost kunnen worden.	
	zeker zijn dat zij hun hypotheek op tijd kunnen aflossen.*	
Planning	financiële plannen hebben voor de middellange termijn.	
	zeker zijn dat ze goede financiële plannen hebben voor het pensioen.	

* Dit kenmerk is specifiek gericht op huiseigenaren. Hiervoor is gekozen omdat een hypotheek feitelijk een schuld is die grote impact heeft op de financiële gezondheid van het huishouden. Mensen die huren worden bij deze vraag buiten beschouwing gelaten en dit heeft geen impact op hun score. Dit geldt voor alle vier de overzichten.

Doorgaans geldt voor de **financieel Kwetsbare huishoudens** dat ze:

Kwetsbaar	Domein	Kenmerk
	Inkomen	meestal precies rondkomen van het inkomen.
		inkomsten hebben die enkel voor de korte termijn voorspelbaar zijn.
	Uitgaven	ongeveer evenveel uitgeven als dat er aan inkomsten binnenkomt.
		hun rekeningen uiteindelijk altijd kunnen betalen, maar daar vaak moeite mee hebben.
	Sparen	een beperkte buffer hebben om onverwachte uitgaven en/of gebeurtenissen op te vangen. beperkt sparen of alleen bij een financiële meevaller.
	Lenen	consumptieve schulden hebben met beperkt inzicht daarin, en geen uitzicht hebben op een schuldenvrije situatie op de kortere termijn.
onzeker zijn of zij hun hypotheek op tijd kunnen aflossen.*		
Planning	enkel financiële plannen hebben voor de korte termijn.	
	onzeker zijn of ze goede financiële plannen hebben voor het pensioen.	

Doorgaans geldt voor de **financieel Ongezonde huishoudens** dat ze:

Ongezonder	Domein	Kenmerk
	Inkomen	meestal niet kunnen rondkomen van het inkomen.
		inkomsten hebben die niet goed of slechts voor de zeer korte termijn voorspelbaar zijn.
	Uitgaven	meer uitgeven dan dat er aan inkomsten binnenkomt.
		altijd moeite hebben om hun rekeningen te betalen en/of een achterstand hebben bij het betalen ervan.
	Sparen	geen buffer hebben om onverwachte uitgaven en/of gebeurtenissen op te vangen. niet, of zeer beperkt, sparen.
	Lenen	consumptieve schulden hebben met beperkt tot geen inzicht in hoe ze die kunnen aflossen waardoor ze geen zicht hebben op een schuldenvrije situatie, ook niet op de langere termijn.
zeer onzeker zijn of zij tijdig hun hypotheek kunnen aflossen.*		
Planning	geen financiële plannen hebben.	
	zeer onzeker zijn of ze goede financiële plannen hebben voor het pensioen.	

* Dit kenmerk is specifiek gericht op huiseigenaren. Hiervoor is gekozen omdat een hypotheek feitelijk een schuld is die grote impact heeft op de financiële gezondheid van het huishouden. Mensen die huren worden bij deze vraag buiten beschouwing gelaten en dit heeft geen impact op hun score. Dit geldt voor alle vier de overzichten.

3. De financiële gezondheid: hoe gezond is Nederland?

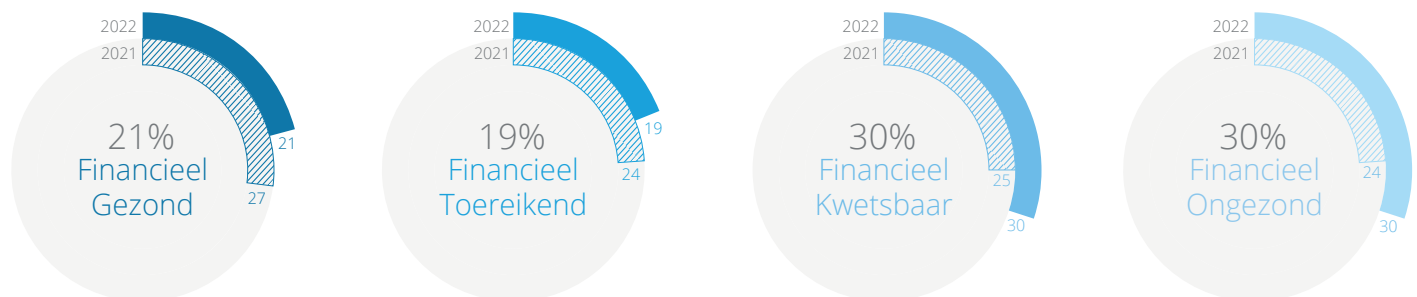
Hoe financieel gezond is Nederland in 2022? Welke verschuivingen zien wij ten opzichte van 2021? Zijn er bepaalde achtergrondkenmerken van Nederlandse huishoudens of individuen die vaker voorkomen bij bepaalde gezondheidsniveaus en zo ja, welke zijn dit? In dit hoofdstuk gaan we hier op in.

3.1 Uitkomsten financiële gezondheidsniveaus

Als het gaat om het financiële gezondheidsniveau van Nederlandse huishoudens, dan zien we in 2022 een nadelige verschuiving ten opzichte van 2021. In 2021 waren Nederlandse huishoudens nog redelijk gelijk verdeeld over de vier gezondheidsniveaus, waarbij de grootste groep financieel Gezond was (27%). In 2022 steken de financieel Kwetsbare én de financieel Ongezonde huishoudens er met beide 30% bovenuit.

Het aandeel financieel Gezonde huishoudens is gezakt naar 21%, terwijl het aandeel financieel Toereikende huishoudens daalde van 24% naar 19%. Daarmee is er in algemene zin sprake van een verslechtering van de financiële gezondheid. Om een beter beeld te krijgen van de uitkomsten gaan we in de volgende paragrafen in op de achtergrondkenmerken die het vaakst voorkomen per gezondheidsniveau en op de scores per domein die de vier gezondheidsniveaus laten zien.

Figuur 3.1 Nederland in financiële gezondheidsniveaus in 2021 en 2022, in %

3.2 Achtergrondkenmerken gezondheidsniveaus

In hoofdstuk 2 zijn we ingegaan op de kenmerken per gezondheidsniveau als het gaat om het financiële gedrag, de houding en het gevoel van mensen over financiële zaken. Naast deze specifieke kenmerken per gezondheidsniveau komen er uit de resultaten van de vragenlijst ook specifieke achtergrondkenmerken naar voren. We doelen hiermee op die kenmerken zoals leeftijd, inkomen en geslacht, die mede verklarend kunnen zijn voor de financiële situatie.

Hoewel deze specifieke achtergrondkenmerken binnen alle gezondheidsniveaus voorkomen, zijn ze niet gelijk verdeeld: bepaalde achtergrondkenmerken komen significant vaker voor binnen een bepaald gezondheidsniveau. Figuur 3.2 toont per financiële

gezondheidsniveau welke achtergrondkenmerken (bijvoorbeeld 'vrouw' of '65+') in 2022 significant vaker voorkomen.²² Deze inzichten bieden organisaties handvatten om mogelijk kwetsbare huishoudens te herkennen en daar gericht actie op te ondernemen. Zo zien we bijvoorbeeld als we kijken naar het opleidingsniveau, dat mensen met een hogere opleiding significant vaker in de gezondheidsniveaus Gezond en Toereikend voorkomen dan mensen met lagere opleidingen. Bij het gezondheidsniveau Kwetsbaar gaat het juist significant vaker om mensen die aangeven een lagere opleiding hebben afgerond. Dit betekent dus niet, dat iemand die een lagere opleiding heeft afgerond nooit het financiële gezondheidsniveau Toereikend of Gezond kan hebben.

²² In de figuur is een selectie gemaakt van achtergrondkenmerken uit de vragenlijst die mogelijk belangrijke inzichten kunnen bieden.

Het betekent alleen dat we dit achtergrondkenmerk in de resultaten van 2022 minder vaak terug zien onder de huishoudens die financieel Toereikend of Gezond zijn dan een hogere opleiding.

Andersom is het ook zo dat iemand kan beschikken over alle achtergrondkenmerken die vaak voorkomen in een bepaald financieel gezondheidsniveau, maar nog steeds een ander gezondheidsniveau kan hebben.

Figuur 3.2 Meest voorkomende achtergrondkenmerken per financieel gezondheidsniveau*

Financieel Gezond

	Geslacht	Komen mannen vaker voor dan vrouwen.
	Leeftijdscategorie	Komen de leeftijdscategorieën 35-44 en 55-64 vaker voor dan andere leeftijdscategorieën.
	Burgerlijke staat	Mensen die getrouwd of geregistreerd partner of samenwonend zijn komen vaker voor dan mensen met een andere burgerlijke staat.
	Inkomenscategorie	Komen mensen met een bovenmodaal inkomen vaker voor dan mensen uit een andere inkomenscategorie.
	Belangrijkste inkomstenbron huishouden	Is de belangrijkste inkomstenbron vaker een zzp'er en loondienst.
	Hoogst afgeronde opleiding	Komen mensen die universiteit of hbo afgerond hebben vaker voor dan mensen met een ander opleidingsniveau.
	Life event	Komen vaker mensen voor die geen impactvolle gebeurtenis hebben meegemaakt de afgelopen twaalf maanden.

Financieel Toereikend

	Geslacht	Komen mannen vaker voor dan vrouwen.
	Leeftijdscategorie	Komen de leeftijdscategorieën 55-64 en 65+ vaker voor dan andere leeftijdscategorieën.
	Burgerlijke staat	Mensen die getrouwd of geregistreerd partner of weduwe/weduwenaar zijn komen vaker voor dan mensen met een andere burgerlijke staat.
	Inkomenscategorie	Komen mensen met een modaal inkomen vaker voor dan mensen uit een andere inkomenscategorie.
	Belangrijkste inkomstenbron huishouden	Is de belangrijkste bron van inkomsten Pensioen/AOW of loondienst.
	Hoogst afgeronde opleiding	Komen mensen die universiteit of hbo afgerond hebben vaker voor dan mensen met een ander opleidingsniveau.
	Life event	Komen vaker mensen voor die geen impactvolle gebeurtenis hebben meegemaakt de afgelopen twaalf maanden.

* De categorieën zijn niet cumulatief. Dat wil zeggen de achtergrondkenmerken zijn niet in samenhang het meest significant, maar op zichzelf voor die specifieke categorie.

Financieel Kwetsbaar

 Geslacht	Geen verschil tussen mannen en vrouwen.
 Leeftijdscategorie	Komen de leeftijdscategorieën 18-24 en 25-34 vaker voor dan andere leeftijdscategorieën.
 Burgerlijke staat	Mensen die samenwonend of weduwe/weduwnaar zijn komen vaker voor dan mensen met een andere burgerlijke staat.
 Inkomenscategorie	Komen mensen met een modaal inkomen vaker voor dan mensen uit een andere inkomenscategorie.
 Belangrijkste inkomstenbron huishouden	Is de belangrijkste bron van inkomsten werken in loondienst of zzp'er.
 Hoogst afgeronde opleiding	Komen mensen die mbo of hbo afgerond hebben vaker voor dan mensen met een ander opleidingsniveau.
 Life event	Komen vaker mensen voor die wel een impactvolle gebeurtenis hebben meegemaakt de afgelopen maanden bijvoorbeeld mensen die op zichzelf zijn gaan wonen.

Financieel Ongezonder

 Geslacht	Komen vrouwen vaker voor dan mannen.
 Leeftijdscategorie	Komen de leeftijdscategorieën 18-24 en 25-34 vaker voor dan andere leeftijdscategorieën.
 Burgerlijke staat	Mensen die gescheiden of alleenstaand zijn komen vaker voor dan mensen met een andere burgerlijke staat.
 Inkomenscategorie	Komen mensen met een benedenmodaal inkomen vaker voor dan mensen uit een andere inkomenscategorie.
 Belangrijkste inkomstenbron huishouden	Is de belangrijkste bron van inkomsten vaak studiefinanciering of een uitkering.
 Hoogst afgeronde opleiding	Komen mensen die de basisschool of lbo, vmbo basis/kader afgerond hebben vaker voor dan mensen met een ander opleidingsniveau.
 Life event	Komen vaker mensen voor die wel een impactvolle gebeurtenis hebben meegemaakt de afgelopen maanden bijvoorbeeld ziekte/arbeidsongeschiktheid.

3.3 Score van de gezondheidsniveaus per domein

De financiële gezondheid van Nederlandse huishoudens is dus verslechterd, zagen we in paragraaf 3.1 Wat is er veranderd ten opzichte van 2021? In deze paragraaf bespreken we de scores per domein die de vier gezondheidsniveaus laten zien. In hoofdstuk 4 gaan we verder in op de specifieke veranderingen binnen elk van de vijf domeinen, los van de gezondheidsniveaus.

In hoofdstuk 2 hebben we uitgelegd dat voor elk gezondheidsniveau een specifieke bandbreedte is gesteld voor de overkoepelende scores van huishoudens. Op basis van de gegeven antwoorden vallen huishoudens met hun scores dus binnen een van de vier gezondheidsniveaus. We legden ook uit dat huishoudens binnen datzelfde gezondheidsniveau een andere score per domein kunnen laten zien.

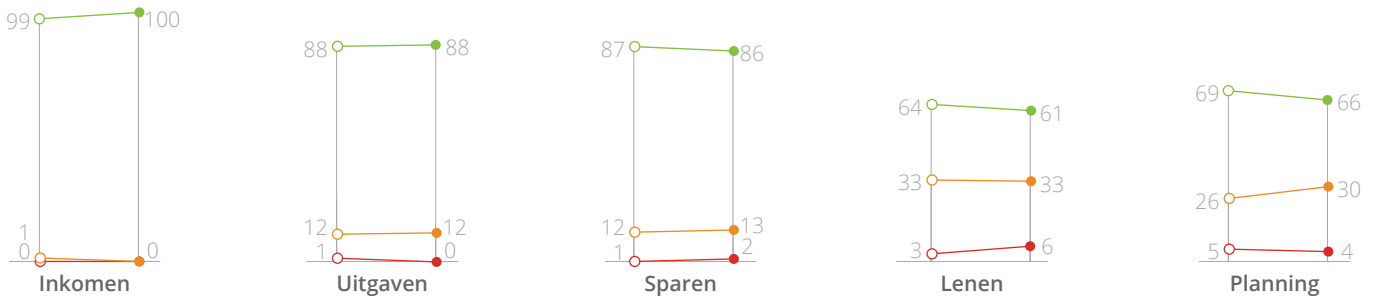
Zo kan een huishouden overkoepelend het financiële gezondheidsniveau Gezond hebben, maar op onderdelen van de domeinen minder goed scoren en daarmee

wel degelijk ook financiële aandachtspunten hebben. Figuur 3.3 toont de subscores per domein voor de vier financiële gezondheidsniveaus voor zowel 2021 als 2022.

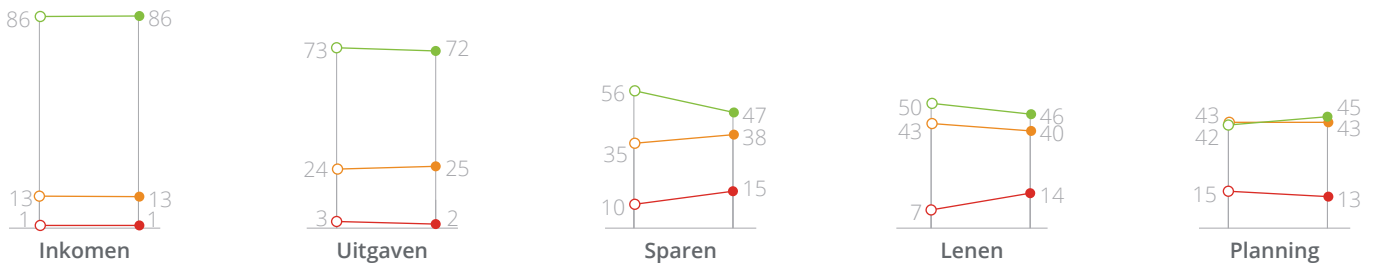
Figuur 3.3 Overzicht subscores per domein voor de vier financiële gezondheidsniveaus, in %²³

Financieel Gezond

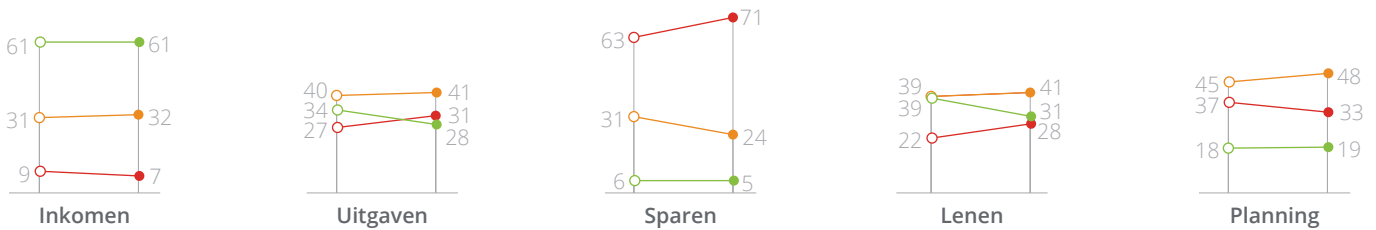
○ 2021 ● 2022

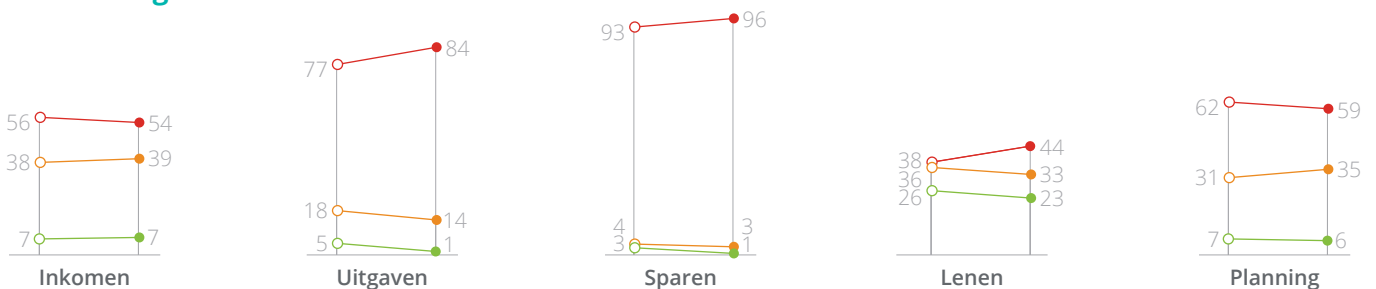
Financieel Toereikend

Financieel Kwetsbaar

Financieel Ongezonder

²³ In dit rapport worden alle percentages op hele getallen afgerond. Dit kan in sommige figuren leiden tot een hogere optelsom dan 100%.

Figuur 3.3 laat helder zien dat de gezondheidsniveaus op de domeinen niet altijd de uitkomsten laten zien die je zou verwachten bij dat gezondheidsniveau. Zo zien we op alle niveaus zowel rode als oranje als groene scores terug. Wel geldt logischerwijs dat de scores meer oranje en rood kleuren naarmate het financiële gezondheidsniveau lager is. Wat meteen opvalt zijn de rode scores van Nederlandse huishoudens in het financiële gezondheidsniveau Ongezonder, en de toename daarin ten opzichte van 2021. De groep financieel Ongezonde huishoudens is dus niet alleen groter geworden, maar deze huishoudens staan er gemiddeld ook nog slechter voor dan de financieel Ongezonde huishoudens in 2021. Met name op de domeinen Sparen (toename van 93% naar 96%) en Uitgaven (toename van 77% naar 84%) laat een hoog percentage van deze huishoudens een rode score zien. Deze huishoudens worstelden al op deze domeinen in 2021, maar dit lijkt verder te zijn verslechterd in 2022. Binnen het gezondheidsniveau Ongezonder bevinden zich vaak huishoudens die in financieel zwaar weer verkeren.²⁴ Zij kunnen geen vermogen opbouwen, maar teren juist in op hun spaargeld of hebben überhaupt geen spaargelden. Met andere woorden, hun financiële weerbaarheid is laag. Juist in tijden waarin er een beroep wordt gedaan op die financiële weerbaarheid, zoals in 2022, zien we dat er op dit punt in Nederland een verdere verslechtering optreedt.

We zagen in paragraaf 3.1 dat het percentage huishoudens met het financiële gezondheidsniveau Kwetsbaar ten opzichte van 2021 is gestegen. Kijken we naar de domeinen, dan zien we dat binnen dit gezondheidsniveau de scores ook zijn verslechterd. Zo zien we bij Sparen (van 63% naar 71%) en Lenen (22% naar 28%) een forse toename van de rode scores. Een lichte verschuiving is te zien bij het domein Uitgaven (van 27% naar 31%). Ook voor dit gezondheidsniveau geldt dat het hier vaak gaat om huishoudens die (al) in financieel zwaarder weer verkeren. Uitgaven zijn voor financieel Kwetsbare huishoudens wel iets beter beheersbaar. Daardoor zijn zij incidenteel in staat om, in tegenstelling tot financieel Ongezonde huishoudens, een minimale buffer op te bouwen. Toch geldt ook voor deze huishoudens vaak dat hun financiële weerbaarheid laag is. Bij tegenslagen lopen deze huishoudens het risico terug te vallen naar het financiële gezondheidsniveau Ongezonder. Wat opvalt is dat de score op het domein Planning wel verbeterd is. Waar in 2021 nog 37% van de financieel Kwetsbare huishoudens een rode score had, is dit in 2022 afgenomen tot 33%, terwijl de groene score nagenoeg gelijk is gebleven.

“De zorgen die mensen zich maken over de gestegen kosten van levensonderhoud zien we terug in de cijfers. Over de hele linie zien we een groeiende groep mensen die zich zorgen maakt. Ook mensen met een wat hoger inkomen moeten beter hun best doen om hun inkomsten en uitgaven in balans te houden. Dat neemt niet weg dat huishoudens met lagere inkomens nog steeds het meest kwetsbaar zijn. Voor hen speelt naast een stijging van de kosten ook mee dat het vaak niet duidelijk is wat zij daadwerkelijk te besteden hebben, doordat op voorhand niet altijd duidelijk op welke aanvullende toeslagen zij recht hebben en hoe hoog de tegemoetkoming is. Dit maakt het voor deze financiële kwetsbare groepen extra lastig om inzicht en grip te houden op hun financiële situatie. Weten waar je financieel aan toe bent is nodig om te kunnen begroten en uit te kunnen rekenen hoeveel budget er is voor andere uitgavenposten. Meer rust en zekerheid in de portemonnee is dus noodzakelijk. Mensen moeten eerder weten waar ze aan toe zijn, bijvoorbeeld als het gaat om toeslagen. Tegelijkertijd moeten belangrijke basis- en nutsvoorzieningen voor iedereen bereikbaar en betaalbaar blijven.”

²⁴ Zie Hoofdstuk 2 figuur 2.4

Duidelijke verschuivingen zijn ook te zien bij het financiële gezondheidsniveau Toereikend. Huishoudens binnen dit gezondheidsniveau hebben over het algemeen een redelijk goede balans tussen inkomsten en uitgaven en kunnen regelmatig sparen. We zien hier dan ook overwegend groene en oranje scores op de verschillende domeinen, ook in 2022. Wel zien we dat ook deze groep gemiddeld slechter scoort op de domeinen dan de financieel Toereikende huishoudens in 2021. Bij Sparen zien we een terugloop van de groene scores van 56% naar 47% en een sterke toename van de rode scores (van 10% naar 15%).²⁵ Op het domein Lenen zien we qua toename zelfs een verdubbeling van de rode scores (van 7% naar 14%). Op het domein Uitgaven zien we een redelijk stabiel beeld: de groene en rode scores zijn nagenoeg gelijk gebleven: de groene scores gingen van 73% naar 72% en de rode scores bleven op 3%.

Tot slot laat het financiële gezondheidsniveau Gezond een genuanceerd beeld zien op de domeinen Sparen, Lenen en Planning. Zo gingen bij Sparen de rode scores van 1% naar 2% en de groene scores van 87% naar 86%. Het domein Lenen laat de grootste daling zien: een verdubbeling van de rode scores (van 3% naar 6%) waarbij de groene scores op het domein Lenen geen significante verschillen liet zien (van 64% naar 61%). Daarmee blijft wel nog steeds het merendeel van de huishoudens in dit gezondheidsniveau groen scoren op dit domein. Bij het domein Plannen zien we juist een toename van de

oranje scores (van 26% naar 30%) en zien we weinig verandering bij de groene (van 69% naar 65%) en rode scores (van 5% naar 4%). In dit gezondheidsniveau zitten vaker de mensen die een hoger inkomen hebben en geld overhouden om eventuele onverwachte uitgaven te kunnen doen. Dit beeld komt ook overeen met wat we hiervoor in figuur 2.4 hebben geschetst. Zij kunnen dus wel wat tegenslagen hebben. Dat er binnen dit gezondheidsniveau ten opzichte van 2021 niet zo heel veel veranderd is, ondanks alle (economische) ontwikkelingen, is dan ook niet heel verrassend.

Concluderend kunnen we zeggen dat we een verslechtering van de financiële gezondheid zien: niet alleen zijn er meer financieel Kwetsbare en Ongezonde huishoudens dan in 2021, de subscores binnen de gezondheidsniveaus zijn ook gedaald. Nederland staat er wat betreft financiële gezondheid dus nog iets slechter voor dan de cijfers in paragraaf 3.1 suggereren.

In de volgende hoofdstukken gaan we in meer detail in op de resultaten op de vijf domeinen en de financiële gezondheidsniveaus. In hoofdstuk 4 zoomen we daarbij eerst nog verder in op wat er over de domeinen heen gebeurt, om daarna per domein de opvallendste uitkomsten toe te lichten. Vervolgens kijken we in hoofdstuk 5 naar specifieke groepen en dwarsdoorsnedes van de samenleving.

²⁵ De scores op het domein Sparen worden niet enkel bepaald door de frequentie van sparen van Nederlandse huishoudens maar ook door bijvoorbeeld vragen over de relatieve hoogte van beschikbare middelen.

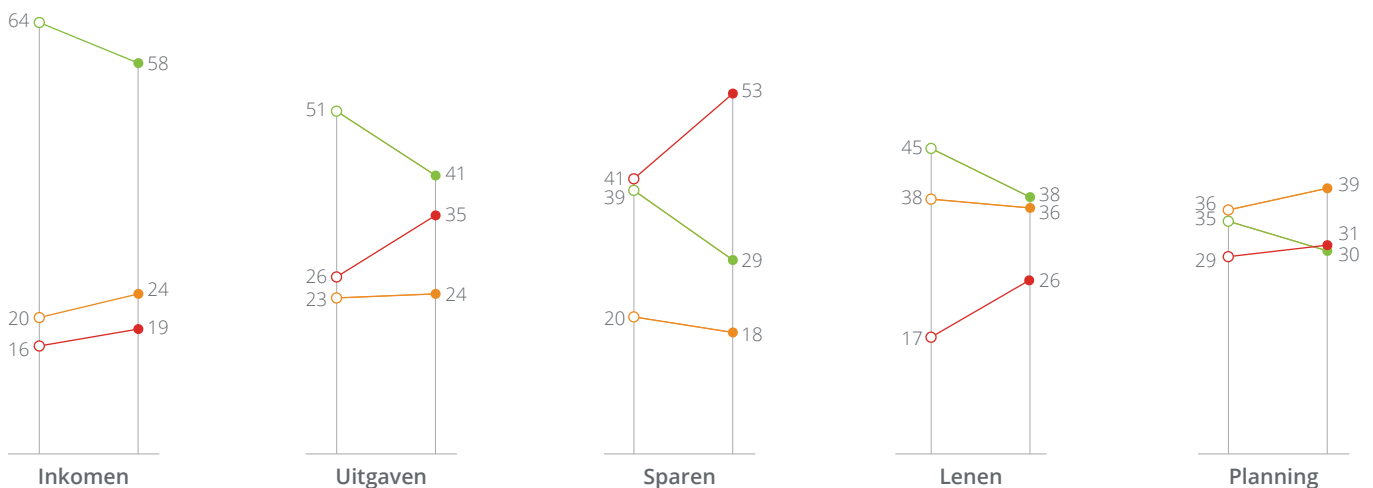
4. De financiële gezondheid van Nederland per domein

In hoofdstuk 3 hebben we de algehele financiële gezondheid van Nederlandse huishoudens en de daarbij behorende financiële gezondheidsniveaus besproken. Ook toonden we welke scores per domein de verschillende gezondheidsniveaus laten zien. Maar hoe staan Nederlandse huishoudens er in het algemeen in 2022 per domein voor, en welke opvallende verschillen zien we als we de resultaten vergelijken met 2021? In dit hoofdstuk kijken we eerst vanuit een overkoepelend perspectief naar de uitkomsten over de domeinen heen om vervolgens per domein opvallende uitkomsten uit te lichten.

4.1 De scores op de vijf domeinen

We zagen in hoofdstuk 3 dat de financiële gezondheid van Nederlandse huishoudens is verslechterd ten opzichte van 2021. Om meer zicht te krijgen op deze achteruitgang is het belangrijk om te kijken naar de subscores per domein, afgezet tegen die van 2021.

Figuur 4.1 Subscores op de domeinen van 2021 en 2022, in %

○ 2021 ● 2022

In de vergelijking met 2021 valt op dat alle domeinen, in enige of hoge mate, een negatieve verandering laten zien. Op de domeinen Inkomen en Planning zijn de veranderingen beperkt gebleven, maar zien we vooral afnames van de groene scores. Zo is het percentage Nederlandse huishoudens met een groene score op Inkomen gedaald van 64% naar 58% en zien we bij Planning een daling van 35% naar 30%. De domeinen Uitgaven, Sparen en Lenen laten daarnaast ook flinke toenames zien in de rode scores. Hierbij is het domein Sparen de grootste uitschieter, met een toename van 41% naar 53%.

Deze ontwikkelingen lijken in lijn met de economische ontwikkelingen van het afgelopen jaar. Nederlandse huishoudens kregen te maken met stijgende lasten terwijl de inkomens niet altijd evenredig stegen. Op macro-economisch niveau lijken Nederlandse huishoudens nog de buffers te hebben om deze klappen op te vangen. De spaarsaldi zijn in 2022

zelfs toegenomen.²⁶ Toch zien we dat bij sommige huishoudens dit leidde tot minder mogelijkheden om nog te kunnen sparen. Bij andere huishoudens zien we (ook) een afname in het gevoel van zekerheid om op termijn grotere uitgaven te kunnen doen, wat ook een onderdeel is van de score op het domein Sparen. Deze effecten zien we ook doorwerken op het domein Lenen. Zo lijken de economisch zwaardere tijden niet alleen te hebben geleid tot meer zorgen over consumptieve schulden, maar verwachten Nederlandse huishoudens ook dat het lastiger wordt om bijvoorbeeld hun hypotheek terug te betalen.

In de volgende paragrafen lichten we per domein de meest opvallende uitkomsten uit. Deze uitkomsten worden in dit hoofdstuk met name feitelijk weergegeven. In hoofdstuk 5 geven we in verschillende dwarsdoorsnedes meer context en verdieping aan de uitkomsten bij de domeinen en de financiële gezondheidsniveaus.

²⁶ DNB, 2023

Inkomen

Inkomen stabiel gebleven, maar een op de zeven Nederlandse huishoudens spreekt het spaargeld aan of leent om rond te komen.

Het domein Inkomen meet in hoeverre een huishouden in staat is een inkomen te genereren dat voldoende, frequent en voorspelbaar is. Het gaat hierbij om inkomen uit bijvoorbeeld werk, uitkering of verhuur van een woning.

Figuur 4.2 De financiële situatie van Nederlandse huishoudens, in 2021 en 2022, in %

Het inkomen dat huishoudens ontvingen, bleef in de meeste gevallen – naar eigen zeggen – vergelijkbaar: voor 62% van de huishoudens, tegenover 63% in 2021, was dit het geval. Evenals in 2021 ontving 18% van de huishoudens de afgelopen twaalf maanden²⁷ een (veel) lager inkomen dan eerdere jaren. En net als in 2021 zijn de meeste van deze laatste groep huishoudens financieel Ongezonder, al is dit percentage wel gedaald (van 33% naar 29%). Huishoudens met het financiële gezondheidsniveau Gezond, gaven het vaakst aan een hoger tot veel hoger inkomen te ontvangen (26%).

Voorspelbaarheid van het inkomen kan bijdragen aan de financiële gezondheid. In 2022 zien we dat de helft van de huishoudens in staat is om hun inkomen te voorspellen voor de komende twaalf maanden of langer. Dit is minder dan in 2021 (59%). In lijn daarmee groeiden de groepen die het inkomen voor een kortere periode kunnen voorspellen. Zo stegen de percentages huishoudens die het inkomen slechts voor de komende zes maanden (van 15% naar 17%), niet langer dan drie maanden (van 8% naar 11%) of helemaal niet (van 11% naar 12%) kunnen voorspellen.

Vergeleken met 2021 zien we een daling van het percentage huishoudens die maandelijks een beetje of veel geld van hun inkomen overhouden: 64%, waar dit in 2021 nog 70% was. De groep die niet kan rondkomen, is gegroeid van 12% naar 14%. Dit betekent dat een op de zeven Nederlanders het financieel niet redt, en dat dit aandeel is gegroeid ten opzichte van 2021. Opvallend is dat huishoudens minder vaak geld lenen om rond te komen (lichte daling van 6% in 2021 naar 4% in 2022), terwijl het aandeel dat het spaargeld aanspreekt juist toenam (van 6% naar 10%). Deze toename zien we met name bij de financieel Ongezonde groep; 31% van de huishoudens van deze groep gebruikt het spaargeld om rond te kunnen komen (in 2021 was dat 21%). De groep huishoudens die precies rondkomt groeide van 18% in 2021 naar 22% in 2022. Zij hoeven weliswaar niet bij te lenen of hun spaargeld aan te spreken, maar zijn mogelijk onvoldoende weerbaar als zich onvoorziene omstandigheden voordoen.

“Wanneer huishoudens moeite hebben met rondkomen, is het nog belangrijker dat huishoudens gebruik maken van de toeslagen waar ze recht op hebben. Vanaf 1 januari 2023 hebben ongeveer 500.000 extra huishoudens recht op een of meerdere toeslagen. Dat is het resultaat van de koopkrachtmaatregelen die het kabinet heeft genomen. Voor hen is het belangrijk om te checken of zij vanaf 1 januari in aanmerking komen voor een toeslag. Ook het tijdig doorgeven van wijzigingen die van invloed kunnen zijn op de hoogte van toeslagen is van belang. Hiermee wordt voorkomen dat huishoudens, die een toeslag ontvangen, te weinig ontvangen of geconfronteerd worden met een terugvordering. Banken en andere instanties kunnen een rol spelen in het activeren van klanten om te checken waar ze recht op hebben. Zij kunnen bijvoorbeeld hun bereik inzetten om klanten te attenderen en hulp aanreiken bij het aanvragen of wijzigen van toeslagen in samenwerking met partners. Dat is belangrijk want uit onderzoek blijkt dat er een groep mensen is die wel recht heeft op een of meerdere toeslagen, maar daar geen gebruik van maakt.”

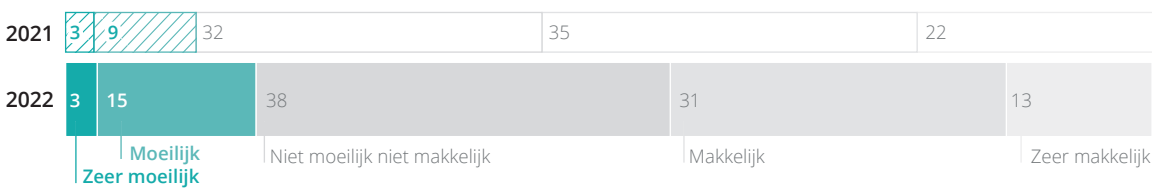
²⁷ Als we spreken over ‘de afgelopen twaalf maanden’ gaat dat voor de respondenten om de twaalf maanden voorafgaand aan het invullen van de vragenlijst.

Uitgaven

Bijna een op de vijf Nederlandse huishoudens geeft aan moeite te hebben met het betalen van de noodzakelijke kosten van levensonderhoud.

Het domein Uitgaven richt zich op de aansluiting tussen enerzijds het inkomen en vermogen en anderzijds verschillende typen uitgaven: dagelijkse uitgaven, incidentele (onverwachte) uitgaven en/of grote uitgaven. Met uitgaven doelen we op zowel noodzakelijke uitgaven zoals huur/hypotheek, elektriciteit, water en boodschappen als niet-noodzakelijke uitgaven zoals een vakantie of merkkleding.

Figuur 4.3. Hoe eenvoudig was het om de noodzakelijke kosten voor levensonderhoud te betalen in 2021 en 2022, in %

Vergeleken met 2021 zien we een toename in het percentage huishoudens dat aangeeft dat de totale uitgaven van hun huishouden de afgelopen twaalf maanden iets tot veel hoger waren dan het inkomen: 12% in 2021 tegen 19% in 2022. Het aantal huishoudens dat aangeeft dat de totale uitgaven iets tot veel lager waren dan het inkomen daalde van 61% naar 55%. Vooral voor de financieel Kwetsbare en Ongezonde huishoudens zien we een toename van het aantal huishoudens dat aangeeft dat de totale uitgaven iets tot veel hoger waren dan het inkomen. De financieel Gezonde en Toereikende huishoudens geven nagenoeg even vaak als in 2021 aan dat hun uitgaven iets tot veel lager waren gedurende de afgelopen twaalf maanden: 89% en 77% in 2022 tegenover 88% en 76% in 2021. Dit is opvallend gezien de inflatie in de afgelopen periode, want ook bij deze financiële gezondheidsniveaus zou je verwachten dat de uitgaven geraakt worden door hogere kosten op het gebied van levensonderhoud²⁸. Mogelijk zijn deze huishoudens wel in een positie geweest om te kunnen reageren op de inflatie door bepaalde uitgaven te verminderen en/of hadden ze voldoende middelen om zich deze uitgaven te kunnen permitteren.

Tegelijkertijd zien we ook een afname van het aantal huishoudens dat alle rekeningen van het huishouden zonder problemen kan betalen. Kon in 2021 nog 65% van de huishoudens zonder problemen alle rekeningen betalen, nu is het percentage huishoudens gedaald naar 54%. 46% heeft er dus wel in meer of mindere mate moeite mee, al slaagt nog steeds de meerderheid van deze 46% (89%, net als in 2021) er uiteindelijk wel in om ze te betalen zonder daarbij een achterstand op te lopen. Net als in 2021 geven de

financieel Ongezonde en Kwetsbare huishoudens het minst vaak aan de rekeningen van hun huishouden zonder problemen te kunnen betalen. In beide gevallen lukte dit nog minder vaak dan in 2021: bij de financieel Kwetsbare huishoudens zien we een afname van 8% (van 54% in 2021 naar 46% in 2022). Maar vooral de situatie van de financieel Ongezonde huishoudens is zorgwekkend. In deze groep is het percentage huishoudens dat de rekeningen zonder problemen kan betalen gedaald van 10% in 2021 naar 4% in 2022.

In lijn met deze verschuivingen zien we een flinke daling van het percentage huishoudens dat het afgelopen jaar (zeer) makkelijk vond om de noodzakelijke kosten voor hun levensonderhoud te betalen: van 56% naar 44%. Het percentage huishoudens dat het juist (zeer) moeilijk vond om deze kosten te betalen steeg van 12% naar 18%. De rest vond het niet moeilijk en niet makkelijk; deze groep groeide van 32% naar 38%.

Veel kosten zijn het afgelopen jaar gestegen, zoals de energiekosten en kosten voor boodschappen. Daarom hebben we dit jaar onder andere gevraagd naar de last die Nederlandse huishoudens hiervan ondervinden. Een grote meerderheid (84%) heeft een beetje tot heel veel last gehad van de stijgende kosten, de overige 16% had er geen last van. Met name in de financieel Ongezonde groep zijn veel mensen geraakt door de kostenstijgingen van het afgelopen jaar. Bijna de helft (48%) geeft aan hier (heel) veel last van te hebben gehad. Van de financieel Kwetsbare huishoudens is dit 18%.

²⁸ Zie hoofdstuk 2 waarin beschreven wordt dat de score op een domein binnen een bepaalde bandbreedte beweegt.

“Naast de compensatiemaatregelen om de inflatie en gestegen energieprijzen het hoofd te bieden, verdient het versneld verduurzamen van woningen prioriteit. De huidige maatregelen behoeden grote groepen op korte termijn voor een forse koopkrachtdaling. Deze compensatie lost het onderliggende probleem alleen niet op. Bij huishoudens met lage inkomens die wonen in huizen met de laagste labels is de grootste energiebesparing en koopkrachtwinst te behalen. Daarom is het versneld en met voorrang verduurzamen van huishoudens die het meest kwetsbaar zijn voor energiearmoede een urgente zaak. Deze opgave vergt een ambitieuze, gestructureerde aanpak op wijkniveau en andere vormen van samenwerking.”

“Het merendeel van de Nederlandse huishoudens kan de structureel hoge vaste lasten en stijgende uitgaven betalen. Toch maken veel Nederlanders zich zorgen over geld en heeft een substantieel aandeel Nederlandse huishoudens moeite met rondkomen, zo blijkt ook uit ons onderzoek naar betalingsproblemen in 2022. Het Nibud ziet dat we in een uitgavencrisis zitten en dat mensen hun best moeten doen om alle rekeningen te kunnen betalen. Ook hogere inkomens hebben hier vaker moeite mee. Wanneer aan het einde van de maand onvoldoende geld overblijft gaan mensen bezuinigen, spreken hun spaargeld aan of gaan lenen. Als ook daar geen ruimte meer is en er keuzes gemaakt moeten worden tussen het betalen van de boodschappen, het aanzetten van de verwarming of het betalen van rekeningen bevinden mensen zich op (zeer) glad ijs. Betalingsachterstanden stapelen zich op en kunnen problematische schulden worden. We verwachten dan ook dat wanneer de prijzen de komende periode minder stijgen, het aantal mensen dat het financieel zwaar heeft groter wordt. Voor huishoudens is het maken van een overzicht van inkomsten én uitgaven vaak een eerste stap om grip op geld te houden. Er zit echter een grens aan wat mensen zelf kunnen doen. Daarom is het van belang om zicht te krijgen op wat mensen kunnen betalen om met dat inzicht de kosten van levensonderhoud betaalbaar te houden.”

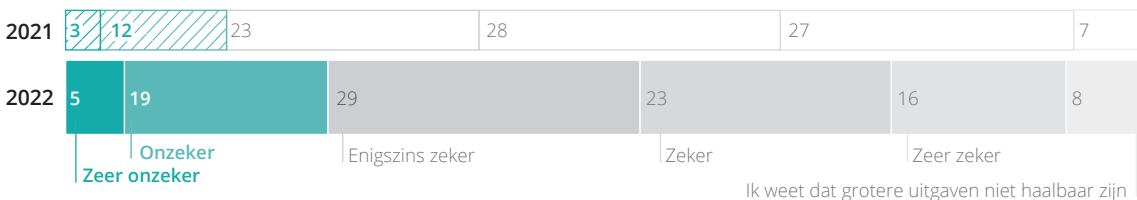

Sparen

Bijna een kwart van de Nederlandse huishoudens is onzeker over de haalbaarheid van het kunnen doen van grotere uitgaven.

Binnen het domein Sparen gaat het om de mate waarin huishoudens geld opzijzetten voor de nabije en verre toekomst. Sparen verwijst naar spaargeld in brede zin, dus inclusief beleggingen en extra sparen voor het pensioen.

Figuur 4.4 Haalbaarheid van het kunnen doen van grotere uitgaven in 2021 en 2022, in %

Net als in 2021 sparen de meeste Nederlandse huishoudens maandelijks, al is het percentage in 2022 afgenomen: 64%, tegenover 69% in 2021. Van deze groep spaart minder dan de helft elke maand een vast bedrag, de rest spaart een wisselend bedrag. De daling ten opzichte van 2021 lijkt zich vooral te vertalen in een stijging van het percentage huishoudens dat probeert te sparen, maar dit niet elke maand kan (van 17% naar 21%). Opvallend is namelijk dat het percentage huishoudens dat helemaal niet spaart vrijwel gelijk is gebleven ten opzichte van 2021 (van ruim 6% naar een kleine 7%). Ook het percentage huishoudens dat alleen bij een financiële meevaller kan sparen is gestegen (van 8% naar 9%). Hoewel dit maar een stijging van 1% is, is dit toch significant. Over het geheel gezien hebben de zwaardere economische omstandigheden van het afgelopen jaar dus (nog) niet geleid tot een grote stijging van het aantal huishoudens dat niet of slechts incidenteel spaart.

Als we kijken naar de relatieve hoogte van het spaargeld van huishoudens, dan zien we een aantal verschuivingen ten opzichte van 2021. Gaf destijds nog de helft van de huishoudens aan makkelijk het geld bij elkaar te krijgen om morgen een uitgave te kunnen doen die gelijk is aan hun maandinkomen, dit jaar is

dat percentage gedaald naar 40%. Het percentage huishoudens dat het geld bij elkaar zou kunnen krijgen maar wel iets zou moeten veranderen – zoals minder uitgeven – steeg licht (van 27% naar 29%). Vooral de groep huishoudens die actief iets zou moeten doen om het geld bij elkaar te krijgen, zoals iets verkopen of extra werken, groeide: van een kleine 11% naar 15%. Daarnaast zien we een lichte stijging in het aantal huishoudens dat zou moeten lenen (van 6% naar 8%), en het aantal huishoudens dat het geld waarschijnlijk niet bij elkaar zou kunnen krijgen (van 7% naar 8%).

Over de vraag in hoeverre grotere uitgaven haalbaar zijn, zoals een vakantie, schilderwerk aan het huis of een auto, zijn Nederlandse huishoudens dit jaar aanzienlijk minder zeker dan in 2021. In 2022 geeft bijna een op de vier huishoudens aan hier (zeer) onzeker over te zijn (tegen ruim een op de zeven in 2021). In lijn hiermee zien we een afname van het percentage huishoudens dat hier (zeer) zeker over is: van 55% naar 39%. Het percentage huishoudens dat weet dat grotere uitgaven niet haalbaar zijn bleef ongeveer gelijk. De overige huishoudens geven aan enigszins zeker te zijn dat grotere uitgaven haalbaar zijn (gestegen van 23% in 2021 naar 29% in 2022).

Ruim de helft van de huishoudens geeft aan dat zij bij het wegvallen van de belangrijkste bron van inkomen zes maanden of langer kunnen rondkomen zonder geld te hoeven lenen of te verhuizen²⁹. We zien hier een stijging ten opzichte van 2021 (van 52% naar 57%). Mogelijk is dit mede het effect van de 'coronabesparingen'.³⁰ Onder invloed van de coronamaatregelen zijn de spaarsaldi toegenomen, waarmee mogelijk de buffer van sommige huishoudens is gestegen ten opzichte van 2021. Het percentage huishoudens dat een tot vijf maanden zou kunnen rondkomen bleef nagenoeg gelijk (36%). Het percentage huishoudens dat maximaal een maand zou kunnen rondkomen is afgenomen van 13% naar 8%.

Van de mensen die nog niet met pensioen zijn, vertrouwt minder dan de helft erop dat het verwachte maandelijks inkomen tijdens hun pensioen voldoende zal zijn. Dit is een daling ten opzichte van 2021 (van 56% naar 49%). De groep mensen die niet weet hoe hun inkomen tijdens hun pensioen eruitziet groeide ook,

van 21% naar 24%. Net als in 2021 zegt slechts een derde van deze groep er ook daadwerkelijk graag achter te willen komen of het verwachte inkomen tijdens het pensioen voldoende is, maar dit lastig te vinden.

Ongeveer een derde van de huishoudens investeert als ze langere tijd geld overhouden.³¹ Dat was in 2021 ook zo. Een vergelijkbaar deel weet dat het zou kunnen, maar doet het niet – deze groep is afgenomen ten opzichte van 2021 (van 39% naar 35%). Tegelijkertijd is het percentage huishoudens dat überhaupt geen geld heeft om te investeren gestegen: van 18% naar 21%. Net als in 2021 weet 9% van de huishoudens niet hoe ze moeten investeren.

²⁹ In de vraagstelling is aangegeven dat eventuele inkomsten vanuit een vangnet, zoals een werkloosheidsuitkering of arbeidsongeschiktheidsverzekering, meegenomen mogen worden in het beantwoorden van de vraag.

³⁰ Zie ook DNB Household Survey juni 2021.

³¹ Aangezien investeringen zeer divers kunnen zijn (denk aan aandelen, obligaties en onroerend goed) is niet expliciet gevraagd naar de aard van de investering. Het gaat hier dus om investeren in de breedste zin van het woord.

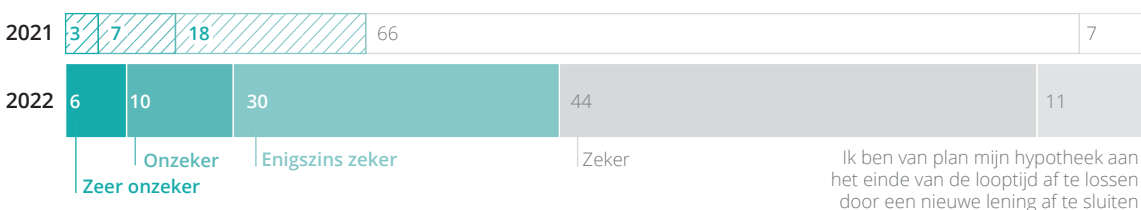

Lenen

Het percentage Nederlandse huishoudens met een hypotheek dat zeker is over het aflossen van hun hypotheek is afgenomen van 66% in 2021 naar 44% in 2022.

Het domein Lenen zoomt in op de aard en omvang van de lopende schulden van een huishouden, en het terugbetaalperspectief in relatie tot de huidige levensstandaard en het inkomen en/of vermogen. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen enerzijds consumptieve schulden – zoals een persoonlijke lening, geld dat is geleend van bijvoorbeeld vrienden of familie en openstaande rekeningen – en anderzijds hypotheek en studieschulden.

Figuur 4.5 Hoe zeker zijn Nederlandse huishoudens over het aflossen van hun hypotheek zonder het aanpassen van hun levensstijl in 2021 en 2022, in %

Ook in 2022 geeft bijna de helft van de Nederlandse huishoudens naar eigen zeggen aan consumptieve schulden te hebben – los van de eventuele hypotheek en studieschuld.³² Net als in 2021 denkt ongeveer een vijfde van de huishoudens met consumptieve schulden deze binnen een jaar te hebben afgelost zonder hun leefstijl ervoor te hoeven aanpassen. Vergelijkbaar met 2021 denken drie op de tien hiervoor één tot vijf jaar nodig te hebben, en nog eens een derde zes tot meer dan twintig jaar. Het percentage huishoudens dat aangeeft niet te weten of ze hun consumptieve schuld kunnen aflossen is vergelijkbaar met 2021 (van 13% in 2021 naar 14% in 2022). Ook het percentage huishoudens dat weet dat ze hun consumptieve schuld niet kunnen aflossen verschilt niet duidelijk ten opzichte van 2021 (van 2% in 2021 naar 3% in 2022).

Minder mensen met consumptieve schulden dan in 2021 zeggen volledig inzicht te hebben in deze schulden (46%, tegenover 49% in 2021). Ten opzichte van 2021 zijn er beduidend meer mensen met schulden die zich hier een beetje tot veel zorgen over maken: ruim de helft (57%), terwijl dit in 2021 voor 45% gold.

Net als in 2021 geeft ongeveer twee derde van de respondenten in het onderzoek aan dat hun huishouden een hypotheek heeft. Het huishouden van een kwart van de respondenten woont in een huurwoning; de overige respondenten (8%) geven aan dat hun huishouden een hypotheek had maar al heeft

afgelost. Een hypotheek is een component die een belangrijke invloed heeft op de financiële gezondheid van Nederlandse huishoudens. Van de huishoudens met een hypotheek geeft 44% aan zeker te zijn dat zij in staat zijn om hun hypotheek op tijd af te lossen zonder hun levensstijl aan te passen. Dit is een flinke daling ten opzichte van 2021 (66%). De groep die aangeeft de hypotheek aan het einde van de looptijd af te lossen door een nieuwe lening af te sluiten is gegroeid van 7% in 2021 naar 11% in 2022. Daarmee vormt deze groep nog nadrukkelijker een aandachtspunt, temeer omdat onder financieel Ongezonde huishoudens het percentage dat hun hypotheek aflost door een nieuwe lening af te sluiten steeg van 5% naar 14%.

Over het aflossen van hun studielening bij DUO zijn mensen aanzienlijk minder zeker dan in 2021.³³ Was in 2021 nog 59% van de mensen met zo'n lening (zeer) zeker dat ze deze lening op tijd zouden aflossen zonder aanpassingen te hoeven doen aan hun levensstijl, in 2022 is dit gedaald en geldt dit nog maar voor 44%.³⁴ De rest is enigszins zeker (gestegen van 20% in 2021 naar 26% in 2022) of (zeer) onzeker (gestegen van 16% in 2021 naar 25% in 2022). Mogelijk is dit mede een effect van de rentestijging die per 1 januari 2023 wordt doorgevoerd. De afgelopen jaren was de rente steeds 0%, maar vanaf januari rekent DUO met rentepercentages variërend van 0,46% tot 1,78%.

³² Zie ook Stichting BKR (2022), die in de Kredietbarometer aangeeft dat eind augustus 2022 7,8 miljoen Nederlanders boven de 18 jaar gezamenlijk ruim 11,8 miljoen consumptieve kredieten hebben.

³³ In ons onderzoek komen 1440 respondenten naar voren met een nog niet afgeloste DUO-studielening.

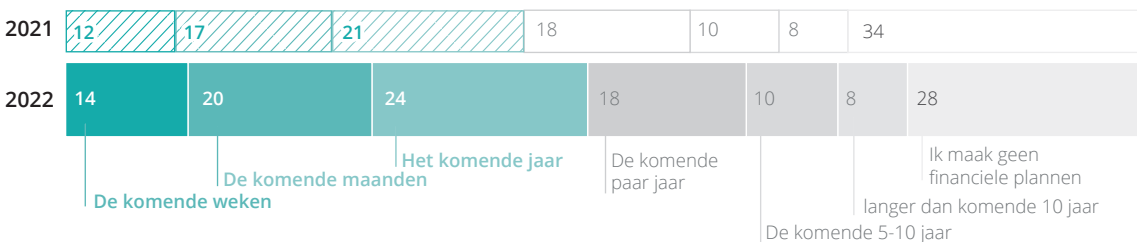
³⁴ Overigens betekenen de uitkomsten niet dat mensen die enigszins zeker tot zeer onzeker zijn, hun schuld daadwerkelijk niet kunnen afbetalen. Het is immers een voorspelling over de toekomst.

Planning

72% van de Nederlandse huishoudens maakt financiële plannen voor de toekomst. Het grootste deel (58%) van Nederlandse huishoudens maakt plannen voor de korte(re) termijn – de komende weken tot en met het komende jaar.

Het domein Planning kijkt naar de mate waarin huishoudens financiële plannen maken en bijhouden – voor zowel de korte als de lange termijn – om zo hun (levens-)doelen te behalen. Denken ze na over de besteding van hun geld? Maken ze financiële overzichten en nemen ze maatregelen om zich te verzekeren tegen grote risico's? Financiële planning helpt om meer grip te krijgen op de financiële situatie.

Figuur 4.6 De periode waarover Nederlandse huishoudens financiële plannen maken in 2021 en 2022, in %

Vergeleken met 2021 zien we een toename van het percentage huishoudens die aangeven financiële plannen voor de toekomst te maken: 72%, tegenover 66% in 2021. Vooral op de korte(re) termijn – de komende weken tot en met het komende jaar – worden vaker plannen gemaakt (stijging van 51% in 2021 naar 58% in 2022).

We zien een grote stijging van het percentage financieel Ongezonde huishoudens dat aangeeft financiële plannen te maken (van 62% naar 71%). Anders dan in 2021 geeft de financieel Toereikende groep in 2022 vaker aan niet te plannen dan de financieel Ongezonde groep. Over het algemeen geldt wel dat de huishoudens in de lagere gezondheidsniveaus vaker plannen maken voor de korte(re) termijn. Ondanks een lichte stijging ten opzichte van 2021, maakt nog steeds minder dan een vijfde plannen voor de lange termijn (vijf jaar of meer).

We zien eveneens een toename van het percentage mensen dat een overzicht maakt van de inkomsten en uitgaven: 88% tegenover 85% in 2021 (met wisselende frequentie). De stijging van het aantal mensen dat bezig is met hun financiële planning is een positieve ontwikkeling. Het is aannemelijk dat deze stijging een samenloop is van de (economische) ontwikkelingen van het afgelopen jaar. Mogelijk voelen huishoudens, en dan vooral huishoudens die het financieel zwaarder hebben, hierdoor meer noodzaak tot plannen.

Bijna een kwart (24%) van de Nederlandse huishoudens geeft aan geen financiële plannen te hebben gemaakt voor het pensioen. Dat is een daling ten opzichte van 2021 (27%). Hoewel de financieel

Ongezonde en financieel Toereikende huishoudens significant vaker geen financiële plannen maken voor het pensioen dan de andere gezondheidsniveaus, zijn zij ten opzichte van 2021 wel ingelopen op de andere gezondheidsniveaus. Voor de huishoudens die financiële plannen hebben gemaakt voor het pensioen, geldt dat ze wel minder zeker zijn dat ze goede financiële plannen voor hun pensioen hebben gemaakt. Was in 2021 39% daar (zeer) zeker over, nu is dat gedaald naar 34%. Het percentage huishoudens dat er juist (zeer) onzeker over is steeg van 12% naar 15%.

Een onderdeel van een goede financiële planning is om te zorgen dat er ook voldoende dekking is bij grote impactvolle schades door bijvoorbeeld inbraak of waterschade. Vergeleken met 2021 hebben huishoudens hier beduidend minder vertrouwen in: we zien een daling van 64% naar 56% bij de huishoudens die (zeer) zeker zijn dat hun verzekeringen eventuele grote schades voldoende dekken. Een toename zien we bij de huishoudens die hier enigszins zeker over zijn (van 25% naar 30%) en (zeer) onzeker (van 7% naar 10%). Dat huishoudens beduidend minder vertrouwen hebben geldt ook voor de mate waarin huishoudens er zeker van zijn dat het huishouden bij een heftige gebeurtenis, zoals een echtscheiding of overlijden, nog kan rondkomen. Zo was in 2021 nog 47% (zeer) zeker, in 2022 is dat gedaald naar 40%. 6% van de huishoudens weet dat ze na zo'n gebeurtenis niet voldoende inkomsten hebben. Dit percentage was in 2021 gelijk.

5. Dwarsdoorsnedes van Nederland

Welke aandachtspunten zijn er als het gaat om de financiële gezondheid van Nederland? Wat valt op als we nader kijken naar specifieke groepen en dwarsdoorsnedes in de samenleving? In dit hoofdstuk reflecteren we op enkele belangrijke inzichten die het onderzoek bij nadere analyse oplevert. We plaatsen deze inzichten in de bredere context van maatschappelijke ontwikkelingen, maar gaan ook in op de wisselwerking tussen de verschillende domeinen van financiële gezondheid en op de invloed van persoonlijke houding en kenmerken.

We hebben er dit jaar voor gekozen om de resultaten van bepaalde dwarsdoorsnedes van vorig jaar opnieuw te laten zien vanwege interessante ontwikkelingen op deze onderwerpen. Ook bevatte het rapport vorig jaar een aantal dwarsdoorsnedes waarvan de inzichten in 2022 nagenoeg gelijk zijn gebleven. We hebben besloten deze dit jaar niet opnieuw toe te lichten. Zo kan financieel Gezond nog steeds gezonder, zijn

ouderen gemiddeld ook in 2022 financieel gezonder dan jongeren en geldt doorgaans hoe hoger de opleiding, hoe financieel gezonder Nederlanders zijn. Om nieuwe inzichten te bieden en vanuit het oogpunt van de actualiteit lichten we dit jaar ook andere groepen en onderwerpen uit in nieuw toegevoegde dwarsdoorsnedes.³⁵

³⁵ Door deze keuzes zijn dit jaar andere analyses verricht op beschikbare data. Dit betekent ook dat voor een aantal dwarsdoorsnedes geen vergelijking met de data van 2021 mogelijk is.

5.1 Economische en maatschappelijke ontwikkelingen brachten groepen Nederlandse huishoudens financieel verder uit balans

Het jaar 2022 was in meerdere opzichten een jaar dat we niet snel zullen vergeten. Het jaar begon in onzekerheid: Nederland had nog volop te maken met corona-maatregelen. De pandemie ging gepaard met (internationaal) onderbroken toeleverings- en productieketens, verminderde consumptie en een economische krimp. Met het heropenen van de samenleving ging iedereen fors meer consumeren waarmee ook tekorten ontstonden. De wereldwijde energiecrisis ging gepaard met sterk stijgende kosten van gas en elektriciteit. Dit werd versterkt door de oorlog in Oekraïne. We kregen vervolgens te maken met een historisch hoge inflatie en dus – onder andere – duurdere boodschappen.³⁶ Nederlandse huishoudens werden onzekerder over hun financiële gezondheid wat we terugzagen in het consumentenvertrouwen. Dit daalde fors, net als de koopkracht.³⁷ Hoe hebben Nederlanders de verslechterde economische omstandigheden ervaren? Hoeveel last hadden ze van de kostenstijgingen, hoe vertaalde deze situatie zich naar hun uitgaven en zien we veranderingen in hun houding?

Lonen voor grootste deel van de Nederlanders stabiel gebleven

2022 was in economisch opzicht een bewogen jaar. Was in de eerste helft van 2022 nog sprake van een economisch herstel na de coronalockdowns van 2020 en 2021, in de tweede helft kromp de economie licht.³⁹ Toch groeide de Nederlandse economie gedurende heel 2022 met 4,5%.⁴⁰ DNB verwacht dat in de loop van 2023 de economie, ondersteunt door het overheidsbeleid om de gevolgen van de energieprijzen op te vangen, weer langzaam op gang komt.⁴¹

Dat de economie in 2022 groeide, is volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) voor ruim de helft toe te schrijven aan het consumptiegedrag van Nederlandse huishoudens. Doordat Nederlanders meer uren zijn gaan werken, konden huishoudens ondanks de inflatie doorgaan met het consumeren.⁴²

In ons onderzoek zien we dat 66% (2021: 65%) van de Nederlanders aangeeft betaald werk te hebben.⁴³ Voor de partners met wie de Nederlanders in ons onderzoek een huishouden vormen geldt dat zij in 2022 vaker zijn geen werken (stijging van 49% in 2021 naar 53% in 2022). De meeste Nederlanders gaven aan dat hun inkomen stabiel bleef (62%, tegen 63% in 2021). Daarnaast zien we een stijging van het percentage Nederlanders in die afgelopen twaalf maanden een salarisverhoging heeft gehad (14%, tegen 10% in 2021). Het is de vraag of die salarisverhoging voor elk individueel huishoudens de inflatie corrigeerde. Uit CBS-data blijkt bijvoorbeeld dat de cao-lonen in 2022 gemiddeld met 3,2% stegen, terwijl de inflatie over 2022 10% was.⁴⁴

Inflatie toegenomen, sommige groepen zwaarder geraakt

In 2022 is de koopkracht als gevolg van de inflatie voor veel Nederlandse huishoudens afgenomen; ten opzichte van 2021 kunnen zij ineens een stuk minder met hetzelfde inkomen. Het Centraal Plan Bureau (CPB) berekende over 2022 een koopkrachtdaling van bijna 7%.⁴⁵ De hoge energiekosten droegen hieraan bij. Hoe hard een individueel huishouden hierdoor werd geraakt heeft bijvoorbeeld te maken met hoe goed de woning is geïsoleerd en met het type energiecontract.

Uiteraard speelt ook het inkomen hierin in rol; mensen met een lager inkomen lijken harder geraakt door de inflatie.⁴⁶ In ons onderzoek gaven mensen met een hoger inkomen aan minder last van de kostenstijgingen te hebben dan mensen met een lager inkomen (12% versus 34%). Toch lijken ook de hogere – bovenmodale inkomens – de gevolgen te hebben gemerkt. In 2021 gaf 81% van deze huishoudens aan (zeer) makkelijk rond te komen. Dit is in 2022 gedaald naar 71%.

³⁶ Op het moment dat de vragenlijst was uitgezet, oktober 2022, was de inflatie 14,3% voor consumentengoederen en -diensten. Voeding was op dat moment 14% duurder dan in oktober 2021 en kledingprijzen waren met 9,4% gestegen (CBS, 2022a). Over heel 2022 was de inflatie 10% (CBS, 2022b).

³⁷ Volgens het CBS (2023) bereikte het consumentenvertrouwen in oktober 2022 de laagste stand ooit (-59). Dit was ook de periode dat de vragenlijst is uitgezet bij onze respondenten.

³⁹ DNB, 2022a.

⁴⁰ CBS, 2023a.

⁴¹ DNB, 2022c.

⁴² CBS, 2023b.

⁴³ Dit % geldt voor de totale groep respondenten vanaf 18 jaar en ouder (inclusief 65+) waarbij ook deels betaald werk is meegeteld in combinatie met AOW, uitkering of studie.

⁴⁴ Vooral de hoge energieprijzen (stijging van 114%) droegen bij aan deze inflatie, maar ook de prijzen voor voedsel (stijging van 10,8%) en motorbrandstoffen (stijging van 18,1%) waren flink hoger dan in 2021 (zie CBS, 2023b).

⁴⁵ CPB, 2023a.

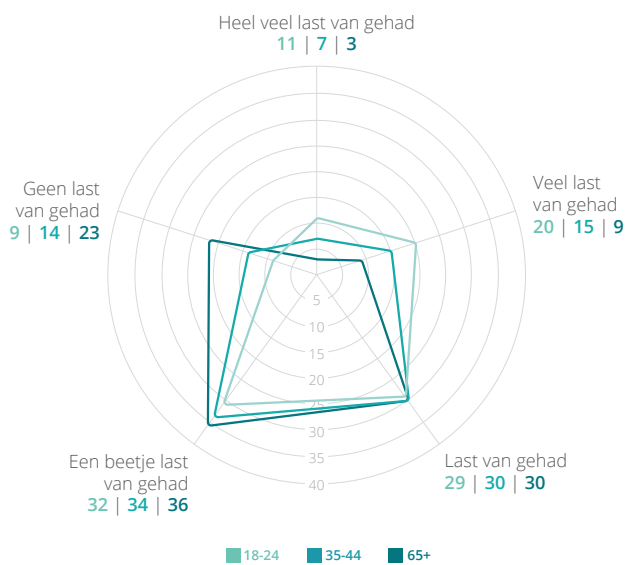
⁴⁶ Lagere inkomensgroepen besteden bijvoorbeeld gemiddeld een groter deel van hun inkomen aan energiekosten (CPB, 2022).

Naar aanleiding van de hoge inflatie, hebben we Nederlanders ook generiek gevraagd of en hoeveel last zij hebben gehad van de kostenstijgingen. Slechts 16% van de Nederlanders geeft aan hier geen last van te hebben gehad. Het overgrote deel van Nederland had hier dus wel last van. Positief is wel dat veruit de meeste huishoudens (82%) zeggen hun gedrag te hebben aangepast aan de gestegen kosten. De

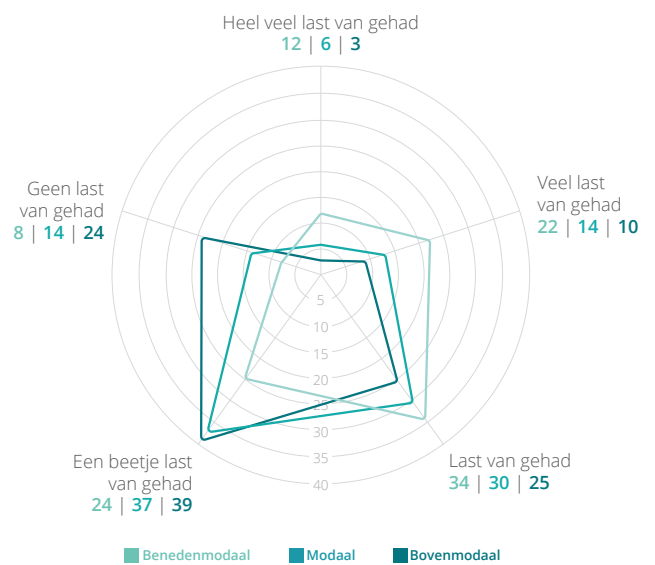
mensen die dit niet deden, lijken daar in de meeste gevallen ook geen noodzaak toe te hebben gehad: 73% van deze groep had een beetje tot geen last van de kostenstijgingen, 9% had er (heel) veel last van. Mogelijk gaat het in dit laatste geval om huishoudens die hun gedrag wel wilden aanpassen, maar dat niet konden - simpelweg omdat ze niet meer kunnen bezuinigen dan ze al doen.

Figuur 5.1 Hoeveelheid last van kostenstijgingen per achtergrondkenmerk in 2022, in %⁴⁷

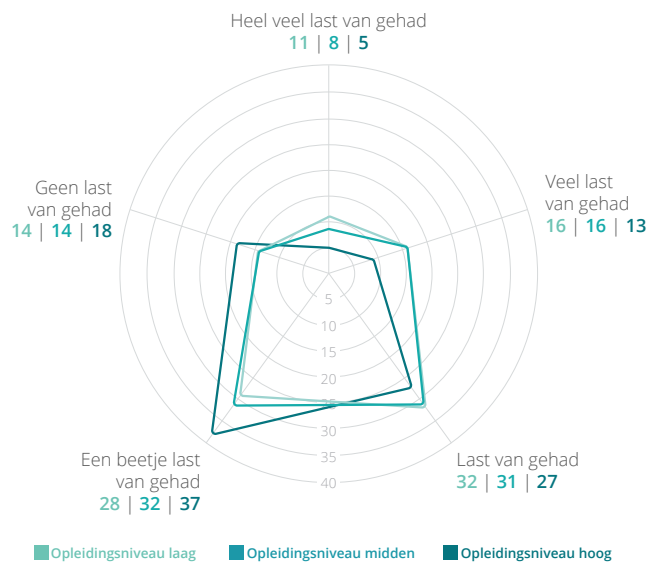
Leeftijdscategorie

Inkomen

Opleidingsniveau

⁴⁷ Onder laagste opleidingsniveau verstaan we basisschool, lbo, vmbo basis/kader, vmbo gl/tl, mavo, (m)ulo. Onder het middelste opleidingsniveau verstaan we mbo, havo en vwo. Onder het hoogste opleidingsniveau verstaan we hbo, bachelor, universiteit, doctoraalopleiding en master.

In hoofdstuk 4 hebben we al geconstateerd dat er in 2022 meer Nederlandse huishoudens zijn waarvan de uitgaven iets tot veel hoger zijn dan het inkomen (19%, tegen 12% in 2021). Een zelfde stijging zien we ook in het aantal huishoudens dat problemen ervaart bij het betalen van hun rekeningen. 41% (tegen 31% in 2021) van de huishoudens geeft aan dat het lastig is om alle rekeningen te betalen. Voor een aantal van de huishoudens is het zelfs zo lastig om de rekeningen te betalen, dat zij een betalingsachterstand hebben op een of meerdere rekeningen (stijging van 4% in 2021 naar 5% in 2022). Daarnaast is het tekenend dat tevens 18% (tegen 12% in 2021) van de huishoudens aangeeft het (zeer) moeilijk te vinden om de noodzakelijke kosten voor levensonderhoud te betalen. Ook dit percentage huishoudens is gestegen.

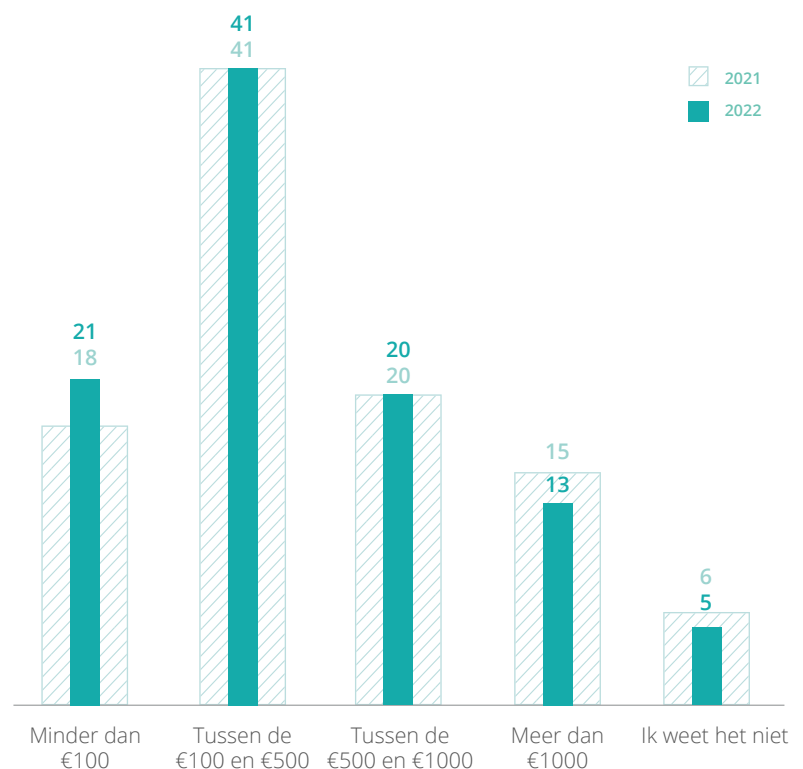
De verslechtering in het domein Uitgaven wordt sterk weerspiegeld in de mate waarin mensen last hebben gehad van de kostenstijgingen. Van de huishoudens die aangeven dat hun uitgaven iets tot veel hoger waren dan hun inkomen geeft 70% aan (heel veel) last te hebben gehad van de kostenstijgingen. Dit tegenover 37% van de huishoudens die aangeven dat hun uitgaven iets tot veel lager waren dan hun inkomen. Ook van de huishoudens die aangeven de noodzakelijke kosten voor levensonderhoud (zeer) moeilijk te kunnen betalen geeft het overgrote deel (93%) aan (heel veel) last te hebben gehad van de kostenstijgingen. Van de huishoudens die de noodzakelijke kosten (zeer) makkelijk kunnen betalen, had slechts 22% (heel veel) last van de kostenstijgingen. Dit is een scherp contrast.

Lichte verschuivingen in spaargedrag

Dat de lonen grotendeels stabiel zijn gebleven en de uitgaven zijn gestegen, heeft ook zijn doorwerking op het spaargedrag en de buffers van Nederlandse huishoudens. In ons onderzoek zien we een stijging van het percentage huishoudens die een rode score hebben op het domein Sparen (53%, tegen 41% in 2021). Toch blijkt uit onderzoek van DNB dat de spaartegoeden van Nederlandse huishoudens het afgelopen jaar niet zijn afgenomen, maar juist verder zijn gestegen.⁴⁸

In ons onderzoek zien wij een beperkte daling van het aantal huishoudens dat maandelijks kan sparen (van 69% in 2021 naar 64% in 2022). Deze daling lijkt vrij evenredig verdeeld over de groepen met verschillende achtergrondkenmerken. In het spaargedrag van de huishoudens die aangeven wel te sparen, zien we wel dat een aantal groepen vaker aangeven gemiddeld maximaal €100 per maand te kunnen sparen.⁴⁹ In 2021 bijvoorbeeld gaf 22% van de vrouwen aan, in 2022 is dit percentage gestegen naar 26%. Dit zelfde beeld zien we onder meer bij alleenstaande Nederlanders (stijging van 29% naar 35%) en 55-64-jarigen (stijging van 18% naar 23%). Kortom, hoewel de spaartegoeden volgens DNB in 2022 dus zijn gegroeid, is het spaargedrag van individuele Nederlandse huishoudens wel degelijk veranderd.

Figuur 5.2 Gemiddeld maandelijks spaarbedrag van Nederlandse huishoudens die sparen in 2021 en 2022, in %

⁴⁸ DNB, 2023a.

⁴⁹ Hierbij zien we overigens niet direct een toename van het aantal huishoudens dat helemaal niet kan sparen.

Als we kijken naar het gemak waarmee huishoudens een uitgave kunnen doen die gelijk is aan het maandinkomen, dan zien we over de gehele linie een daling: in 2021 gaf 50% aan het geld gemakkelijk bij elkaar te kunnen krijgen, in 2022 is dit gedaald naar 40%. Daarnaast steeg het aantal huishoudens dat het geld waarschijnlijk niet bij elkaar zou kunnen krijgen licht (van 7% naar 8%). Ook geven huishoudens aan minder zeker te zijn over de haalbaarheid van het doen van grotere uitgaven. In 2022 geeft bijna een op de vier huishoudens aan hier (zeer) onzeker over te zijn (tegen ruim een op de zes in 2021). Dit zou erop kunnen wijzen dat huishoudens ook minder vertrouwen hebben in hun vermogen om in de toekomst te kunnen blijven sparen. Deze toegenomen onzekerheid verklaart mede waarom meer huishoudens rood scoren op het domein Sparen (zie hoofdstuk 4).

Houding grotendeels onveranderd, onzekerheid toegenomen

De onzekere economische situatie van het afgelopen jaar heeft duidelijk zijn weerslag gehad op de financiële situatie van Nederlandse huishoudens. Eerder hebben we geconstateerd dat de meeste huishoudens (82%) hun gedrag hebben aangepast aan de gestegen kosten. Maar heeft dit ook geleid tot een verandering van houding als het gaat om financiële zaken?

Nederlanders lijken gemiddeld qua houding in 2022 evenveel gericht op het nu. Zo gaf in 2022 19% (2021: 17%) aan alleen bezig te zijn met wat er nu betaald moet worden. Binnen bepaalde groepen zien we wel significante verschillen met 2021. Zo zien we bij Nederlanders met een benedenmodaal inkomen een stijging 26% in 2021 naar 31% in 2022 als het gaat om het bezig zijn met wat er nu betaald moet worden. Als we kijken naar de groepen die aangeven van dag tot dag te leven door hun financiële situatie, dan zien we binnen de groep 18-24-jarigen een stijging van maar liefst 8% (van 28% in 2021 naar 36% in 2022) en bij benedenmodale inkomens een stijging van 5% (van 25% in 2021 naar 30% in 2022). Ook voor deze vraag geldt dat over alle Nederlanders heen de uitkomsten geen significante verschillen laten zien.

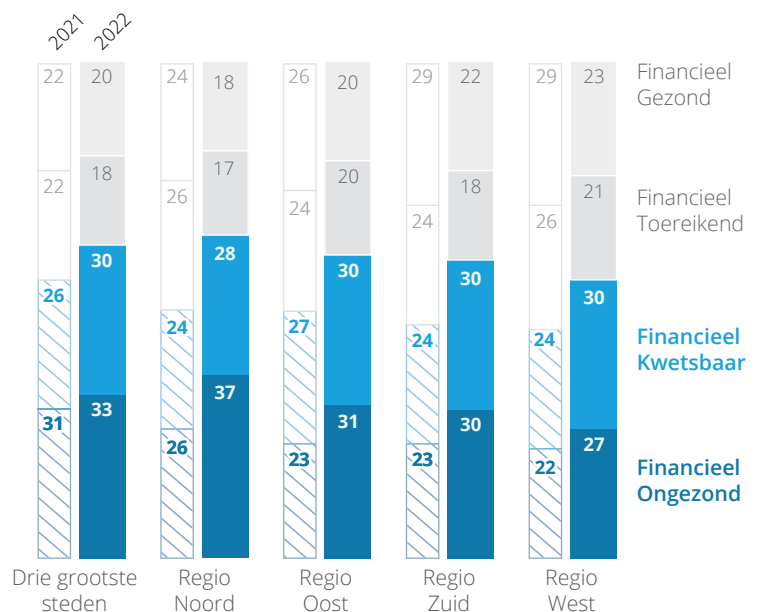
Ook bij Nederlanders met een bovenmodaal inkomen zien we verschuivingen in de houding ten opzichte van 2021. Zo zien we in deze groep bijvoorbeeld dat meer mensen aangeven liever te sparen dan te lenen. Het gaat hier om een stijging van 7% (van 75% in 2021 naar 82% in 2022). Deze groep geeft ook vaker dan in 2021 aan liever te bezuinigen dan te moeten lenen (80% in 2021 tegen 84% in 2022). Bij Nederlanders uit een huishouden met een benedenmodaal inkomen is het percentage vergelijkbaar met 2021 (79% in 2021 tegen 76% in 2022).

Daarnaast zien we over de hele linie dat Nederlanders over het algemeen onzekerder zijn geworden over hun financiën. Zo zijn Nederlanders minder zeker over het doen van grote uitgaven (daling van 55% in 2021 naar 39% in 2022 van mensen die hier zeker over zijn), het aflossen van hun hypotheek (daling van 66% naar 44%) en de mogelijkheid om impact volle levensgebeurtenissen op te vangen (daling van 47% naar 40%). Deels kan deze onzekerheid voortkomen uit een minder goede financiële situatie. Als huishoudens een lagere buffer hebben, zullen mensen onzekerder zijn of ze op termijn voldoende geld bij elkaar kunnen brengen om zo'n uitgave te doen. Maar het kan ook betekenen dat Nederlanders - los van hun huidige financiële situatie - minder vertrouwen hebben in hun financiële slagkracht op de langere termijn en zich afvragen of en hoe zij mogelijk geraakt gaan worden door economische of maatschappelijke ontwikkelingen.

Regio Noord financieel het minst gezond, vooral in Friesland veel last van kostenstijgingen

Eerder hebben we vastgesteld dat huishoudens met een lager inkomen meer last hadden van de kostenstijgingen in 2022. Als een huishouden veel last heeft gehad van de kostenstijgingen, kan dat samenhangen met een verslechtering van de financiële gezondheid. Hoe ziet dit er regionaal uit? Uit CBS-data blijkt dat de inkomens per regio verschillen. Huishoudens in Groningen, Friesland en Overijssel hebben volgens het CBS gemiddeld de laagste inkomens, die in Noord-Holland, Utrecht en Zuid-Holland juist de hoogste.

Figuur 5.3 De financiële gezondheidsniveaus van de drie grootste steden en de regio's in 2021 en 2022, in %

In 2021 schreven we dat de drie grootste steden – Amsterdam, Rotterdam en Den Haag plus de randgemeenten – er qua financiële gezondheid in negatieve zin uitsprongen. We zagen dat in deze steden relatief meer financieel Ongezonde huishoudens woonden dan in andere delen van Nederland. In 2022 is het beeld anders. Nog steeds scoren huishoudens in de drie grootste steden relatief laag, maar het verschil met de rest van Nederland is een stuk kleiner geworden. Het percentage financieel Gezonde huishoudens daalde minder sterk in deze drie steden dan in andere delen van Nederland, en het percentage financieel Ongezonde huishoudens steeg ook minder sterk.

In 2022 valt in ons onderzoek één specifieke regio in negatieve zin op: de regio Noord (de provincies Friesland, Groningen en Drenthe). In die regio wonen de minste financieel Gezonde huishoudens (daling van 24% in 2021 naar 18% in 2022) en de meeste financieel Ongezonde huishoudens (stijging van 26% in 2021 naar 37% in 2022). Vooral de relatieve stijging van het aantal financieel Ongezonde huishoudens in de regio Noord is zorgwekkend. In twee van de drie provincies in deze regio hebben huishoudens ook gemiddeld de laagste inkomens, zoals de genoemde CBS-data laten zien. In de regio West (Utrecht, Noord-Holland en Zuid-Holland, exclusief de grote steden) wonen, ondanks wat negatieve verschuivingen in 2022, zowel de meeste financieel Gezonde huishoudens (daling van 29% naar 23% in 2022) als de minste financieel Ongezonde huishoudens (stijging van 22% in 2021 naar 27% in 2022). Dit komt overeen met de CBS-data: huishoudens in deze regio's hebben gemiddeld de hoogste inkomens.

Wat zien we hiervan terug als we kijken naar de kostenstijgingen van het afgelopen jaar, en de mate waarin mensen hier last van hadden? In lijn met de uitkomsten op de gezondheidsniveaus, hadden mensen in de regio Noord het vaakst (heel) veel last, maar ze delen die positie met mensen in de drie grootste steden: 23% (versus 22% in de regio Zuid, 20% in de regio Oost en ook 20% in de regio West). Kijken we een niveau lager, naar de provincies, dan zien we dat Friesland er duidelijk uitspringt qua ervaren last: 26% van de Friezen geeft aan (heel) veel last te hebben gehad van de kostenstijgingen. Mensen in Zeeland (18%) en Gelderland (20%) hadden relatief het minst vaak (heel) veel last.

Korte termijn gedrag aangepast, houding heeft meer tijd nodig

Kortom, 2022 was een dynamisch jaar als het gaat om economische en maatschappelijke ontwikkelingen. Enerzijds zagen we bijvoorbeeld een economische groei, werkte Nederland meer uren en werden er steunmaatregelen ingezet. Anderzijds kregen we bijvoorbeeld ook te maken met een hoge inflatie. Dit alles had in meer of mindere mate effect op de portemonnee van Nederlandse huishoudens. De mate waarin last ervaren werd verschilden per groep en regio. Het overgrote deel van de Nederlandse huishoudens paste hun gedrag aan naar aanleiding van de kostenstijgingen. Wanneer het aankomt op houding zijn bepaalde Nederlanders iets meer gericht op het nu, maar buiten een toegenomen onzekerheid zien we gemiddeld gezien geen grote verschuivingen. Dit is logisch, omdat het veranderen van houding een langere aanloop kent.

⁵⁰ CBS Statline, 2022.

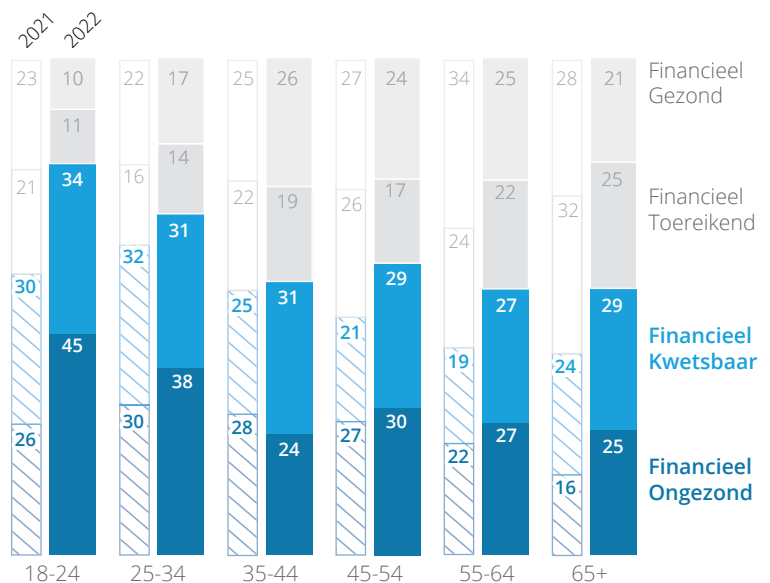

5.2 18 tot 25-jarigen hebben het financieel zwaar

Jongste groep harder geraakt, 35-44-jarigen staan er het beste voor

Het economisch zware jaar lijkt jongeren harder te hebben geraakt dan de overige leeftijdsgroepen (zie figuur 5.4). Met name de jongste groep Nederlanders (18-24 jaar) springt er in negatieve zin uit. Met maar liefst 45%, kent deze leeftijdsgroep het hoogste percentage financieel Ongezonde huishoudens. Dit was in 2021 nog 26%. Ook van de 25-34-jarigen is een groot deel financieel Ongezonder (38%). In 2021 was deze groep met 30% nog het vaakst financieel Ongezonder. In beide leeftijdsgroepen is er ten opzichte van 2021 dus sprake van een stijging van het percentage financieel Ongezonde huishoudens. De leeftijdsgroep daarboven, de 35-44-jarigen, telt in 2022 niet alleen het hoogste percentage financieel Gezonde huishoudens (26%), ook is het percentage financieel Ongezonde huishoudens onder deze groep het kleinst (24%). Als we kijken naar het gecombineerde percentage Nederlanders die financieel Gezond en financieel Toereikend zijn, dan doet de leeftijdsgroep van 55-64 jarigen het best: 47% valt in deze categorieën. In 2021 haalden Nederlanders van 65 jaar en ouder hier nog het hoogste percentage (60%).

Figuur 5.4 Financiële gezondheidsniveaus per leeftijdscategorie in 2021 en 2022, in %

ABN-AMRO

“De verslechterde financiële situatie van jongeren baart uiteraard zorgen. Kijkend naar deze doelgroep, zien we dat zij met veel (online) verleidingen te maken krijgen. Denk aan het aantal streamingdiensten en andere abonnement aanbieders dat zich specifiek focust op deze doelgroep. Daarnaast is het tegenwoordig veel makkelijker geworden om (online) achteraf te betalen. Samen met peer pressure, de fear of missing out en de huidige inflatie kan dat leiden tot financiële stress en/of het niet kunnen betalen van de rekeningen. Dit maakt dat jongeren kwetsbaar zijn in een levensfase waarin het juist belangrijk is om een goede basis te leggen voor een solide financiële gezondheid. Het is belangrijk om te voorkomen dat een valse start wordt gemaakt door jongeren op het gebied van financiën door ondoordachte of onverstandige keuzes op het moment dat zij bijvoorbeeld 18 jaar worden. Daarnaast is het belangrijk dat er zo vroeg mogelijk gestart wordt met het aanleren van sparen en het werken met buffers voor onvoorziene uitgaven.

Om een bijdrage te leveren aan die goede basis, is inzetten op financiële educatie vanaf het zesde levensjaar van belang. Kinderen die van jongs af aan leren omgaan met geld, hebben minder risico op geldproblemen en schulden in het volwassen leven. We weten dat ouders het een uitdaging vinden om hun kinderen de waarde van geld in een digitale wereld bij te brengen. Met het bieden van tips (zoals e-mails met financiële educatie content), tricks (bijvoorbeeld een online-test om inzicht te geven in spontane uitgaven tussendoor) en tools (bepaalde instellingen in de mobiel bankieren app) kunnen ouders daarbij geholpen worden. Om daarmee (opgroeivende) kinderen stap voor stap een beter begrip van geld en meer inzage en overzicht op hun geldzaken te leren. Uit de praktijk blijkt dat het begeleiden van jongeren en studenten die onverhoopt toch in de financiële stress komen goed geholpen zijn met budget coaching. Hierbij wordt hen de noodzakelijke inzichten en handvatten aangereikt en aangeleerd om financieel (weer) grip te krijgen en te houden op de eigen inkomsten en uitgaven.”

⁵¹ Op het domein Planning laten 18-24-jarigen een betere score zien dan de 25-34-jarigen.

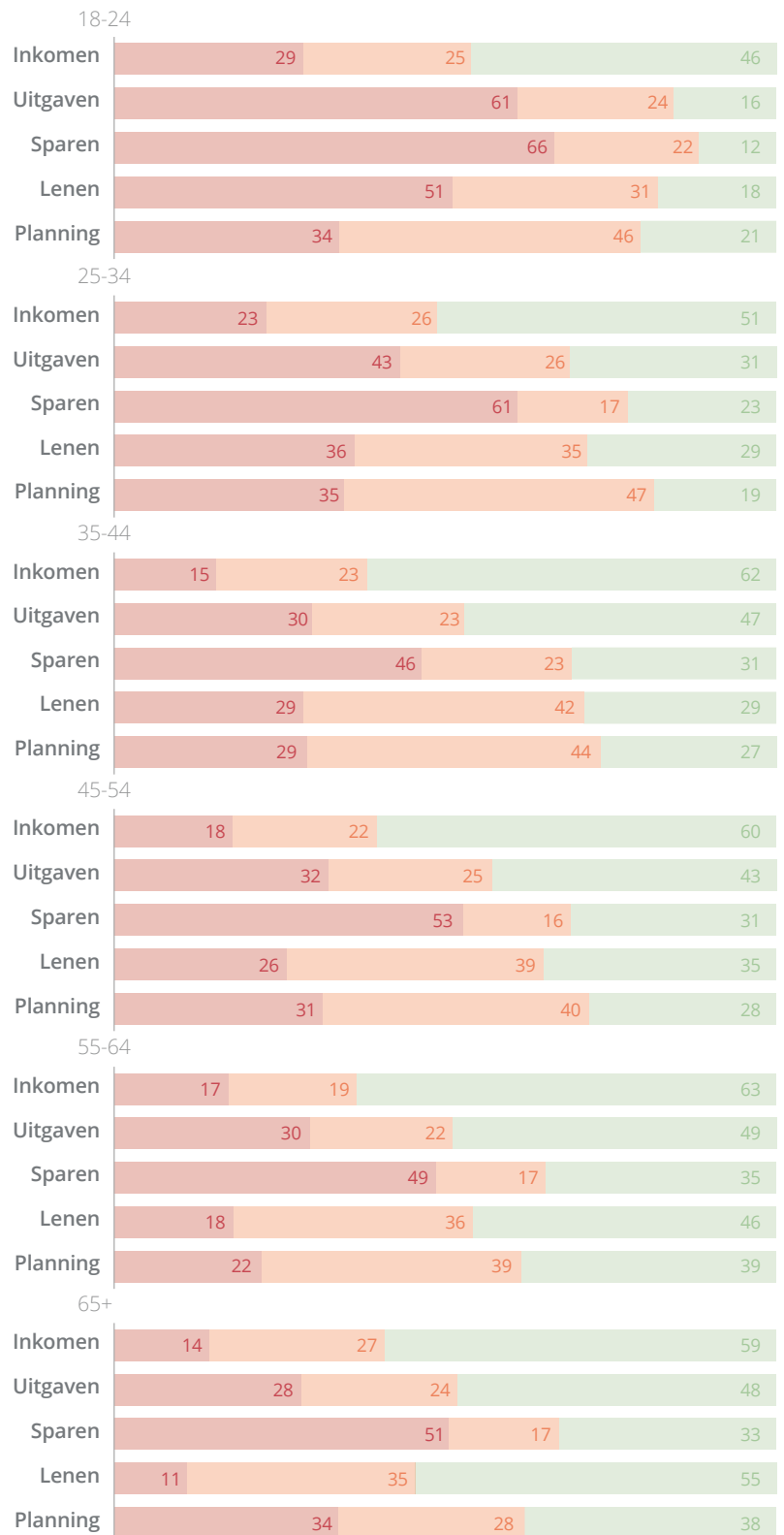
⁵² Het gaat hier om uitkeringen als gevolg van (langdurige) ziekte of arbeidsongeschiktheid of uitkering als gevolg van werkloosheid (WAP, WIA (WGA/IVA), WW, bijstand). Studiefinanciering hoort hier niet bij.

De 18-24-jarigen meest last gehad van kostenstijgingen, minst vaak gedrag hierop aangepast

Zoomen we in op deze groep 18-24-jarigen, dan zien we dat deze groep op alle domeinen lager scoort dan de andere leeftijdsgroepen met uitzondering van het domein Planning (figuur 5.5). Als we kijken naar het inkomen dan valt op dat ze relatief vaak leven van een (gedeeltelijke) uitkering: 19% versus gemiddeld 13%. Dit is een stijging ten opzichte van 2021 toen dit nog 9% was. Hun inkomen fluctueerde ook het meest: in de afgelopen twaalf maanden heeft 23% (versus gemiddeld 14%) een salarisverhoging gehad en 5% (versus gemiddeld 2%) juist een verlaging.

Figuur 5.5 Verschil in subscore per domein per leeftijdscategorie in 2022, in %

Voor 25% van deze jongste groep (versus gemiddeld 18%) was het de afgelopen twaalf maanden (zeer) moeilijk om de noodzakelijke kosten voor hun levensonderhoud te betalen. Dit is een stijging vergeleken met 2021 (12%). Meer dan 70% (versus gemiddeld 46%) heeft (enige tot veel) moeite met het betalen van alle rekeningen.⁵³ Ook zien we een toename bij van het percentage huishoudens in deze groep dat aangeeft bij sommige tot veel rekeningen een achterstand te hebben (van 9% naar 17%). Opvallend is dat 18-24-jarigen relatief vaak (31% versus gemiddeld 21%) zeggen (heel) veel last te hebben gehad van de prijsstijgingen het afgelopen jaar, maar ze tegelijkertijd het vaakst (22% versus gemiddeld 18%) aangeven hun gedrag hier niet op te hebben aangepast. Die combinatie van enerzijds last ervaren van prijsstijgingen en anderzijds het gedrag niet willen of kunnen aanpassen, kan de financiële situatie van deze groep Nederlanders op scherp zetten.

Toenemende zorgen over (studie)schulden, toch blijven investeren

Gezien deze uitkomsten is het niet verrassend dat de jongste groep ook de kleinste spaarbuffers heeft: 34% (versus gemiddeld 21%) zou niet langer dan twee maanden kunnen rondkomen als hun belangrijkste bron van inkomen zou wegvallen. Daarnaast geeft slechts 17% van deze groep aan makkelijk geld bij elkaar te kunnen krijgen om morgen een uitgave te kunnen doen die gelijk is aan het maandinkomen (versus gemiddeld 40%). Toch investeren 18-24-jarigen net als in 2021 vaker dan de oudere leeftijdsgroepen (52% versus gemiddeld 35%) waar ze al dan niet bewust mee bezig zijn. Dit is een stijging ten opzichte van 2021 (44%). Daarnaast geven ze minder vaak aan dat ze hier geen geld voor hebben (7% versus gemiddeld 21%). Het feit dat jongeren meer dan gemiddeld investeren is opmerkelijk, omdat uit andere uitkomsten blijkt dat ze het financieel niet ruim hebben. Wellicht maken ze gebruik van andere opties om deze investeringen te kunnen bekostigen (zoals geleend geld).⁵⁴

De jongste groep weet het vaakst (31% versus gemiddeld 15%) niet of niet precies hoe hun consumptieve schulden eruitzien. Dit is een stijging van 10% ten opzichte van 2021. Tegelijkertijd zijn zij zich ook veel meer zorgen over die schulden gaan maken: ze maken zich significant vaker (45% versus gemiddeld 28%) (veel) zorgen over die schulden, tegenover 26%. Ook over hun studieschuld is de jongste groep een stuk minder zeker. Was in 2021 nog 52% (zeer) zeker dat zij hun studieschuld op tijd kunnen aflossen (versus gemiddeld 59%), in 2022 is dit nog gedaald naar 29% (versus gemiddeld 44%).

Achterstand op financiële kennis en vaardigheden en meer korte termijn focus

Financiële vaardigheden en kennis kunnen bijdragen aan de financiële gezondheid. Op alle drie de kennisvragen scoort de jongste groep echter, net als vorig jaar, significant lager dan de overige leeftijdsgroepen. Verder geeft deze groep qua vaardigheden vaker aan dat het niet goed lukt om hun financiële zaken te regelen (24% versus gemiddeld 14%) en dat ze het gevoel hebben weinig controle te hebben over hun financiële situatie (25% versus gemiddeld 13%).

Het maken van een goede financiële planning, kan helpen bij het vergroten van controle over de financiële situatie. Meest wenselijk is dat deze planning zowel gericht is op de korte als op de lange termijn. We zien echter dat veruit het grootste deel van de 18-24-jarigen (85% versus gemiddeld 58%) enkel plannen maakt voor de komende weken tot het komende jaar. In lijn hiermee geven 18-24-jarigen ook significant vaker aan (19% versus gemiddeld 10%) week een overzicht te maken van hun inkomsten en uitgaven. In 2021 deed nog 10% van deze groep dit (versus gemiddeld 8%).

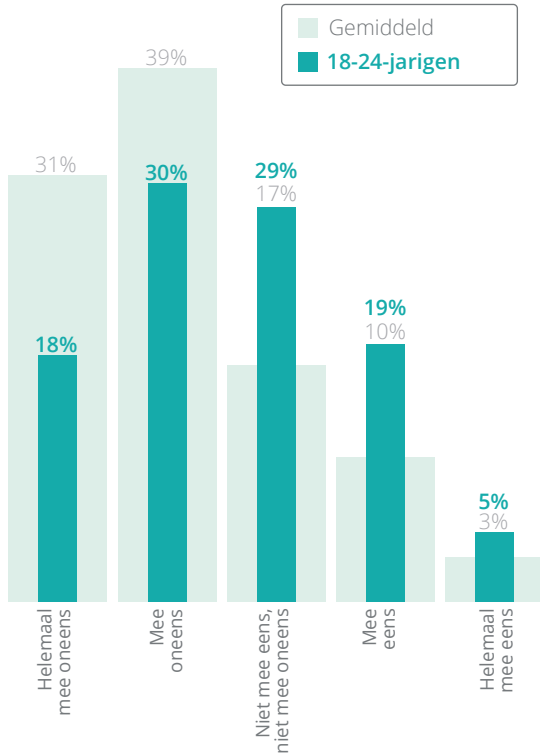
Ook als het gaat om houding zien we dat 18-24-jarigen meer dan gemiddeld een korte termijn focus hebben. Zo geven 18-24-jarigen vaker aan dat ze alleen bezig zijn met wat ze nu moeten betalen (32% versus gemiddeld 19%), houden ze geen of weinig rekening met dingen die ze over een tijdje moeten betalen (21% versus gemiddeld 10%), lenen ze liever geld om dingen meteen te kopen dan ervoor te sparen (24% versus gemiddeld 10%) en geven ze ook aan dat het beter voelt om geld uit te geven dan te sparen (34% versus gemiddeld 16%). Daarbij zien we ook een verslechtering ten opzichte van 2021. Gaf in 2021 bijvoorbeeld 23% van deze groep nog aan geld liever uit te geven dan te bewaren voor onverwachte uitgaven, in 2022 steeg dat percentage naar 31%.

⁵³ Zie ook Nibud, 2022b. Volgens het rapport Rondkomen en betalingsproblemen van het Nibud heeft 70% van de jongvolwassenen (18-35-jarigen) in de afgelopen twaalf maanden te maken gehad met betalingsproblemen.

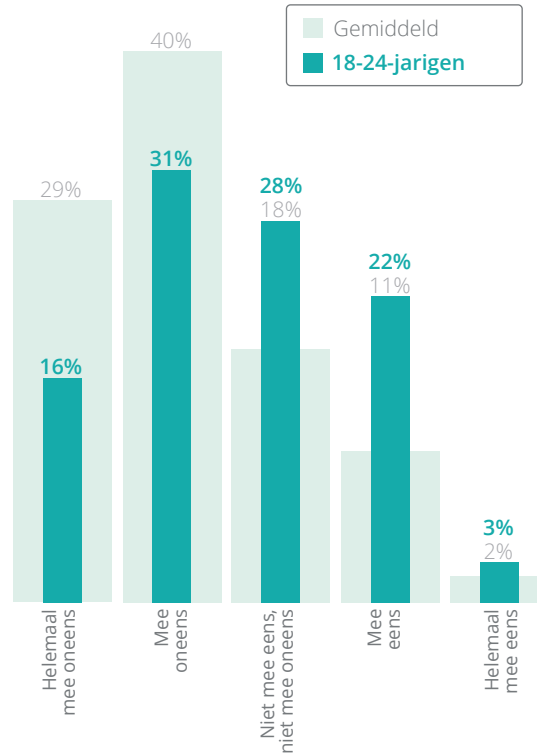
⁵⁴ Zie ook AFM, 2022a.

Figuur 5.6 Financiële houding van 18-24-jarigen in 2021 en 2022, in %

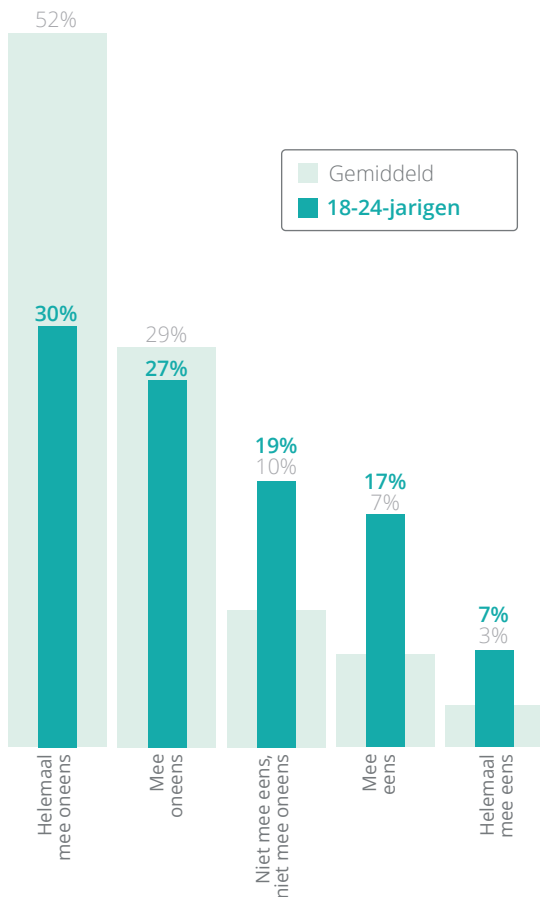
Het lukt mij niet goed om mijn financiële zaken te regelen

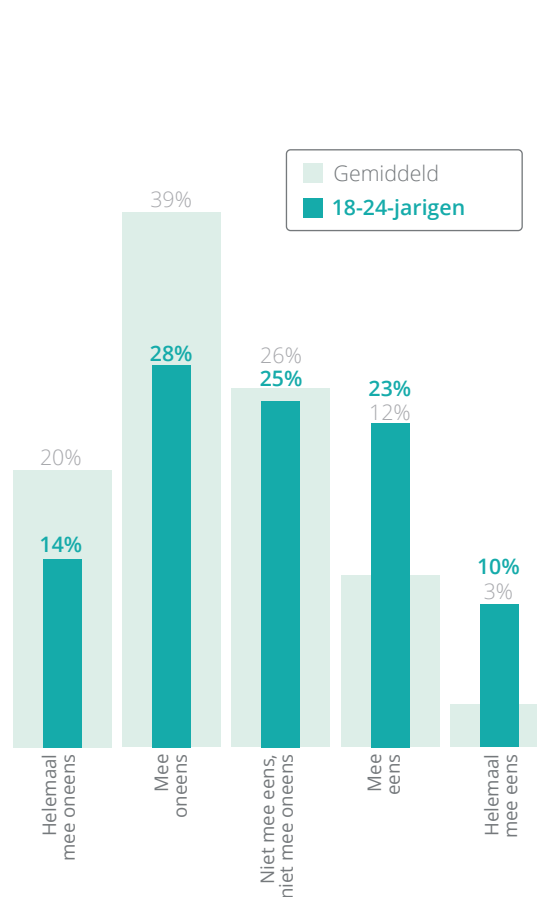
Ik heb het gevoel dat ik weinig controle heb over mijn financiële situatie

Ik leen liever geld om dingen meteen te kopen dan dat ik ervoor spaar

Het voelt beter om geld uit te geven dan om te sparen

Bescherm de 18-24-jarigen tegen een financiële achterstand

De uitkomsten op het gebied van houding zijn op zichzelf niet verrassend - jonge mensen zijn in het algemeen meer gericht op het heden dan op de toekomst. Maar deze houding, een achterstand op financiële kennis en vaardigheden en het niet altijd aanpassen van het gedrag laten wel goed de kwetsbaarheid van 18-24-jarigen zien. Dit is zorgelijk: zij lijken zo al met een financiële achterstand het werkende leven in te gaan.⁵⁵

In het verbeteren van de financiële gezondheid spelen de 18-24-jarigen zelf een rol, maar het is ook belangrijk voor organisaties om hen hierin te ondersteunen dan wel

te beschermen. Deze jongste groep is met hun houding, financiële omstandigheden en leefwijze bij uitstek vatbaar voor diensten als online gokken⁵⁶, beleggen op basis van gamificatie, crypto's⁵⁷ en kopen op afbetaling⁵⁸. Via bijvoorbeeld marketingcampagnes en influencers⁵⁹ kunnen jongeren makkelijker overgehaald worden om dit soort producten af te nemen. Hiermee leren ze mogelijk ook ongewenst gedrag aan voor de toekomst. Zo geeft de AFM aan dat kopen op afbetaling schuldgewinning in de hand werkt.⁶⁰ Organisaties moeten daarom goed nadenken of, en hoe, ze zich op deze doelgroep willen richten.

⁵⁵ Belangrijk om hierbij wel te benoemen is dat van deze groep 18-24-jarigen een deel (nog) studeert, namelijk 27%. Hoewel ook studenten kampen met financiële aandachtspunten, biedt het studeren hen uiteindelijk wel een hoger potentieel om financieel gezonder te worden, zo blijkt ook uit de samenhang van financiële gezondheid en opleidingsniveau.

⁵⁶ Zie ook KSA, 2019.

⁵⁷ Zie ook AFM, 2022a.

⁵⁸ Zie ook AFM, 2022b.

⁵⁹ Zie ook AFM, 2022a.

⁶⁰ Zie ook AFM, 2022b.

5.3 Helft huurders is financieel Ongezonder

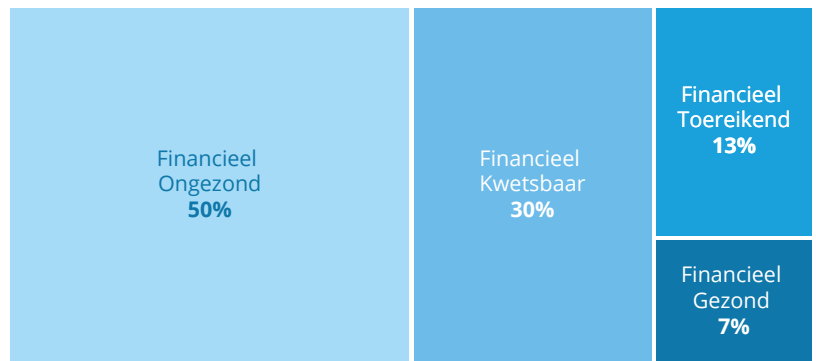
Huurders: een kwetsbare groep

Verschillende onderzoeken hebben de afgelopen jaren aangetoond dat huurders op het gebied van hun financiën kwetsbaar zijn. Uit onderzoek van het Nibud blijkt bijvoorbeeld dat voor een kwart van de huurders in Nederland de woonlasten zo hoog zijn dat zij weinig geld overhouden voor andere noodzakelijke kosten.⁶¹ Daarnaast geldt dat huurders een groter deel van hun inkomen aan hun woonlasten besteden, terwijl ze daar – anders dan bij huiseigenaren – geen vermogen mee opbouwen. Daarbij komt dat huurders – door hun afhankelijkheid van woningcorporaties – minder invloed hebben op hun financiële situatie. Dit geldt bijvoorbeeld op het gebied van huurstijgingen en verduurzaming.⁶² Gezien deze omstandigheden hebben we onderzoek gedaan naar de financiële gezondheid van Nederlandse huishoudens die huren.

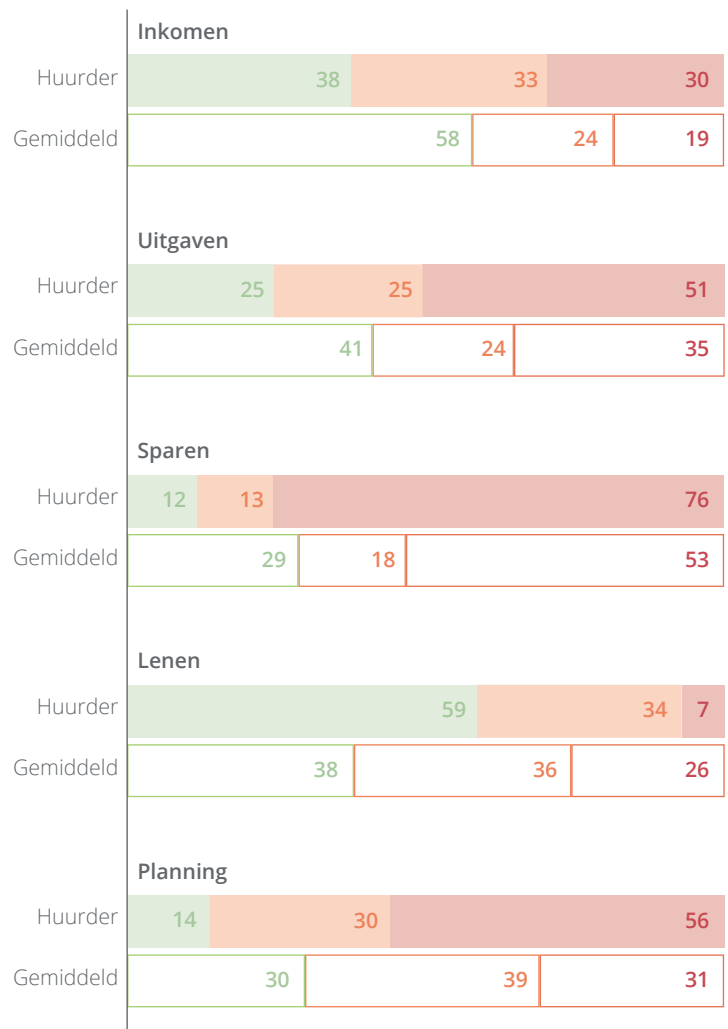
De helft van de huishoudens met een huurwoning is financieel Ongezonder

Een derde van de respondenten in ons onderzoek (32%) is onderdeel van een huishouden dat in een huurwoning woont. In de meeste gevallen (70%) gaat het om een sociale huurwoning; de rest woont in een particuliere huurwoning.⁶³ Maar liefst 50% van de huishoudens met een huurwoning heeft het gezondheidsniveau financieel Ongezonder. Dit percentage ligt een stuk hoger dan het gemiddelde⁶⁴ (30%) in ons onderzoek. Slechts 7% van de huurders is financieel Gezond, versus 21% gemiddeld. Met andere woorden, er is een forse kloof tussen huurders en huiseigenaren in Nederland als het gaat om hun financiële gezondheid. Huurders scoren met name slechter dan gemiddeld op de domeinen Uitgaven, Sparen en Planning, terwijl ze op het domein Lenen juist relatief goed scoren.

Figuur 5.7 Financiële gezondheidsniveaus van huurders in 2022, in %

Figuur 5.8 Subscore per domein van huurders in 2022, in %

⁶¹ Nibud, 2019.

⁶² Zie ook TNO, 2023.

⁶³ 4 op de 10 woningen in Nederland zijn huurwoningen. Hierbij gaat het om daadwerkelijke aantal woningen, waarbij wij ons in het onderzoek richten op huishoudens. Dit verklaart mogelijk het verschil tussen het aantal huurders in ons onderzoek en het aantal huurwoningen in Nederland. Zie ook CBS, 2020.

⁶⁴ Wanneer we spreken over gemiddeld/gemiddelde doelen we op de gehele populatie – dus huurders en woningeigenaren – in ons onderzoek.

“We herkennen uit onderzoeken van RaboResearch dat huurders financieel kwetsbaarder zijn dan huiseigenaren. Zo houden huurders minder vaak geld over en betalen ze vaker rekeningen te laat vanwege geldgebrek. Opmerkelijk is dat deze problematiek zich niet beperkt tot de gereguleerde huursector, waar mensen vaker een benedenmodaal inkomen hebben. Ook in de vrije huursector, waar inkomens hoger liggen, komt financiële kwetsbaarheid regelmatig voor. Vermoedelijk spelen de hoge woonlasten hierin een rol. Door de gestegen energieprijzen kunnen de woonlasten afgelopen jaar verder zijn toegenomen, temeer omdat huurders beperkter zijn dan huiseigenaren in hun mogelijkheden om te verduurzamen. Het merendeel van de jongvolwassen huurders wil op termijn een huis kopen, maar doordat zij vaker moeite hebben om te sparen kan dit voor een deel van hen lastig zijn.

Sinds enige tijd dalen de huizenprijzen, maar ondanks de lagere huizenprijzen is de betaalbaarheid van de doorsnee starterswoning sinds de zomer van 2022 verslechterd. Dit komt doordat de hogere hypotheekrentes tot nu toe een groter effect hebben dan de daling van huizenprijzen. Starters die nog wel kunnen kopen hebben ondanks de lagere hypotheek hogere maandlasten

Voor hen zijn inzicht in hun energie- en verbruiklasten belangrijk in combinatie met concrete oplossingen voor verduurzaming. Het verhogen van het aanbod duurzame energiezuinige woningen in het middenhuursegment en het toegankelijker maken van duurzame nieuwbouwwoningen kan de kansen op de woningmarkt voor deze groepen vergroten.”

In algemene zin kunnen we stellen dat de groep huurders inderdaad voor een aanzienlijk deel bestaat uit mensen die relatief kwetsbaar zijn voor financiële problemen. Zo verdient 62% van de huurders minder dan modaal (versus gemiddeld 32%)⁶⁶ en leeft 19% van een uitkering (versus gemiddeld 10%). Slechts 41% van de huurders heeft betaald werk (versus gemiddeld 57%) en 27% ontvangt alleen AOW/pensioen als inkomen (versus gemiddeld 20%). Van ruim een kwart is de basisschool, het vmbo of de mavo⁶⁷ de hoogst afgeronde opleiding (versus gemiddeld 14%). Het zijn vooral deze huurders die – net als in de samenleving als geheel – het vaakst in de laagste financiële gezondheidsniveaus vallen; de hoogopgeleiden en meer verdienende huurders vallen relatief vaak in de hogere gezondheidsniveaus.⁶⁸

Veel vrouwen, 65-plussers en alleenstaanden huren

Wat valt verder op als we kijken naar de samenstelling van de groep huurders? Een grote meerderheid is vrouw: 62%, waarbij vooral de leeftijdsgroep 25-34 jaar sterk vertegenwoordigd is. Vrouwen zijn in het algemeen financieel minder gezond dan mannen (zie paragraaf 5.5). Verder is ruim een derde van de huurders 65 jaar en ouder. Ook dit is een grote groep, waarbinnen zich relatief veel weduwen/weduwenaars bevinden. Sowieso zijn huurders veel vaker alleenstaand dan huiseigenaren: in totaal – dus inclusief gescheiden mensen en mensen die hun partner hebben verloren – geldt dit voor maar liefst 51% van de huurders, versus 27% gemiddeld. Voor alleenstaanden geldt dat zij geen schaalvoordelen hebben bij het betalen van noodzakelijke kosten voor levensonderhoud. Mensen die in gezamenlijkheid een

financieel huishouden voeren kunnen dat wel hebben. Denk hierbij aan het delen van de noodzakelijke kosten voor de huur, energie, inboedel en voeding. Overigens geldt hierbij wel dat sommige inkomsten voor een alleenstaande juist hoger kunnen zijn. Zo krijgen paren individueel 70% van de bijstandsuitkering en niet 100% zoals een alleenstaande.

Huurders komen minder vaak rond

Kijken we naar de balans tussen inkomen en uitgaven, dan zien we dat huurders veel vaker (zeer) moeilijk kunnen rondkomen dan gemiddeld: 34% versus 18%. Ze houden dus ook minder vaak geld over dan gemiddeld: 42% versus 64%, en kunnen minder vaak zonder problemen al hun rekeningen betalen: 38% versus gemiddeld 54%.⁶⁹ Hoewel hun inkomen de afgelopen twaalf maanden niet veel sterker is veranderd dan gemiddeld, kan 20% (versus gemiddeld 12%) het inkomen voor de komende tijd niet goed voorspellen. Dit geldt met name voor huurders met een benedenmodaal inkomen en huurders met een laag opleidingsniveau. Tegelijkertijd geeft 30% van de huurders aan dat het (zeer) moeilijk was om in diezelfde periode de noodzakelijke kosten voor levensonderhoud te betalen. Daarnaast hadden huurders vaker (veel) last van de gestegen kosten, met name van boodschappen. Mogelijk zagen huurders dus minder mogelijkheden om te besparen in reactie op de gestegen kosten dan huiseigenaren.

⁶⁵ We hebben dit jaar voor het eerst gekeken naar de financiële gezondheid van huurders. Daarom maken we geen vergelijking met 2021.

⁶⁶ Staatsblad, 2021.

⁶⁷ Hierbij zijn ook de voorlopers van het vmbo meegerekend, zoals het lbo en de (m)ulo.

⁶⁸ Zie ook Nibud, 2020.

⁶⁹ Zie ook RaboResearch, 2021.

Sparen kost veel moeite

Veel huurders lijken moeite te hebben om te sparen. Vergeleken met het gemiddelde zijn er meer huurders die überhaupt niet sparen: 15%, versus gemiddeld 7%. Als ze wel sparen, doen ze dat veel minder vaak maandelijks (42% versus gemiddeld 64%), en bovendien sparen ze lagere bedragen: 45% (versus gemiddeld 21%) spaart minder dan 100 euro per maand. Deze verschillen zien we weerspiegeld in de mate waarin huurders in staat zijn grotere uitgaven te doen, zoals een vakantie of een auto: 35% (versus gemiddeld 24%) is er (zeer) onzeker over dat dit lukt, en maar liefst 22% (versus gemiddeld 8%) weet dat zulke uitgaven niet haalbaar zijn. Dus ook als het huurders wel lukt om te sparen, lijkt dit relatief vaak (te) weinig zoden aan de dijk te zetten.⁷⁰

Groot deel huurders maakt geen plannen

Qua planning staan huurders er ook niet zo gunstig voor: 39% geeft aan nooit financiële plannen te maken, versus gemiddeld 28%. De huurders die wel zulke plannen maken, doen dit in vergelijking met de gemiddelde Nederlander vaker voor de kortere termijn en minder vaak voor de langere termijn. En dat terwijl maar liefst 29% van de huurders (versus gemiddeld 10%) nu al weet dat ze hun financiële doelen voor de toekomst niet zullen halen. Ook geeft 16% (versus gemiddeld 6%) van de huurders aan te weten dat zij niet voldoende inkomsten hebben in het geval er een heftige gebeurtenis plaatsvindt (zoals een echtscheiding, het overlijden van een gezinslid of arbeidsongeschiktheid als zelfstandige).

Huurders hebben relatief kortlopende schulden

Zoals gezegd scoren huurders op het domein Lenen juist relatief goed. Zij weten iets vaker (helemaal) hoe hun schulden eruitzien dan gemiddeld (71% versus 68%). Wel maken ze zich meer zorgen over die schulden: 68% maakt zich (een beetje) zorgen, versus gemiddeld 57%, en 15% maakt zich zelfs veel zorgen (versus gemiddeld 10%).⁷¹ Behalve dat ze iets vaker inzicht hebben in hun schulden lijken huurders het ook beter te doen op dit domein omdat ze vaker relatief kortlopende schulden hebben. Ze denken vaker dan gemiddeld hun schulden binnen vijf jaar te kunnen afbetalen zonder hun levensstijl te hoeven aanpassen (58% versus 51%).⁷² Wel valt op dat een vrij grote groep (22%, versus gemiddeld 14%) zegt niet te weten hoeveel tijd ze hiervoor nodig hebben.

Huurders meer gericht op korte termijn

Tot slot zien we enkele verschillen tussen huurders en het gemiddelde huishouden als het gaat om hun financiële kennis en houding. Huurders laten een grotere onzekerheid zien bij de kennisvragen: ze geven ongeveer twee keer zo vaak dan gemiddeld aan dat ze het antwoord op een vraag niet weten of het niet willen zeggen. Ze voelen zich daarnaast relatief vaak machteloos als ze denken aan hun financiële situatie (24%, versus gemiddeld 15%) en richten zich in het algemeen meer op de korte dan op de lange termijn. Zo zegt 29% van de huurders het (helemaal) eens te zijn met de stelling alleen bezig te zijn met wat ze nu moeten betalen, versus gemiddeld 19%. In die context is het opvallend – maar wel aansluitend bij de uitkomsten op het domein Lenen – dat huurders juist iets minder dan gemiddeld bereid zijn om geld te lenen: 84% (versus gemiddeld 80%) spaart liever dan geld te lenen.

Opmerkelijk genoeg geven huurders vaker dan gemiddeld aan de afgelopen twaalf maanden geen life event te hebben meegemaakt. Bij 84% (versus gemiddeld 80%) veranderde er niets in hun woonsituatie, bij 83% (versus gemiddeld 78%) veranderde er niets in hun persoonlijke situatie en bij 69% (versus gemiddeld 62%) veranderde er niets in hun werksituatie. Met andere woorden, het leven van huurders was in deze opzichten wat stabielier dan gemiddeld.

45-54-jarige huurders vallen negatief op

Behalve de eerder genoemde kwetsbare groepen die zo sterk vertegenwoordigd zijn onder de huurders, is er nog een groep huurders van wie de financiële gezondheid in negatieve zin opvalt: de leeftijdscategorie 45-54 jaar. Deze huurders zijn significant vaker financieel Ongezonder: 62% (versus 50% van alle huurders en 30% van alle Nederlanders). Zij maken ook relatief vaak schulden (14%, versus 8% van alle huurders en 4% van alle Nederlanders) en gaven vaker aan dat zij (zeer) moeilijk konden rondkomen de afgelopen twaalf maanden (42%, versus 30% van alle huurders en 18% van alle Nederlandse huishoudens).⁷³

⁷⁰ Zie ook RaboResearch, 2019.

⁷¹ Zie ook RaboResearch, 2021.

⁷² Hierbij gaat het om consumptieve schulden van het huishouden exclusief de hypotheek en DUO-studieschuld.

⁷³ Zie ook Nibud, 2022a.

Ook geven zij het vaakst aan te weten dat grotere uitgaven niet haalbaar zijn (38%, versus 22% van alle huurders en 8% van alle Nederlanders) en dat, als ze morgen een uitgave zouden moeten doen die gelijk is aan het maandinkomen van hun huishouden, dat geld niet bij elkaar zouden krijgen (35%, versus 21% van alle huurders en 8% van alle Nederlanders). De 45-54-jarige huurders geven bovendien het vaakst aan niet te sparen (21%, versus 15% van alle huurders en 7% van alle Nederlandse huishoudens) en zeggen het vaakst zeker te weten dat ze hun financiële doelen niet gaan halen (43%, versus 29% van alle huurders en 10% van alle Nederlandse huishoudens). In de leeftijdscategorie 45-54 jaar zien we dat de burgerlijke staat gescheiden significant vaker voorkomt.⁷⁴ Mogelijk heeft dit extra impact op de financiële gezondheid op huurders in deze leeftijdscategorie.

Creëer gelijke kansen op het gebied van financiële gezondheid

Er bestaat op dit moment een forse kloof tussen huurders en gemiddeld Nederland als het gaat om hun financiële gezondheid. Weliswaar worden huurders niet financieel Ongezond doordat ze huren, maar ons onderzoek bevestigt dat mensen die huren

vaker kenmerken hebben die hun kwetsbaar maken. Hoewel het feit dat zij huren niet de oorzaak is, lijkt het ook geen bijdrage te leveren aan het verbeteren van financiële gezondheid. Waar woningeigenaren met het betalen van hun hypotheek doorgaans ook vermogen opbouwen, hebben huurders deze mogelijkheid niet. Daarnaast hebben zij, zoals eerder aangegeven, een grote afhankelijkheid van woningcorporaties. Het is aan de woningcorporaties en overheden om ervoor te zorgen dat de huur betaalbaar blijft, maar ook dat aan huurders de mogelijkheid wordt gegeven om hun lasten verder te verlagen door energiebesparende maatregelen. Een inclusieve energietransitie is hierbij van belang, waarbij niet alleen woningeigenaren de stap kunnen zetten naar duurzaam en goedkoper wonen, maar ook huurders.

⁷⁴ CBS Statline, 2021

5.4 Teveel Nederlanders niet bezig met pensioen; de pensioentransitie biedt nieuwe kansen

Nederland staat aan de vooravond van een ingrijpende herziening van het pensioenstelsel. De Wet Toekomst Pensioenen moet er voor zorgen dat tweede-pijler-pensioenen – het pensioen dat mensen via hun werkgever opbouwen – transparanter en persoonlijker worden en daarmee beter aansluiten op maatschappelijke ontwikkelingen en de arbeidsmarkt. Risico's in het tweedepijlerpensioen worden beter verdeeld.⁷⁸

De herziening van het pensioenstelsel is een spannende ontwikkeling. In de eerste plaats omdat het pensioen een essentieel onderdeel is van de financiële gezondheid van Nederlandse huishoudens. De hoogte van je pensioen bepaalt hoe je er financieel voorstaat als je met pensioen gaat en of je de levensstijl waar je aan gewend bent min of meer kunt voortzetten. Het Nederlandse pensioenstelsel wordt internationaal hoog gewaardeerd en is ook meer solide dan in andere landen. Tegelijkertijd blijkt ook uit onderzoek dat zo'n 29% van de Nederlandse huishoudens niet 70% van het loon gaat ontvangen op de pensioendatum. Nederlandse huishoudens kunnen hierdoor in kwetsbare situaties komen als het pensioen niet is wat ze ervan verwacht hadden en bijvoorbeeld uitgaven hier niet op afgestemd zijn.

Ten tweede moeten deelnemers geïnformeerd worden over het nieuwe pensioenstelsel en de gevolgen daarvan zoals de risico's en de keuzes die gemaakt moeten worden. Dit is een grote uitdaging voor onder andere pensioenuitvoerders. Het nieuwe pensioenstelsel biedt meer transparantie, maar pensioen is een complex product en niet makkelijk te begrijpen voor de gemiddelde Nederlander. De lange looptijd van het pensioen, de wisselwerking van keuzes en een gebrek aan kennis bij de deelnemers dragen hieraan bij. Daarnaast is de interesse vaak laag bij deelnemers. En dat terwijl het zo belangrijk is voor de financiële gezondheid op langere termijn.

De pensioentransitie zal voordelen met zich meebrengen, maar met het oog op de grote belangen voor deelnemers is het noodzakelijk dat zij in staat worden gesteld om weloverwogen keuzes te maken. Sommige groepen deelnemers hebben daar meer hulp bij nodig. Het kan daarom van toegevoegde waarde zijn om inzicht te krijgen in die groepen die het lastig vinden om grip te krijgen op hun pensioen, of simpelweg niet in beweging komen - ook al weten ze dat hun pensioen onvoldoende zal zijn. Aan welke groepen Nederlanders kan extra aandacht worden besteed in de pensioentransitie? In ons onderzoek hebben we Nederlanders⁸⁰ in brede zin gevraagd naar wat zij verwachten van het inkomen na pensioendatum⁸¹ en of ze hier al dan niet actie op ondernemen.

**Universiteit
Leiden**

“Het pensioenstelsel wordt hervormd. In het wetsvoorstel Toekomst Pensioenen worden beloften omgezet in een verwacht pensioen, grote buffers verdwijnen en er komt meer maatwerk, meer transparantie en een betere aansluiting op de arbeidsmarkt.”⁷⁵

Afhankelijk van de definitie spaart zo'n twintig tot dertig procent van de huishoudens te weinig pensioen, terwijl ook een aanzienlijk deel van de huishoudens meer spaart dan nodig is om de levensstandaard voort te zetten.⁷⁶ Zelfstandigen zijn daarbij een kwetsbare groep. Administratieve lasten, de illiquiditeit van pensioenproducten en een lage financiële geletterdheid vormen een drempel voor hen.⁷⁷

Opvallend is dat bijna een kwart van de Nederlanders geen inzicht heeft in het inkomen na pensioendatum, deels omdat men niet weet hoe zij dit inzicht kunnen verkrijgen. De communicatie van het nieuwe pensioenstelsel is daarom een kans en een uitdaging om de mensen te informeren over hun pensioen.”

⁷⁵ Zie ESB, 2022.

⁷⁶ Zie Netspar, 2017.

⁷⁷ Zie Netspar, 2021.

⁷⁸ Met de term 'deelnemers' verwijzen we in deze paragraaf naar Nederlanders die deelnemen aan een tweedepijlerpensioenregeling.

⁷⁹ Knoef et al., 2017.

⁸⁰ Dit betreft Nederlanders die nog niet met pensioen zijn. Dit zijn 4113 respondenten.

⁸¹ Wanneer we spreken over 'inkomen op de pensioendatum' of 'pensioeninkomen' gaat het om alles wat men verwacht dat er maandelijks aan inkomen gaat binnenkomen. Dit kan zowel eerste-, tweede- als derdepijlerpensioen zijn: AOW, pensioen via de werkgever of een individuele aanvullende pensioenvoorziening.

⁸² Zie Nibud, 2015.

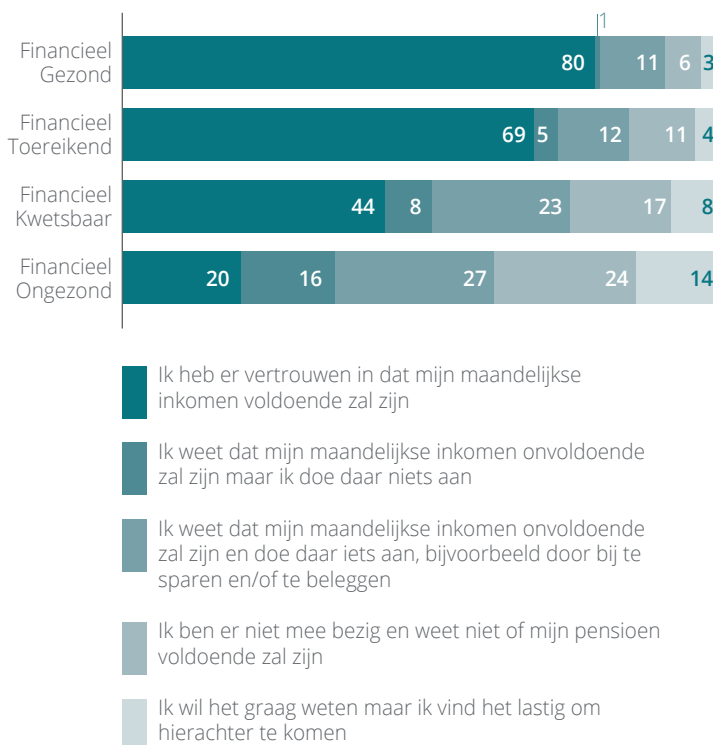
Bijna helft Nederlanders heeft vertrouwen in het inkomen na pensioendatum

Eerst het totaalbeeld. Bijna de helft van de Nederlanders (49%) die nog niet met pensioen zijn heeft er vertrouwen in dat het maandelijkse inkomen van hun huishouden na pensioendatum voldoende zal zijn.⁸² Tegelijkertijd geeft bijna een kwart van de Nederlanders aan niet te weten of het voldoende zal zijn. Dit heeft verschillende redenen. Het grootste deel van deze groep (66%) geeft aan het niet te weten, omdat zij niet bezig zijn met hun pensioen. De rest geeft aan er graag achter te komen, maar niet te weten hoe dat moet. Tot slot zijn er nog twee groepen die aangeven dat het inkomen na hun pensioendatum onvoldoende zal zijn. 20% van de Nederlanders zegt te weten dat dit inkomen niet voldoende zal zijn maar doet hier iets aan, bijvoorbeeld door bij te sparen of te beleggen en 8% van de Nederlanders weet dat het onvoldoende zal zijn en doet daar niets aan.

Welke Nederlanders hebben vertrouwen in het pensioen?

De mate van vertrouwen dat Nederlanders hebben in het inkomen van hun huishouden na pensioendatum verschilt sterk per groep. Een aantal groepen valt hierbij positief op. Zo geeft 53% van de mannen (tegen gemiddeld 49%) aan dat zij erop vertrouwen dat het inkomen op hun pensioendatum voldoende is. Ook de groep getrouwde Nederlanders en Nederlanders met een geregistreerd partnerschap geeft significant vaker (58%) aan hierop te vertrouwen. Daarnaast zien we een samenhang tussen leeftijd en vertrouwen: wanneer men dichterbij de pensioengerechtigde leeftijd komt, groeit het vertrouwen. Zo geeft 62% van de 55-64-jarigen aan er vertrouwen in te hebben dat hun pensioeninkomen voldoende zal zijn. Mogelijk is het pensioen van deze Nederlanders beter geregeld, maar het kan ook zijn dat Nederlanders in die leeftijdsgroep zich meer gaan verdiepen in hun pensioen en zich daardoor zekerder voelen over de hoogte ervan.

Figuur 5.9 Verwachting van het inkomen van het huishouden na pensioendatum per financieel gezondheidsniveau, in %

Naast bepaalde achtergrondkenmerken zien we ook een duidelijke samenhang tussen life events – impactvolle levensgebeurtenissen – en het vertrouwen van Nederlanders in hun pensioen. De groep die aangeeft erop te vertrouwen dat het inkomen van het huishouden na pensioendatum voldoende is, geeft significant vaker aan, gedurende de afgelopen twaalf maanden, geen impactvolle gebeurtenissen te hebben meegemaakt. Dit geldt voor impactvolle gebeurtenissen op alle drie de terreinen: veranderingen in de woonsituatie, persoonlijke situatie en werksituatie. Het is mogelijk dat deze groep er ten onrechte op vertrouwt dat het pensioeninkomen van hun huishouden voldoende zal zijn, omdat zij geen noodzaak voelen hier actief mee bezig te zijn. Over het algemeen is een impactvolle levensgebeurtenis – zoals een scheiding of het overlijden van de partner – namelijk vaak aanleiding om meer informatie in te winnen over het pensioen. Bovendien geldt dat dit soort gebeurtenissen een negatieve impact kunnen hebben op de hoogte van het op te bouwen pensioen. Hierdoor is het vertrouwen in het pensioeninkomen mogelijk ook lager.

Naast de mensen die erop vertrouwen dat hun inkomen voldoende zal zijn na de pensioendatum, is er ook een grote groep die hier minder zeker van is of hier geen inzicht in heeft. Dit zijn met het oog op de aankomende pensioentransitie extra kwetsbare groepen. In het vervolg van dit hoofdstuk lichten we deze groepen verder uit.

⁸² Zie Nibud, 2015.

⁸³ Algemeen Dagblad, 2022.

Grootste deel van de Nederlanders komt in actie wanneer pensioen onvoldoende is

28% van de Nederlandse huishoudens denkt te weten dat het inkomen na pensioendatum onvoldoende is. Positief is dat het overgrote deel van deze groep (70%) actie onderneemt om ervoor te zorgen dat het inkomen op termijn wél voldoende zal zijn. Zij doen dit bijvoorbeeld door bij te sparen en/of te beleggen. Toch is er een groep Nederlanders die niet in actie komt. Zij moeten het na de pensioendatum dus mogelijk doen met een (veel) lager inkomen dan dat zij gewend zijn en/of kunnen onvoldoende rondkomen van het pensioeninkomen. Deze Nederlanders komen daarmee mogelijk na pensioendatum in een kwetsbare situatie terecht. Wat valt er op als we inzoomen op deze groep?

Over het algemeen geven Nederlanders met betaald werk het vaakst aan vertrouwen te hebben in hun pensioeninkomen. Maar er bestaat ook een groep werkende Nederlanders (7%) die weet dat hun pensioen onvoldoende zal zijn en hier niets aan doet. Opvallend is dat wij op dit punt in het onderzoek geen grote verschillen zien tussen Nederlanders die in loondienst werken en zzp'ers, terwijl zzp'ers geen pensioen opbouwen bij een werkgever. Zzp'ers hebben weliswaar iets minder vaak vertrouwen – 45% tegenover 51% van de mensen in loondienst, maar zij geven even vaak aan te weten dat het pensioeninkomen onvoldoende is en hier niets aan te doen (7%). Daarnaast zien we dat zzp'ers vaker aangeven te weten dat het onvoldoende is, maar hier actief iets aan te doen.

Er bestaat dus een groep werknemers die weet dat het pensioeninkomen onvoldoende zal zijn en hier niets aan doet. Dit kan een bewuste keuze zijn. Het is ook mogelijk dat deze groep de middelen niet heeft om bijvoorbeeld extra maatregelen te treffen in de derde pijler – de individuele aanvullende pensioenvoorziening – zoals een lijfrente of levensverzekering. Zo zien we dat veel Nederlanders in deze groep een benedenmodaal

inkomen hebben. Ruim een op de zeven (tegen gemiddeld ruim een op de twaalf) Nederlanders met een benedenmodaal inkomen geeft namelijk aan te weten dat het inkomen van hun huishouden na de pensioendatum onvoldoende is. Ten opzichte van Nederlanders met een modaal of bovenmodaal inkomen geven mensen met een benedenmodaal inkomen ook vaker aan niet in actie te komen. Dat deze groep moeite heeft met het opbouwen van extra pensioen in de derde pijler, blijkt ook uit het spaargedrag. 31% (versus 16% gemiddeld) van deze groep geeft aan niet te sparen of alleen te kunnen sparen bij een meevaller.

Laten we het onderscheid tussen mensen op het gebied van werk en inkomen los, dan vallen nog een paar groepen op. Zo geeft ruim een op de acht Nederlanders met een laag opleidingsniveau aan te weten dat het pensioeninkomen onvoldoende zal zijn maar daar niets aan te doen. Als we kijken naar burgerlijke staat zijn het vooral alleenstaande (12%), gescheiden Nederlanders (12%) en weduwen/weduwnaars (15%) die aangeven niets te doen wanneer zij weten dat het pensioeninkomen onvoldoende is. Dit tegenover slechts 6% van de gehuwden en Nederlanders met een geregistreerd partnerschap. Dit is in lijn met eerder onderzoek, waaruit blijkt dat alleenstaanden vaker geen of een minimaal tweedepijlerpensioen hebben.⁸⁴

Een andere groep die opvalt zijn Nederlanders met een uitkering. Zij geven bovengemiddeld vaak aan te weten dat hun inkomen onvoldoende is, maar hier niets aan te doen. Dit geldt voor 17% van de Nederlanders met een arbeidsongeschiktheidsuitkering en voor 15% van de Nederlanders met een werkloosheidsuitkering. Ook dit lijkt goed verklaarbaar. Deze groepen bouwen geen tweedepijlerpensioen op tijdens de jaren dat ze niet werkzaam zijn en hebben doorgaans niet de financiële middelen om bij te sparen binnen de derde pijler.

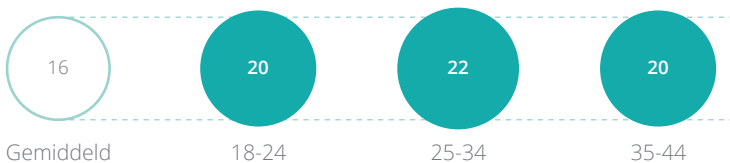
⁸⁴ Muns en Van Soest, 2023.

Figuur 5.10 Nederlanders met bepaalde achtergrondkenmerken die weten dat het inkomen onvoldoende is na pensioendatum en niets doen, in %

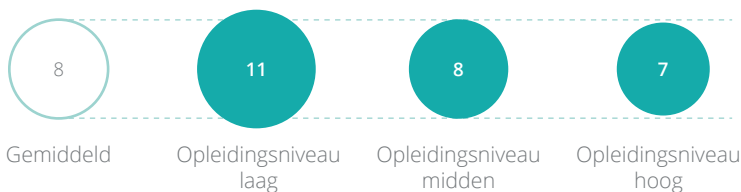

Figuur 5.11 Nederlanders met bepaalde achtergrondkenmerken met procentueel minder inzicht in hun inkomen na de pensioendatum, in %

Ik ben er niet mee bezig en weet niet of mijn pensioen voldoende zal zijn

Ik wil het graag weten maar ik vind het lastig om erachter te komen

Bijna een kwart van de Nederlanders heeft geen inzicht in het inkomen na pensioendatum

Naast de groepen die wel inzicht hebben in het inkomen van hun huishouden na de pensioendatum, bestaat er ook een groep (24%) die geen inzicht heeft. Twee derde van deze groep geeft aan niet bezig te zijn met hun pensioen en daarom geen inzicht te hebben. Ook in deze groep zien we dat Nederlanders met een benedenmodaal inkomen en alleenstaanden oververtegenwoordigd zijn. Het zijn voornamelijk de leeftijdsgroepen 18-24 (20%), 25-34 (22%) en 35-44 (20%) die aangeven niet bezig te zijn met hun pensioen. Jongeren zien hun pensioen mogelijk als iets dat nog ver in de toekomst ligt. Bij deze groepen is het dus belangrijk om de interesse aan te wakkeren en hen te activeren om wel aan de slag te gaan met hun pensioen.

Daarnaast bestaat er ook een groep die wel wil weten hoe hun pensioeninkomen eruitziet, maar het lastig vindt om dat inzicht te verkrijgen. Dit geldt voor 8% van de Nederlanders. Dat wekt geen verbazing, uit eerder onderzoek blijkt dat mensen het vaak al lastig vinden om eenvoudige informatie over hun pensioen te begrijpen.⁸⁵ Opnieuw springen de benedenmodale inkomens (11%), Nederlanders met een laag opleidingsniveau (11%) en alleenstaanden (11%) er negatief uit. Gescheiden Nederlanders (7%) en weduwen/weduwnaars (7%) geven juist minder vaak dan gemiddeld aan dat ze het lastig vinden om inzicht te verkrijgen in hun pensioen.

Opvallend is hier ook weer de groep Nederlanders met betaald werk. Zij springen er niet direct negatief uit, maar toch geeft ook 8% van de Nederlanders met betaald werk aan niet te weten hoe zij inzicht kunnen krijgen in hun pensioeninkomen. Hier is dus mogelijk een rol weggelegd voor werkgevers en pensioenuitvoerders, die hun kunnen ondersteunen en (actiever) kunnen voorlichten over hun pensioen. Mensen met een uitkering zeggen vaker niet te weten hoe zij er achter kunnen komen of hun pensioeninkomen voldoende zal zijn dan mensen met betaald werk. Van de groep met een werkloosheidsuitkering geeft 13% dit aan en van de groep met een arbeidsongeschiktheidsuitkering 10%. Mensen in dit soort situaties lijken het dus relatief lastig te vinden om inzicht te krijgen in hun pensioen. Hier ligt mogelijk een rol voor overheidsinstanties.

⁸⁵ Van Hekken, Hoofs en Brüggem, 2022.

Veertigers en het pensioengat als gevolg van de transitie

Als onderdeel van de pensioentransitie is er afgelopen tijd veel gesproken over het 'pensioengat' voor veertigers. Dit is mogelijk een kwetsbare groep en daarmee interessant om uit te lichten. In De Wet Toekomst Pensioenen is er geen herverdeling meer van jonge werkenden naar oude werkenden. Dit betekent dat pensioenopbouw aan het begin van het werkende leven belangrijker wordt en aan het einde van het werkende leven minder belangrijk wordt.

Toch blijkt deze urgentie nog niet bij alle 35-54-jarigen⁸⁶ te zijn doorgedrongen. We zagen hierboven al dat 20% van de 35-44-jarigen aangeeft niet bezig te zijn met hun pensioen. Dit is boven het gemiddelde (16%) en bovendien is het een toename van 3% ten opzichte van 2021. De grote hoeveelheid aandacht vanuit de media, pensioenuitvoerders en de toezichthouder lijkt er de afgelopen jaren dus niet voor gezorgd te hebben dat deze groep meer in actie is gekomen.

In de groep 45-54-jarigen is het aandeel Nederlanders dat aangeeft niet met hun pensioen bezig te zijn lager, namelijk 15%. Dit percentage is stabiel gebleven. Voor beide leeftijdsgroepen geldt dat 9% (tegenover 8% gemiddeld) het lastig vindt om inzicht te verkrijgen in het pensioeninkomen. Zij weten simpelweg niet of hun pensioen voldoende zal zijn. Deze groepen moeten actief ondersteund worden om dit inzicht wel te verkrijgen. Daarnaast zegt 18% van de 35-44-jarigen en 16% van de 45-54-jarigen die weten dat het inkomen onvoldoende zal zijn, hier wel actie op te ondernemen door bijvoorbeeld bij te sparen of te beleggen. Positief is dat deze groep nog een aantal jaren heeft om het pensioeninkomen aan te vullen. Zij hebben dus de mogelijkheid om hun situatie te verbeteren. 6% van de 35-44-jarigen en 9% van de 45-54-jarigen (tegenover gemiddeld 8%) geeft aan te weten dat het onvoldoende is, en doet hier niets aan. Deze uitkomsten lijken te bevestigen dat er werk aan de winkel is voor veertigers.

Figuur 5.12 Verwachting van het inkomen van het huishouden na pensioendatum van de leeftijdscategorieën 35-44 en 45-54, in %

⁸⁶ In het onderzoek zijn veertigjarigen gecategoriseerd in twee leeftijdscategorieën: 35-44 en 45-54. Voor de inzichten hebben we dus gekeken naar de uitkomsten van beide leeftijdscategorieën.

Pensioentransitie biedt nieuwe kans

Met de pensioentransitie in zicht, heeft ruim de helft van de Nederlanders er geen vertrouwen in dat hun inkomen na de pensioendatum voldoende zal zijn. De redenen hiervoor lopen uiteen: van het bewust geen actie ondernemen tot het moeilijk vinden om hierachter te komen. Dit beeld is niet verrassend, maar onderstreept wel het belang van het ondersteunen en activeren van Nederlanders als het gaat om het pensioen. Te veel Nederlanders zijn niet bezig met hun pensioen. Hoewel de pensioentransitie risico's met zich meebrengt, liggen er ook juist kansen.

Met de juiste keuzebegeleiding, het actief inspelen op risicogroepen en op maat gemaakte communicatie kan het pensioen weer op het netvlies komen bij Nederlanders. Hier is een belangrijke rol weggelegd voor pensioenuitvoerders. Daarbij speelt bij het informeren van deelnemers ook de werkgever een belangrijke rol. Deze rol gaat verder dan enkel het informeren, in de basis moeten werkgevers zorg dragen voor een adequate pensioenregeling. Nederlanders kunnen op hun beurt bij het aangaan van een arbeidsovereenkomst meer stilstaan bij een van de duurste arbeidsvoorwaarden die we in Nederland kennen: pensioen.

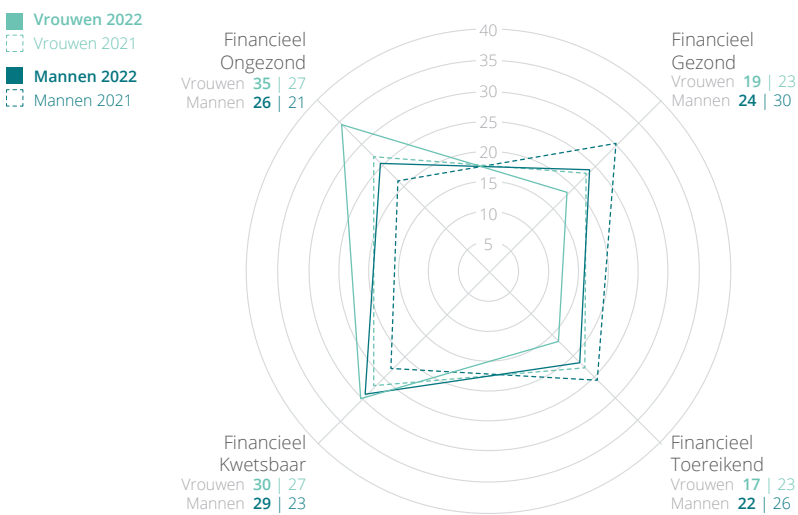
5.5 Financiële emancipatieslag kost tijd

Nog steeds grote verschillen tussen mannen en vrouwen

In 2021 vroegen we aandacht voor de grote verschillen tussen mannen en vrouwen als het gaat om hun financiële gezondheid, en voor de financiële emancipatieslag die nodig is om de financiële positie van vrouwen te verbeteren. Zo'n emancipatieslag kost tijd, zo blijkt ook nu weer. Op sommige punten zijn de verschillen tussen mannen en vrouwen zelfs groter geworden, al bewegen ze op een aantal punten juist iets naar elkaar toe.

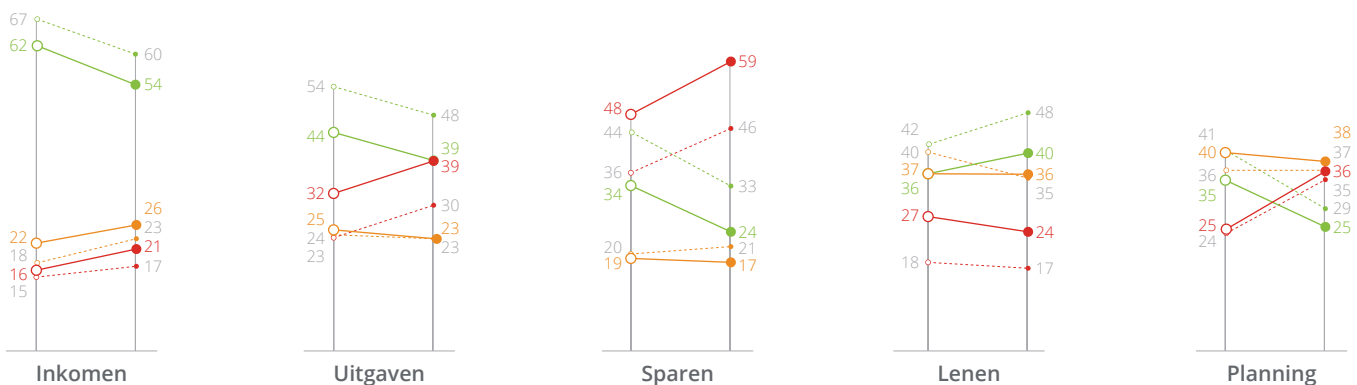
Maar liefst 65% van de vrouwen valt in het gezondheidsniveau Kwetsbaar of Ongezond, versus 55% van de mannen.⁸⁷ In beide gevallen is dit een toename van ruim 10% ten opzichte van 2021 (zie figuur 5.13). Daarbij zien we dat het percentage financieel Ongezonde vrouwen harder is gestegen dan het percentage financieel Kwetsbare vrouwen, terwijl bij mannen juist het omgekeerde geldt. Net als in 2021 scoren mannen op vier van de vijf domeinen beter dan vrouwen – opnieuw is de subscore van vrouwen alleen op het domein Lenen beter (figuur 5.14).

Figuur 5.13 Financiële gezondheidsniveaus per geslacht in 2021 en 2022, in %

Figuur 5.14 Subscore per domein per geslacht in 2021 en 2022, in %>

o Man ● Vrouw ○—● 2022 2021

⁸⁷ De vragen uit ons onderzoek zijn deels gericht op het huishouden en deels gericht op het individu (bijvoorbeeld huishoudelijke uitgaven versus houding). Dit betekent dat we bij de vergelijking tussen mannen en vrouwen rekening moeten houden met het feit dat de uitkomsten beïnvloed kunnen worden door de andere leden van het huishouden. Een vrouw met een mannelijke partner zal in haar antwoorden bijvoorbeeld rekening houden met de gezamenlijke situatie. Daardoor zal zij als respondent in de subgroep vrouw vallen, maar representeren haar antwoorden haar en haar mannelijke partner (en vice versa voor een mannelijke respondent). Daarnaast zijn er natuurlijk eenpersoonshuishoudens waar dit effect niet geldt. Ondanks deze kleuring zien we significante verschillen tussen mannelijke en vrouwelijke respondenten.

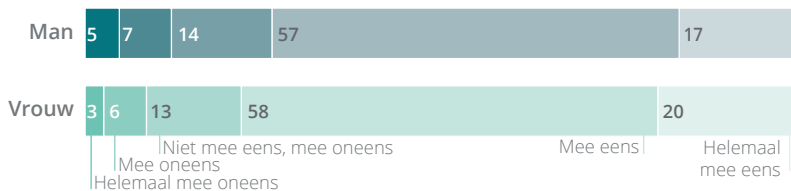

Positieve kenmerken houding vrouwen

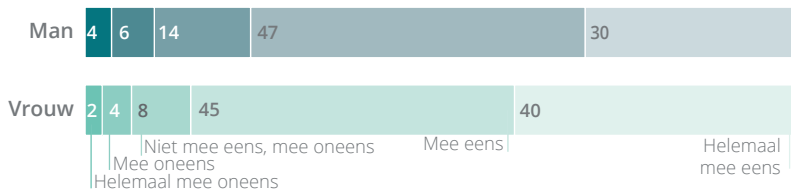
Hoewel vrouwen het financieel zwaarder hebben dan mannen zien we dat zij in de basis, als het gaat om houding, juist relatief veel positieve kenmerken laten zien. Zo geeft 85% van de vrouwen aan dat zij liever zouden bezuinigen dan te moeten lenen voor alledaagse uitgaven tegenover 77% van de mannen. Daarnaast zegt 78% van de vrouwen rekening te houden met dingen die zij over een tijdje moeten betalen tegenover 74% van de mannen. En andersom vindt 63% niet dat het beter voelt om geld uit te geven dan om te sparen, tegenover 54% van de mannen.

Figuur 5.15 Financiële houding per geslacht, in %

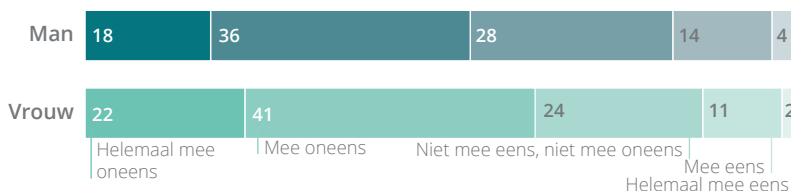
Ik houd rekening met dingen die ik over een tijdje moet betalen

Ik zou liever bezuinigen dan te moeten lenen voor alledaagse uitgaven

Het voelt beter om geld uit te geven dan om te sparen

Hierbij moeten we ons er wel van bewust zijn dat houding niet bepalend is voor het daadwerkelijke gedrag dat men vertoont. De financiële situatie van vrouwen is in de praktijk, zoals gezegd, juist vaak minder goed dan die van mannen.

Voorzichtige verschuiving in hoogte inkomen

Kijkend naar de praktijk, dan zien we dat er bij het inkomen een heel voorzichtige verschuiving richting meer gelijkheid is ingezet. Nog steeds hebben mannen een hoger inkomen dan vrouwen, maar het verschil in de hoogste inkomensgroepen – twee keer modaal of meer – neemt wel af. Dat komt niet alleen doordat het percentage mannen in die groepen ongeveer gelijk is gebleven (van 45% naar 42%), maar ook doordat

het percentage vrouwen juist is gestegen (van 30% naar 34%). Hoewel ook de laagste inkomensgroepen een lichte verschuiving laten zien, zijn het nog steeds vrouwen die vaker minder dan modaal verdienen: 37% (in 2021: 38%), versus 27% van de mannen (in 2021: 26%).

Op de vraag naar hun situatie in termen van type inkomen antwoordt een grotere groep vrouwen dan vorig jaar dat ze betaald werk⁸⁸ hebben (een stijging van 64% naar 66%). Op dit punt hebben zij de mannen evenaart, want het percentage mannen met betaald werk bleef met 66% gelijk. Tegelijkertijd zien we wel dat vrouwen vaker dan mannen aangeven dat ze een uitkering hebben als gevolg van (langdurige) ziekte en/of arbeidsongeschiktheid (8% van de vrouwen versus 4% van de mannen).

Als het gaat om de hoogte van het inkomen de afgelopen twaalf maanden ten opzichte van eerdere jaren, dan hadden mannen (2021: 19%, 2022: 21%) in 2022 significant vaker dan vrouwen (2021: 19%, 2022: 18%) een (veel) hoger inkomen. Maar op het gebied van de voorspelbaarheid van het inkomen zijn mannen harder achteruit gegaan dan vrouwen. Kon in 2021 nog 63% van de mannen het inkomen voor de komende twaalf maanden voorspellen, in 2022 is dat nog maar 51%. Bij vrouwen is dat percentage gedaald van 55% in 2021 naar 49% in 2022. Mannen kunnen hun inkomen dus nog wel iets vaker voor een langere periode voorspellen dan vrouwen, maar het verschil is kleiner dan vorig jaar.

Vrouwen kregen het financieel zwaarder dan mannen

Nog altijd geven mannen vaker dan vrouwen aan dat hun huishouden kan rondkomen van het inkomen: 68% van de mannen geeft aan dat hun huishouden geld overhoudt, tegenover 61% van de vrouwen. In beide gevallen is dit een daling van 6% ten opzichte van 2021. Vrouwen geven daarnaast vaker dan mannen aan dat hun huishouden op dit moment⁸⁹ (zeer) moeilijk kan rondkomen: 21%, versus 15% van de mannen. In 2021 lagen deze percentages veel dichter bij elkaar: voor zowel mannen als vrouwen lag dit rond de 12%. Vrouwen geven ook vaker dan mannen aan (heel) veel last te hebben van de stijgende kosten (24%, versus 19% van de mannen). Ze zeggen significant vaker dan mannen dat de stijging van de kosten voor de dagelijkse boodschappen invloed heeft gehad op hun financiële situatie (45%, versus 37% van de mannen), terwijl mannen de stijging van de kosten voor gas, water en licht vaker noemen dan vrouwen (33% versus 29% van de vrouwen).

⁸⁸ Dit % geldt voor de totale groep respondenten vanaf 18 jaar en ouder (inclusief 65+) waarbij ook is meegeteld deels betaald werk in combinatie met AOW, uitkering of studie.

⁸⁹ 'Op dit moment' refereert aan het moment van de uitvraag aan de respondent (oktober 2022).

Vrouwen pasten vaker dan mannen hun gedrag aan op de kostenstijgingen (86%, versus 79% van de mannen). Bovenstaande uitkomsten laten zien dat vrouwen het in het afgelopen jaar financieel zwaarder hebben gekregen dan mannen.

Financiële kennis en inzicht van vrouwen nauwelijks gegroeid

We constateerden in 2021 dat vrouwen minder kennis van en inzicht in financiële zaken hebben dan mannen. Daarbij stelden we dat het goed zou zijn als vrouwen zich meer zouden verdiepen in hun financiële situatie en hierdoor ook meer (zelf)vertrouwen zouden kweken rond financiële zaken. Qua kennis is er echter nog weinig veranderd en vrouwen lijken ook nog steeds minder zeker over hun financiële kennis dan mannen. Net als in 2021 geven vrouwen zichzelf niet alleen een lager rapportcijfer voor hun financiële kennis – ze geven zichzelf vaker een 7 of lager, terwijl mannen zichzelf vaker een 8 of hoger geven – ze beantwoorden de drie financiële kennisvragen ook daadwerkelijk vaker foutief.^{90,91} Een lichte verbetering is te zien in de stijgende percentages vrouwen die de vraag over inflatie (van 64% naar 72%) goed beantwoorden dan in 2021.

Als het gaat om kennis van investeren dan zien we dat 12% (2021: 13%) van de vrouwen aangeeft dat ze niet weten hoe dat moet, versus 6% (2021: 5%) van de mannen. Opvallend is dat vrouwen wel vaker weten hoe de consumptieve schulden van hun huishouden eruitzien dan mannen: 70% van de vrouwen weet dit helemaal of enigszins, tegenover 66% van de mannen. Op dit punt is het verschil tussen mannen en vrouwen juist gegroeid, wat volledig op het conto van de mannen te schrijven is. Zij zijn harder achteruit gegaan dan vrouwen: vorig jaar wist nog 71% van de mannen helemaal of enigszins hoe de consumptieve schulden van hun huishouden eruitzagen, terwijl het percentage vrouwen met die kennis ook 71% was.

Nog steeds maken vrouwen – als ze financiële plannen maken – vaker plannen voor een korte periode, terwijl mannen juist vaker plannen voor de langere termijn. De verschillen zijn ook hier zelfs iets groter geworden. Wel zijn er minder mannen én vrouwen die zeggen helemaal geen financiële plannen te maken: 26% van de mannen (2021: 34%) en 29% van de vrouwen (2021: 33%).

Gevarieerd beeld bij vertrouwen en zorgen maken

Naast de aandachtspunten op het gebied van kennis en zelfvertrouwen, zagen we in 2021 dat vrouwen zich in de volle breedte minder zeker voelden en zich meer zorgen maakten over hun financiën. Nu is het beeld veel gevarieerder. Zo zijn mannen en vrouwen naar elkaar toe gekropen als het gaat om de zorgen over de consumptieve schulden van hun huishouden, waarbij opvalt dat vrouwen zich net zo vaak veel zorgen maken als in 2021 (9%), terwijl we bij mannen een duidelijke stijging zien (van 6% naar 10%). En het percentage mannen dat zich helemaal geen zorgen maakt is harder gedaald (van 57% naar 44%) dan bij vrouwen (van 52% naar 43%). Mannen zijn nog wel zekerder dat ze de hypotheekschuld van hun huishouden op tijd zullen aflossen (47% versus 41% van de vrouwen), maar als het gaat om hun DUO-studieschuld zijn de verschillen minder groot geworden; 46% van de mannen is (zeer) zeker terwijl dat geldt voor 43% van de vrouwen.

**Universiteit
Leiden**

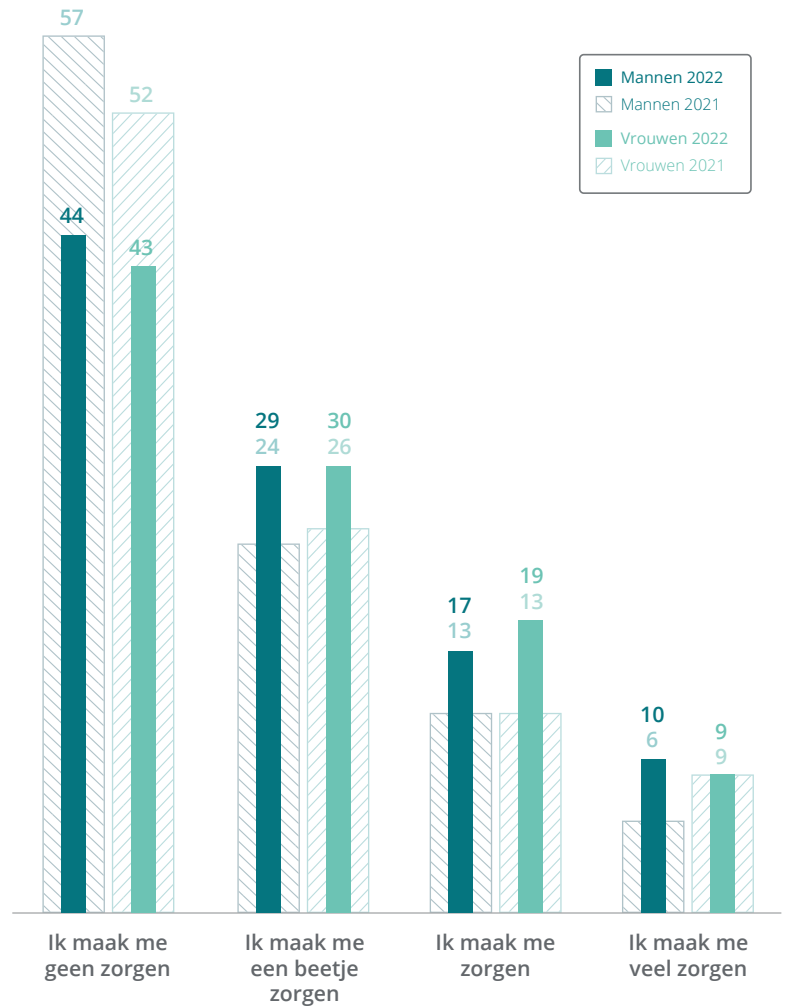
“Er zijn duidelijke verschillen te zien in de financiële gezondheid van mannen en vrouwen. Mannen zijn gemiddeld gezien financieel gezonder. Dit komt niet alleen omdat mannen (nog steeds) vaker een hoger inkomen hebben, maar ook omdat ze meer voor de lange termijn plannen. Deze bevindingen laten zien dat om de financiële gezondheid van mannen en vrouwen gelijkjer te krijgen we niet enkel moeten focussen op inkomens maar ook op hoe het (zelf)vertrouwen van vrouwen kunnen vergroten als het gaat om financiële zaken. Een vergelijking met vorig jaar laat zien dat de man-vrouw verschillen nauwelijks veranderd zijn. Financiële emancipatie komt maar langzaam op gang.”

⁹⁰ Zie ook Zander, Höhne, Harms, Pfof and Hornsey, 2020.

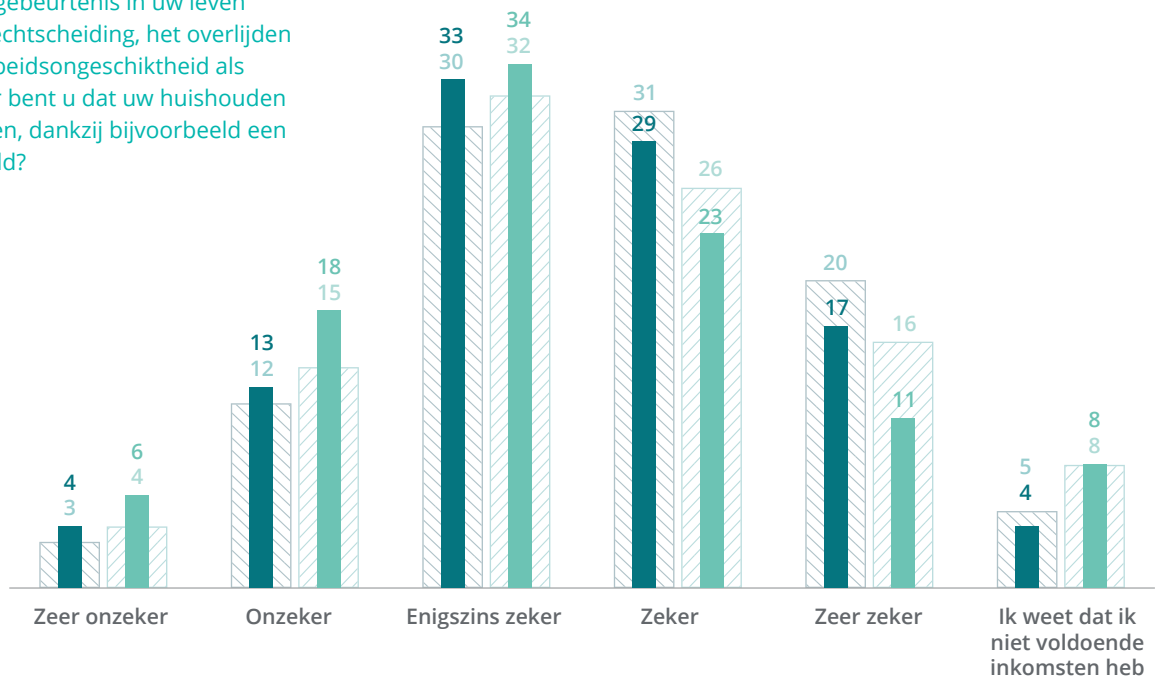
⁹¹ Bucher-Koenen et al., 2021. Volgens dit onderzoek verklaart de combinatie van minder kennis en minder vertrouwen in de eigen kennis ook voor een groot deel waarom vrouwen minder vaak beleggen dan mannen.

Figuur 5.16 Financiële zorgen en onzekerheid per geslacht in 2021 en 2022, in %

Hoeveel zorgen maakt u zich over de schulden van uw huishouden? Reken uw eventuele hypotheek en DUO-studieschuld niet mee.

Stel dat er een heftige gebeurtenis in uw leven plaatsvindt, zoals een echtscheiding, het overlijden van een gezinslid of arbeidsongeschiktheid als zelfstandige. Hoe zeker bent u dat uw huishouden dan nog kan rondkomen, dankzij bijvoorbeeld een verzekering of spaargeld?

Vrouwen zijn nog steeds minder zeker dan mannen dat ze goede financiële plannen hebben gemaakt voor hun pensioen: 29% van de vrouwen is hier (zeer) zeker over, versus 40% van de mannen. Dit is gedaald ten opzichte van 2021 waar het nog ging om respectievelijk 32% en 45%. De verschillen lijken dus iets kleiner te zijn geworden, maar het percentage vrouwen dat hier (zeer) onzeker over is, is wel sterker gestegen (van 13% naar 17%) dan bij de mannen (van 10% naar 12%). Vrouwen zijn ook onzekerder geworden dat ze een heftige gebeurtenis – zoals een echtscheiding of het overlijden van een gezinslid – financieel kunnen opvangen: 25% van de vrouwen is hier (zeer) onzeker over, versus 17% van de mannen. Die onzekerheid is dus toegenomen ten opzichte van 2021, toen ging het om respectievelijk 19% en 15%.

We zijn er nog niet

Wat valt er nu te concluderen, na een economisch zwaar jaar waarin de financiële gezondheid van zowel mannen als vrouwen achteruit is gegaan? Kort gezegd: we zijn er nog niet. Het beeld is op een aantal punten minder eenduidig geworden, maar in grote lijnen zijn de verschillen tussen mannen en vrouwen nog steeds groot. En waar de verschillen kleiner zijn geworden komt dit ook doordat mannen het op bepaalde aspecten slechter zijn gaan doen, niet doordat vrouwen een echte inhaalslag hebben gemaakt. Dat vrouwen meer last lijken te hebben van de verslechterde economische situatie is tekenend voor de hardnekkige verschillen die er tussen mannen en vrouwen bestaan.

Als het gaat over het verbeteren van de financiële positie van vrouwen blijft een belangrijke rol weggelegd voor de spelers in het ecosysteem rondom financiële gezondheid. Het achterblijven van vrouwen als het gaat om financiële gezondheid is een probleem dat vraagt om een lange adem. Gelijke beloning en gelijke kansen geven vrouwen de mogelijkheid om achterstanden in te lopen. Positief hierbij wel is dat vrouwen in de basis gemiddeld over een houding lijken te beschikken die bijdraagt aan een goede financiële gezondheid. Als de juiste omstandigheden worden gecreëerd, is er ook een mooie voedingsbodem om financiële gezondheid te verbeteren. Hierin is niet alleen belangrijke rol weggelegd voor bijvoorbeeld overheden, onderwijsinstellingen en financiële instellingen, maar kunnen ook werkgevers hier een actieve rol in pakken.

5.6 Relatie tussen financiële gezondheid en financiële kennis; mogelijk overschatten van financiële kennis is een aandachtspunt

Naast het gedrag op de vijf domeinen (Inkomen, Uitgaven, Sparen, Lenen en Planning) spelen ook andere factoren een rol bij financiële gezondheid. In ons onderzoek hebben we daarom, zoals in de vorige paragrafen al bleek, ook gekeken naar financiële kennis en vaardigheden. Onder financiële kennis en vaardigheden verstaan we de mate waarin mensen in staat zijn om financiële producten te begrijpen en weloverwogen beslissingen te nemen. Hierbij gaat het om de vraag of zij over de juiste kennis en vaardigheden beschikken, zoals begrip van risico's. Nederlanders die over minder financiële kennis en vaardigheden beschikken zijn niet per definitie financieel ongezond, maar in ons onderzoek lijkt het wel een van de factoren te zijn waardoor mensen een grotere kans hebben om minder financieel gezond te zijn.⁹²

Goede financiële kennis en vaardigheden vormen daarmee een belangrijke basis voor financiële gezondheid. Ze geven mensen meer mogelijkheden om de financiën van hun huishouden op de korte en de lange termijn in balans te brengen en te houden. Het analyseren van patronen op het gebied van financiële kennis en vaardigheden helpt om inzicht te creëren in de aandachtspunten die we op dit vlak zien. Spelers binnen het ecosysteem van financiële gezondheid kunnen, door actief met deze aandachtspunten aan de slag te gaan, uiteindelijk helpen om financieel gedrag te verbeteren. Welke aandachtspunten zien we daarom vanuit ons onderzoek?

Positief verband tussen financiële kennis en financiële gezondheid

Om het kennisniveau van de respondenten te bepalen hebben we in de vragenlijst kennisvragen opgenomen (zie figuur 5.17). Hoe financieel gezonder mensen zijn, hoe vaker zij het juiste antwoord geven. Zo wordt de vraag over de waarde van het spaargeld in samenhang met inflatie door 88% (2021: 85%) van de financieel Gezonde Nederlanders juist beantwoord. Van de financieel Ongezonde Nederlanders geeft slechts 65% (2021: 54%) het juiste antwoord. Daarnaast geven financieel Ongezonde Nederlanders vaker aan het antwoord op de kennisvragen niet te weten. Bij de vraag over de risico's die gepaard gaan met beleggen geeft 51% (2021: 52%) van de financieel Ongezonde Nederlanders aan het antwoord niet te weten, tegenover 22% (2021: 20%) van de financieel Gezonde Nederlanders.

Ook in 2021 moesten we constateren dat de financieel Ongezonde groep de kennisvragen vaker foutief beantwoordde. Relatief gezien is de financieel Ongezonde groep wel ingelopen op de financieel Gezonde groep: de verschillen ten opzichte van 2021 zijn iets kleiner geworden.

Figuur 5.17 Financiële kennisvragen en financieel gezondheidsniveau in 2022, in %

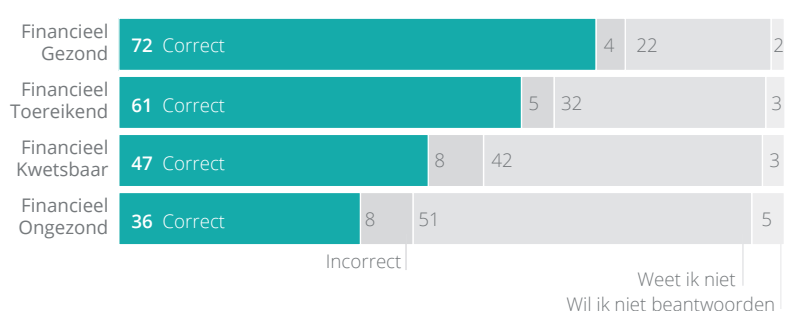
Inflatie en spaargeld

Rente op spaargeld

Aandelen en risicospreiding

⁹² Zie ook Fernandes, D., Lynch Jr, J. G., & Netemeyer, R. G. (2014). Financial literacy, financial education, and downstream financial behaviors. *Management science*, 60(8), 1861-1883. Hierin wordt o.a. beschreven dat mensen die minder financieel geletterd zijn, minder vaak goede financiële beslissingen maken. Dit betekent overigens niet dat door enkel de financiële geletterdheid te verhogen mensen financieel gezonder worden of betere financiële beslissingen nemen. Ook andere (psychologische) effecten spelen hierbij een rol.

Zoomen we in op de achtergrondkenmerken van de Nederlanders die de kennisvragen foutief beantwoordden, dan zien we inderdaad veel kenmerken van de financieel ongezondere groepen terugkomen. Vrouwen, 18-24-jarigen en mensen met een benedenmodaal inkomen scoren gemiddeld minder goed op de kennisvragen. Mannen, Nederlanders boven de 55 jaar en mensen met hoge inkomens geven vaker het juiste antwoord. Soortgelijke resultaten zien we, net als in 2021, als het gaat om opleidingsniveau. Over de gehele linie geldt dat hoe hoger de opleiding, hoe vaker men de kennisvragen juist beantwoordt. Zo geven van de laagstopgeleiden, die alleen een basisschool diploma hebben, slechts vier op de tien het juiste antwoord op de kennisvraag over sparen en inflatie. Van de hoogstopgeleiden geven ruim acht op de tien het juiste antwoord.

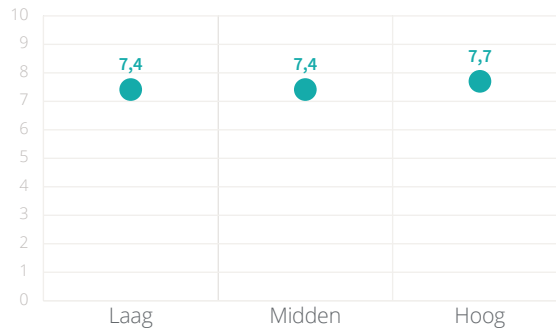
Nederlanders geven eigen kennis en inzicht met een 7,5 een ruime voldoende

Om een goed beeld te krijgen van de financiële kennis en vaardigheden, hebben we niet alleen gekeken naar de scores van Nederlanders op de kennisvragen – dus: de ‘harde’ cijfers. We hebben ook gekeken naar hoe Nederlanders hun eigen kennis en inzicht beoordelen.

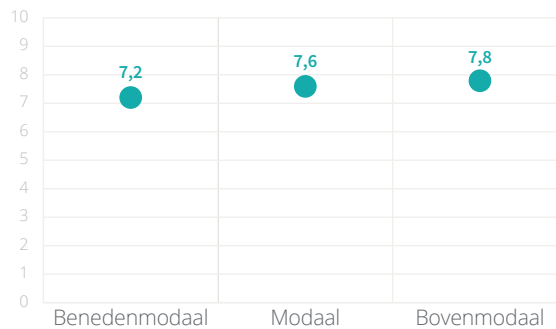
Gemiddeld geven Nederlanders zichzelf met een 7,5 een ruime voldoende als het gaat over hun kennis van, en inzicht in, financiële zaken. De meeste mensen geven zichzelf een 7 (24%), 8 (33%) of 9 (18%). Zoomen we in op de financiële gezondheidsniveaus, dan zien we echter grote verschillen. Waar de financieel Gezonde huishoudens zichzelf gemiddeld een 8,4 geven, geven de financieel Ongezonde huishoudens zichzelf gemiddeld een 6,9. Van de financieel Gezonde groep geeft 47% zichzelf zelfs een cijfer van 9 en hoger. Ook wanneer we kijken naar de achtergrondkenmerken, zien we herkenbare resultaten (zie ook paragraaf 5.2 en paragraaf 5.5 van dit hoofdstuk). Zo geven vrouwen (7,4) zichzelf een lager cijfer dan mannen (7,7), mensen met een benedenmodaal inkomen (7,2) zichzelf een lager cijfer dan mensen met een bovenmodaal inkomen (7,8) en mensen met alleen een basisschooldiploma (7,0) zichzelf een lager cijfer dan mensen met afgerond universitaire studie (7,7).

Figuur 5.18 Rapportcijfers over de kennis van, en inzicht in, financiële zaken in 2022 per achtergrondkenmerk, in %

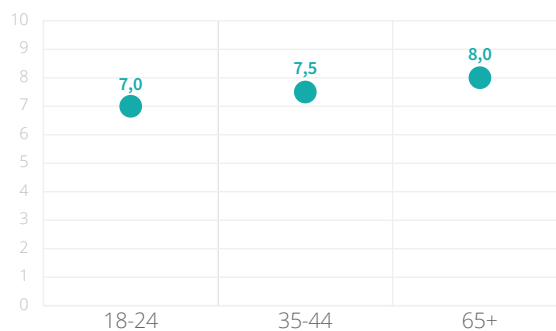
Opleidingsniveau

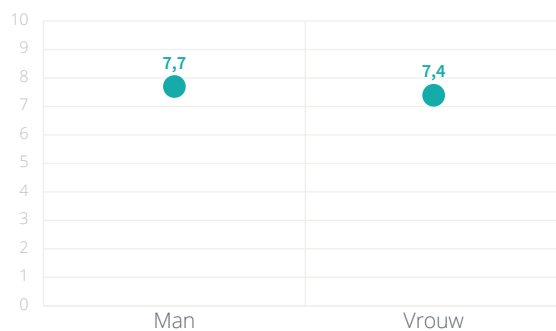
Inkomen

Leeftijdscategorie

Geslacht

Bepaalde groepen overschatten mogelijk hun eigen kennis en inzicht

Opvallend is dat groepen die de kennisvragen vaker fout beantwoorden, zichzelf gemiddeld nog een (ruime) voldoende geven. Deze groepen lijken dus gemiddeld gezien niet perse zelf te ervaren dat zij bepaalde kennis missen. Of ze weten mogelijk wel dat ze bepaalde kennis missen, maar zien dat niet als een belemmering voor het hebben van inzicht in, en kennis van, hun financiën. Dat laatste is bijvoorbeeld goed te zien bij de groep 18-24-jarigen. Zij geven zichzelf weliswaar ook dit jaar het laagste cijfer ten opzichte van de andere leeftijdsgroepen, maar beoordelen hun kennis en inzicht toch met gemiddeld een 7,0 (2021: 6,9). Tegelijkertijd zien we dat zij significant vaker het foute antwoord geven op de kennisvragen. Op de vraag over de waarde van het spaargeld in samenhang met inflatie geeft slechts 47% (tegen gemiddeld 76%) het juiste antwoord. De overige 18-24-jarigen geven het foute antwoord (38%), geven aan het antwoord niet te weten (14%) of de vraag niet te willen beantwoorden (2%). Ook voelen zij zich, wanneer het aankomt op hun financiële situatie, veel vaker machteloos dan oudere leeftijdsgroepen (29% versus 15% gemiddeld). Tegelijkertijd zien we dat, ondanks dat deze leeftijdsgroep zichzelf gemiddeld een 7,0 geeft op financieel inzicht en kennis, 24% aangeeft niet te vertrouwen op hun eigen vaardigheden om grip op hun financiën te krijgen.

Ook bij gescheiden mensen zien we deze trend terugkomen. Waar zij zichzelf gemiddeld een 7,5 geven, geven zij opvallend vaak bij kennisvragen aan het antwoord niet te weten. Zo geeft 46% (versus gemiddeld 39%) aan het antwoord niet te weten op de vraag over de risico's die gepaard gaan met beleggen. Daarnaast geeft 20% (versus gemiddeld 14%) van deze groep aan dat het niet goed lukt om hun financiële zaken te regelen. 28% (versus gemiddeld 15%) voelt zich machteloos als zij denken aan hun financiële situatie. Alleenstaande Nederlanders lijken zichzelf iets beter in te schatten. Deze groep geeft zichzelf namelijk een iets lager cijfer dan gescheiden mensen (7,2), maar ook zij geven bovengemiddeld vaak aan het antwoord niet te weten op de kennisvragen. Bij gehuwden en mensen met een geregistreerd partnerschap zien we juist het tegenovergestelde. Zij geven zichzelf gemiddeld een 7,7 en geven vaak het juiste antwoord. In deze groep geeft 83% (versus gemiddeld 76%) en 79% (versus gemiddeld 73%) van de respondenten het goede antwoord op de twee kennisvragen over sparen. In lijn hiermee geven zij ook vaker aan het gevoel te hebben in controle te zijn over hun financiën (77% versus gemiddeld 69%).

“Nederlanders worden steeds meer zelf verantwoordelijk voor hun inkomen voor nu, straks en later. Financiële gezondheid is meer dan ooit een actueel thema met de hoge inflatie en energieprijzen die door globale instabiliteit de kop op steken.

Uit het onderzoek blijkt dat Nederlanders die over (meer) financiële kennis en vaardigheden beschikken een grotere kans hebben financieel gezonder te zijn.

Verzekeraars en andere financiële instellingen kunnen Nederlanders helpen om in hun leven weloverwogen financiële keuzes te maken die passen bij hun doelen. Door het bieden van inzicht en overzicht in hun financiële situatie, kunnen deze partijen bijdragen aan het vergroten van het financieel bewustzijn van Nederlanders. Dit kan door het aanbieden van tooling (zoals een digitaal huishoudboekje), maar ook door praten over financiën en schulden normaal te maken en te faciliteren. Het vroegtijdig signaleren van financiële problemen en het bieden van praktische oplossingen kan daarbij helpen. Ook het aanbieden van begrijpelijke- en makkelijk vindbare informatie over de producten en diensten vergroot de kennis van Nederlanders. Daarnaast zien we het belang van het bieden van goede begeleiding bij de verschillende (lastige) financiële keuzes en dat op een manier die bij de behoeften van de mensen past. Hiervoor kunnen financiële instellingen niet alleen eigen middelen inzetten, maar ook hun netwerk gebruiken om zo te zorgen dat Nederlanders de begeleiding krijgen die bij hen past.”

⁹⁴ Zie bijvoorbeeld DNB, 2023b.

Kwetsbare groepen hebben extra ondersteuning nodig

Ook ons onderzoek lijkt een verband vast te stellen tussen financiële gezondheid en financiële kennis en vaardigheden. Er zijn meerdere subgroepen waarvan de financiële gezondheid onder druk staat, die ook achter lijken te blijven als het aankomt op financiële kennis en vaardigheden. Daarnaast overschatten Nederlanders mogelijk hun financiële kennis. Indien mensen zich niet bewust zijn van het gebrek aan financiële kennis is het de vraag of ze tijdig hulp zoeken en/of daar voor open staan. Het kan zijn dat zij ervan uitgaan het wel te begrijpen of het niet van belang achten voor hun financiële gezondheid. In de interactie met huishoudens is het voor organisaties belangrijk om extra aandacht te besteden aan het ondersteunen van kwetsbare groepen. Het is hierbij belangrijk om in het achterhoofd te houden dat deze groepen hun eigen kennis en vaardigheden lijken te overschatten. Er zal mogelijk naar nieuwe manieren moeten worden gezocht om die groepen aan te spreken. Daarbij gaat het niet alleen om het ondersteunen op het gebied van financiële kennis, maar ook om het helpen bij het verbeteren van de financiële vaardigheden.

Tot slot willen wij organisaties erop attenderen dat ons onderzoek online en in het Nederlands is uitgezet. Hierdoor zijn groepen die mogelijk extra kwetsbaar zijn, zoals laaggeletterden, mensen met een lage digitale vaardigheid en anderstaligen niet meegenomen.⁹⁴ Ook deze groepen behoeven dus mogelijk extra aandacht en ondersteuning als het gaat om financiële kennis en het vergroten van de financiële vaardigheden. Daarbij is het nog belangrijker dat de hulp op hen is afgestemd. Zo zullen mensen met lage digitale vaardigheden vaak onbekend zijn met bestaande vormen van hulp, omdat die doorgaans via digitale kanalen onder de aandacht worden gebracht.

6. Aanbevelingen

In 2021 hebben we voor het eerst onderzoek gedaan naar de financiële gezondheid van Nederlandse huishoudens. We constateerden dat Nederland nog een lange weg te gaan had op dit vlak, maar we waren hoopvol dat we met de acties vanuit het ecosysteem van financiële gezondheid en de versoepelingen van de corona-maatregelen op weg waren naar een financieel gezonder Nederland. We wisten toen nog niet dat ons een aantal ingrijpende gebeurtenissen te wachten stond, die een grote invloed zouden hebben op de maatschappij, de economische situatie wereldwijd en op individuele Nederlandse huishoudens.

Dat de uitkomsten dit jaar zijn verslechterd is geen verrassing, maar laat wel opnieuw zien hoe belangrijk het is dat Nederlandse huishoudens financieel weerbaar zijn. De mate waarin een huishouden in staat is om financiële schokken op te vangen, is een cruciale factor in financiële gezondheid. De recente gebeurtenissen hebben de noodzaak daarvan alleen maar benadrukt.

Goede stappen gezet, maar extra hulp nog steeds noodzakelijk

De spelers in het ecosysteem hebben het afgelopen jaar niet stil gezeten. Zo is er verder onderzoek⁹⁵ gedaan naar aspecten van financiële gezondheid en zijn er bewustzijnscampagnes opgezet, zoals de campagne 'Grip op je geld'.⁹⁶ Als onderdeel van deze campagne is een actieplan voor een speciale 'energiehulproute' opgezet. Verder is de NCFG opgericht, die in 2030 het aantal huishoudens dat financieel ontoereikend of financieel ongezond gehalveerd willen hebben.^{97 98} Daarnaast zijn er stappen gezet op het gebied van het meten van financiële gezondheid. Zo heeft het Nibud de Financiële GezondheidsCheck⁹⁹ gelanceerd, waarmee Nederlanders op een laagdrempelige manier een indicatie kunnen krijgen van hun financiële gezondheid. Organisaties kunnen deze Financiële GezondheidsCheck ook aanbieden aan hun klanten of werknemers.

Ondanks deze mooie stappen blijkt extra hulp, gezien de uitkomsten van het onderzoek, nog steeds noodzakelijk. Uiteraard hebben Nederlanders, binnen hun eigen mogelijkheden, ook een eigen verantwoordelijkheid, maar niet alle elementen die raken aan financiële gezondheid liggen volledig binnen hun invloedssfeer. Het blijft daarom van belang dat alle spelers in het ecosysteem samen stappen zetten om Nederlanders hierin te helpen.

De uitkomsten van ons onderzoek bieden enkele aanknopingspunten om de benodigde hulp op een goede, effectieve manier vorm te geven. In lijn met deze inzichten hebben wij enkele aanbevelingen geformuleerd, gericht aan de organisaties binnen het ecosysteem van financiële gezondheid. Dit ecosysteem is breed en varieert van overheden tot onderwijsinstellingen en van retailers tot financiële instellingen.

Recente gebeurtenissen hebben opnieuw de noodzaak onderstreept van financiële gezondheid

⁹⁵ Zie bijvoorbeeld Healthy Society (2022) en L. de Gelder, S. Harchaoui (2021).

⁹⁶ De 'Grip op je geld'-campagne is een samenwerking van verschillende energiebedrijven met de Nederlandse Schuldhulproute en SchuldenLabNL (<https://nederlandseschuldhulproute.nl/campagne-grip-op-je-geld-van-start-met-actieplan-voor-speciale-energiehulproute>).

⁹⁷ Deze coalitie is een publiek-private samenwerking van werkgevers die samen willen bouwen aan een financieel gezond Nederland. Dit doen zij in eerste instantie vanuit het perspectief van de werkgever (<https://ncfg.nl>).

⁹⁸ Dit zijn de termen die de NCFG gebruikt voor Kwetsbare en Ongezonde huishoudens.

⁹⁹ Zie de Financiële Gezondheidscheck (<https://financielegezondheidscheck.nibud.nl>).

Maak gebruik van het momentum

In de Inleiding stelde we dat In 2022 financiële gezondheid nadrukkelijk onderwerp van gesprek werd. Niet alleen bij organisaties binnen het ecosysteem van financiële gezondheid, maar ook bij Nederlanders zelf. Het werd voor alle Nederlanders een actueel onderwerp en niet alleen voor Nederlanders die financieel al kwetsbaarder waren. Waar het in de samenleving jaren terug vooral over fysieke gezondheid ging, verbreedde de coronacrisis het gesprek naar mentale gezondheid en zien we dat de ontwikkelingen van 2022 hier ook financiële gezondheid aan toevoegden. Dit creëert een uniek momentum. De openheid over financiële zaken kan de bereidheid van Nederlanders vergroten om actief aan de slag te gaan met hun financiële gezondheid en meer open te staan voor initiatieven op dit terrein. Het is aan de spelers binnen het ecosysteem om van dit momentum gebruik te maken en hier nu op in te spelen door bijvoorbeeld kennis te verrijken en Nederlanders wegwijs te maken op het gebied van financiële gezondheid. Een goede stap zou zijn om te zorgen dat mensen in ieder geval zelf in staat zijn om de ondersteuning te krijgen waar zij recht op hebben (bijvoorbeeld toeslagen en subsidies). Hiermee kan de (zelf)redzaamheid van Nederlanders worden vergroot. De aandacht en interesse die eerder vaak ontbrak, is er mogelijk nu wel. Daarom is het belangrijk om de bereikte openheid van het afgelopen jaar te blijven stimuleren.

Breng samenwerking op het gebied van financiële gezondheid naar een hoger niveau

In 2021 gaven we al aan dat financiële gezondheid een breed maatschappelijk onderwerp is dat niet alleen valt onder de verantwoordelijkheid van de overheid, een organisatie of een bepaalde sector. Het is een gedeelde verantwoordelijkheid van alle organisaties die – op welke manier dan ook – het financiële gedrag en de financiële omgeving van Nederlanders kunnen beïnvloeden en daarom ook in actie moeten komen. Zoals hierboven beschreven is het ecosysteem duidelijk in beweging. Steeds meer organisaties voelen de verantwoordelijkheid en nemen het initiatief om bij te dragen aan financiële gezondheid. Dit is positief, maar de ontwikkelingen van het afgelopen jaar en de uitkomsten uit ons onderzoek laten zien dat er meer nodig is.

We zien dat ingrijpende gebeurtenissen elkaar steeds sneller opvolgen en dat sneller ingrijpen noodzakelijk is. Dit vraagt meer flexibiliteit van het ecosysteem, waarbij organisaties elkaar direct kunnen vinden. Het Tijdelijk Noodfonds Energie is een voorbeeld van een publiek-private samenwerking waarbij snel is geschakeld op een acuut probleem. Op dit moment biedt het ecosysteem al veel opties aan Nederlandse huishoudens, zoals toeslagen, noodhulp en coaching. Om dit soort mooie initiatieven te laten slagen is het belangrijk om kritisch te blijven kijken naar de effectiviteit en de toegankelijkheid: sluit het initiatief aan op de probleemvraag en wordt er voor gezorgd dat mensen de juiste hulpmiddelen kunnen vinden?

Werk aan preventieve oplossingen voor de lange termijn

De uitkomsten van ons onderzoek laten zien dat Nederlandse huishoudens lang niet allemaal financieel gezond zijn. Dit kan zich uiten op milde wijze, zoals bij Nederlanders die wat beter financieel zouden kunnen plannen, maar het kan ook ingrijpendere vormen aannemen, zoals bij Nederlandse huishoudens die niet langer in staat zijn om de noodzakelijke kosten voor levensonderhoud te betalen. Deze huishoudens hebben op korte termijn ondersteuning nodig. Verschillende organisaties spelen hierop in. Denk aan Voedselbanken Nederland.¹⁰⁰ Dit is een voorbeeld van een noodzakelijke initiatief, maar op de langere termijn is het nodig om ook de onderliggende oorzaken aan te pakken. In een welvarend land als Nederland zou voedselhulp slechts beperkt nodig moeten zijn. Preventie moet voorop worden gesteld bij het verbeteren van financiële gezondheid. Een goed voorbeeld daarvan is verduurzaming. Door te werken aan verduurzaming, kunnen energiekosten structureel worden verlaagd. Een aandachtspunt daarbij is dat een dergelijke transitie inclusief moet zijn. Ook de financieel kwetsbaardere huishoudens, zoals sommige huishoudens in een huurwoning, moeten de kans krijgen om deel uit te maken van deze transitie. Met andere woorden, de betrokken organisaties moeten nadenken over manieren om het betaalbaar en inclusiever te maken, zodat ook kwetsbaardere huishoudens mee kunnen in de transitie.

¹⁰⁰ Zie Voedselbanken Nederland (<https://voedselbankennederland.nl>).

Het inclusiever maken van de duurzaamheidstransitie is een praktisch voorbeeld van preventieve maatregelen die een langetermijneffect kunnen sorteren. Kijken we naar het grotere plaatje dan moeten we ook aandacht hebben voor de eerder genoemde (zelf)redzaamheid van Nederlanders. Zo zijn de afgelopen jaren meerdere maatregelen ingezet om Nederlanders te ondersteunen in moeilijke tijden. De vraag is hoe lang dergelijke maatregelen maatschappelijk gezien houdbaar blijven. Organisaties moeten daarom Nederlandse huishoudens helpen om zich beter te kunnen wapenen tegen financiële tegenslag. Zij moet daarom structureel geholpen worden bij het vergroten van hun (zelf)redzaamheid, bijvoorbeeld door hen te helpen met het ontwikkelen van de vaardigheden om hun eigen financiën te regelen en op orde te krijgen. Denk aan het maken van een goede financiële planning en het bewust keuzes maken over bijvoorbeeld pensioen. Zo creëer je een financiële veerkracht op de korte en lange termijn, waardoor er vanuit overheden of andere organisaties niet reactief (op de korte termijn) hoeft te worden ondersteund. Vanuit het ecosysteem zou de focus moeten liggen op het structureel vergroten van deze (zelf)redzaamheid van Nederlandse huishoudens. Hierdoor komen er op de langere termijn meer ruimte en middelen beschikbaar om die huishoudens te ondersteunen die niet zelf de mogelijkheden en de middelen hebben om hun financiële gezondheid te verbeteren.

Vertaal financiële gezondheid tot in de kern van de onderneming

De dialoog over financiële gezondheid gaat vaak over de extra initiatieven die organisaties opzetten om Nederlanders te ondersteunen, maar ook in relatie tot de eigen organisatie kan al verschil gemaakt worden. Dit betekent niet dat aanvullende initiatieven richting de samenleving niet nodig zijn. Maar het loont om de eigen producten en diensten richting klanten en de rol als werkgever kritisch onder de loep te nemen; wat is de impact hiervan op de financiële gezondheid van huishoudens? Is het ondersteunen van financiële gezondheid geïntegreerd in de kern van de organisatie of zijn er bepaalde aspecten die juist afbreuk doen aan financiële gezondheid? Een brede blik is hier van belang. Met welke organisaties wordt bijvoorbeeld samengewerkt en hoe manifesteren deze organisaties als het gaat om financiële gezondheid? Ongeacht de sector waarin de organisatie zich bevindt, moet er nagedacht worden over deze maatschappelijke verantwoordelijkheid en de invulling hiervan.

Naar buiten gericht, als het gaat om de eigen producten en diensten richting klanten, moet een organisatie bepalen hoe zij invulling geeft aan financiële gezondheid. Mensen hebben soms extra hulp of een specifieke benadering nodig en soms moeten zij tegen hun eigen irrationele gedrag worden beschermd. Dit kan betekenen dat bepaalde producten of diensten niet aangeboden worden aan sommige Nederlanders, omdat zij niet in staat zijn de risico's goed in te schatten of dat het product te lastig te begrijpen is. Maar een organisatie kan ook in bepaalde processen, bijvoorbeeld het kopen of afbetaling, mensen extra op de hoogte brengen van de bijbehorende risico's.

Naar binnen gericht - in de rol van werkgever - is het belangrijk dat een organisatie zich afvraagt of zij de juiste omstandigheden creëert voor haar werknemers om financieel gezond te kunnen zijn. Denk hierbij aan een toereikend loon, het bespreekbaar maken van financiële problemen en het bieden van hulp waar nodig. Organisaties moeten nadenken over hun impact op de financiële gezondheid van hun werknemers. Werkgevers kunnen daarmee starten door het meten van de financiële gezondheid van hun werknemers, een actieplan op te stellen en deze voortvarend uit te voeren. Ook kunnen werkgevers leren van elkaar, bijvoorbeeld via initiatieven als de NCFG.

Kortom, wil je als organisatie bijdragen aan de financiële gezondheid van Nederland, start dan in de kern van de onderneming en kijk kritisch naar de impact op financiële gezondheid zowel binnen als buiten de organisatie.

Vergroot financiële kennis en vaardigheden en begin bij de jeugd

In ons onderzoek hebben we geconstateerd dat financieel Gezonde Nederlanders vaker goede antwoorden geven op kennisvragen over financiële aspecten. Groepen in de samenleving die het financieel minder goed doen, lijken ook minder te beschikken over deze kennis. Duidelijke voorbeelden hiervan zijn de jongeren tussen 18 en 25 jaar en vrouwen. Het ontbreken van financiële basiskennis en vaardigheden draagt niet bij aan een financieel gezond leven en (zelf)redzaamheid. Financiële kennis en vaardigheden komen op dit moment echter beperkt tot niet aan bod op scholen. Maar ook in de gezinssituatie wordt hier niet altijd voldoende aandacht aan besteed of kunnen ouders niet altijd het goede voorbeeld geven. Daarnaast overschatten Nederlanders mogelijk hun financiële kennis. Indien mensen zich niet bewust zijn van het gebrek aan financiële kennis is het de vraag of ze tijdig hulp zoeken en/of daar voor open staan.

Effectieve en proactieve hulp aan deze groepen vanuit het ecosysteem is dus noodzakelijk. Uiteindelijk is het doel dat mensen niet in een kwetsbare situatie terecht komen. Dit kan worden bereikt door hun tijdig de juiste kennis en vaardigheden bij te brengen. Hier zou al vroeg mee moeten worden gestart: financiële kennis en vaardigheden moeten een integraal onderdeel worden van het onderwijs, zowel op basisscholen als op middelbare scholen en vervolgonderwijs. Hiermee geven we jongeren een stevigere basis om te bouwen aan een financieel gezonder bestaan.

Vanuit preventief oogpunt ligt de focus op jongeren, maar ook oudere generaties hebben baat bij ondersteuning. Zo is het verstandig om hier bij grote ontwikkelingen, zoals de pensioentransitie, actief en gericht op in te spelen. Daarom zijn de aanbevelingen van 2021 nog steeds relevant.

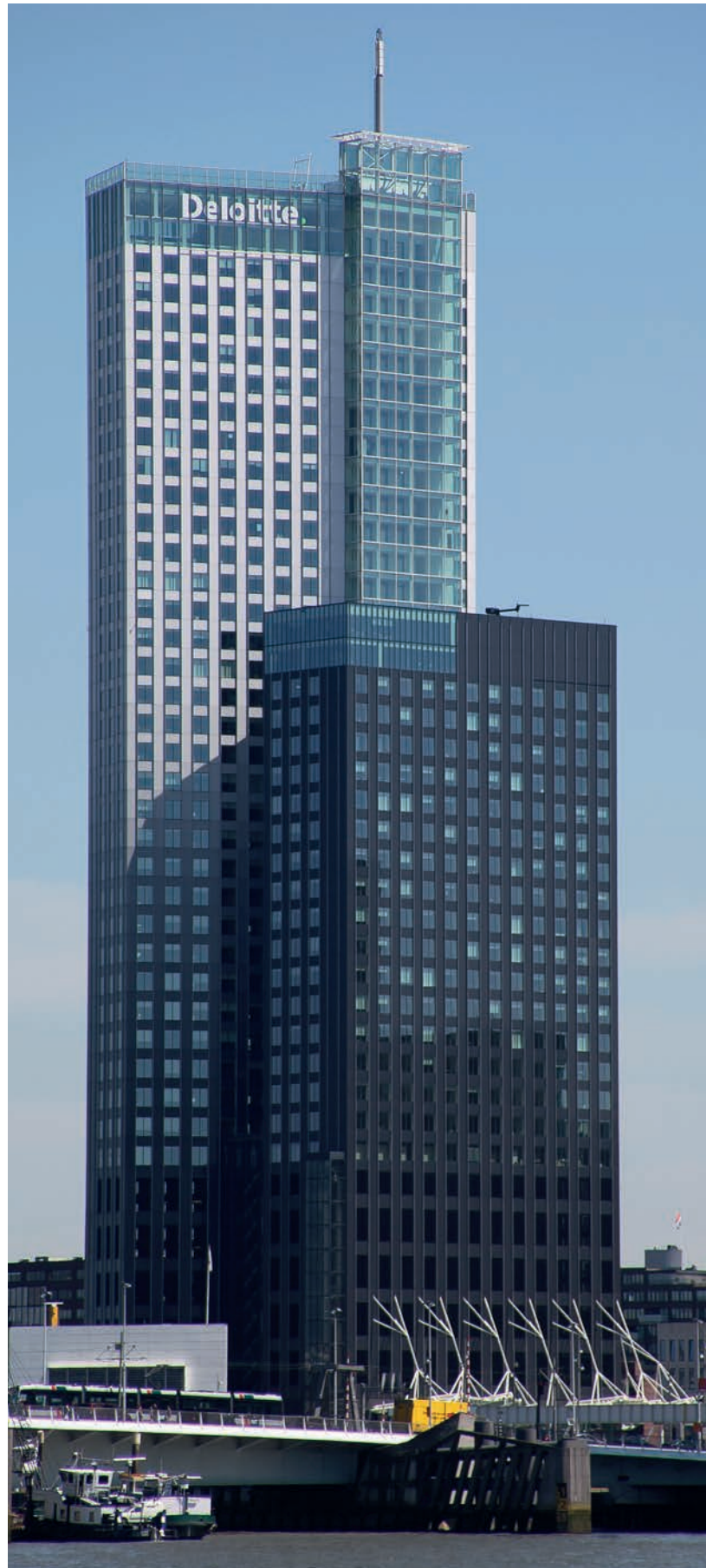
Nawoord

Het wereldwijde doel van Deloitte is om een impact te maken die ertoe doet op de samenleving als geheel. Wij geloven dat we het grootste verschil kunnen maken door onze kerncompetenties, onze kennis en ons netwerk te delen in maatschappelijke initiatieven. Op die manier willen we impact maken op de financiële gezondheid van Nederland.

Vanuit Deloitte voeren wij jaarlijks onderzoek uit naar de financiële gezondheid van Nederland. Hiermee willen we helpen om bewustzijn te creëren, veranderingen inzichtelijk te maken, en laten zien waar mogelijke verbeterpunten in onze maatschappij liggen. De komende jaren zal Deloitte zich actief blijven inzetten voor financiële gezondheid van Nederlandse huishoudens. Daarmee doelen we op het aanjagen van (nieuwe) initiatieven, het bundelen en beschikbaar stellen van kennis en het samenbrengen van partners rondom financiële gezondheid.

Tot slot: dit rapport is het product van een samenwerking tussen verschillende partijen die de financiële gezondheid van Nederland willen verbeteren. Een samenwerking als deze – maar dan breder – hebben wij voor ogen met onze boodschap aan het ecosysteem van financiële gezondheid. Wij willen alle betrokken partijen bedanken voor hun hulp bij het schrijven dit rapport. Met jullie feedback en betrokkenheid hebben we onze gezamenlijke ambitie om Nederland financieel gezonder te maken een stukje dichterbij gebracht.

Samen op weg naar herstel van balans!

Colofon

Dit rapport is geschreven door:

Deloitte.

**Wendy Brink -
den Nieuwenboer**
Director bij Deloitte
Risk Advisory,
Regulatory Risk
wbrink@deloitte.nl

Peter van Loon
Partner bij Deloitte
Consulting,
Core Business Operations
pevanloon@deloitte.nl

Tamar de Jong
Junior Manager bij Deloitte
Risk Advisory,
Regulatory Risk
tdejong@deloitte.nl

Anouk Loijens
Consultant bij Deloitte
Risk Advisory,
Regulatory Risk
aloijens@deloitte.nl

Met dank aan:

Christiaan Visser
Partner bij Deloitte
Risk Advisory,
Regulatory Risk

Bastiaan Walenkamp
Director bij Deloitte
Center for the Edge,
Transformations &
Ecosystems

Jorien Martinius,
Manager bij Deloitte
Risk Advisory,
Regulatory Risk

Sara Fernandez,
Consultant bij Deloitte
Risk Advisory
Financial Risk Analytics

Kostis Thanos,
Analyst bij Deloitte
Consulting,
Business Operations

Dit rapport is tot stand gekomen met medewerking van de volgende partijen:

Laura Wetser

Head of Financial Health
Personal & Business Banking bij
ABN AMRO

Jasper Grotjohann

Non financial risk specialist,
Personal & Business Banking bij
ABN AMRO

Marcel Kroon

Consultant Strategie & Innovatie
bij Achmea Bank

Japke Kaastra

Head of Financial Health bij ING

Stefan van Woelderem

Financial Health Lead bij ING
Global Sustainability

Bart van Nieuwstraten

Financial Health team ING

Cora van Horssen

Hoofd kennisteam bij Nibud

Nouschka Veerman

Junior wetenschappelijk medewerker
bij Nibud

Nathalie Scholman

Lead Marketing Manager Segmentteam
Particulieren bij Rabobank
Marketing Retail Nederland

Universiteit
Leiden

Marieke Knoef

Professor of Economics bij Leiden University
Director bij Netspar

Max van Lent

Assistant Professor of Economics bij
Leiden University

Literatuur

AFM (2022a). Meeste cryptobezitters houden risico's beperkt, jongeren nemen meer risico. Beschikbaar op: <https://www.afm.nl/nl-nl/consumenten/actueel/2022/december/onderzoek-crypto>

AFM (2022b). *Buy Now, Pay Later. Verkenning van een nieuwe trend.* Beschikbaar op: <https://www.afm.nl/nl-nl/consumenten/themas/lenen/achteraf-betalen>

Bucher-Koenen, T., Alessie, R., Lusardi, A., & Rooij, M. van (2021). *Fearless Woman: Financial Literacy and Stock Market Participation.* Amsterdam: De Nederlandsche Bank. Geraadpleegd op 3 maart via https://www.dnb.nl/media/zpylqbyo/working_paper_no-708.pdf

CBS (2020). Hoeveel woningen telt Nederland? Beschikbaar op: <https://longreads.cbs.nl/nederland-in-cijfers-2020/hoeveel-woningen-telt-nederland/>

CBS (2022). *Inflatie in oktober 2022.* Beschikbaar op: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/45/inflatie-14-3-procent-in-oktober>

CBS (2023a). *Consumenten opnieuw minder somer.* Beschikbaar op: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2023/03/consumenten-opnieuw-minder-somer>

CBS (2023b). *Nederlandse economie groeit met 4,5 procent in 2022.* Beschikbaar op: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2023/08/nederlandse-economie-groeit-met-4-5-procent-in-2022>

CBS (2023c). *Inflatie 10 procent in 2022.* Beschikbaar op: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2023/02/inflatie-10-procent-in-2022>

CBS Statline (2021). *Scheiden. Hoeveel huwelijken eindigen in een echtscheiding.* Beschikbaar op: <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/dashboard-bevolking/levensloop/scheiden>

CBS Statline (2022). *Inkomen van huishoudens; huishoudenskenmerken, regio (indeling 2022).* Beschikbaar op: <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/85342NED/table?searchKeywords=inkomen%20regio>

Comerton-Forde, C. de New, J. P., Salamanca, N., Ribar, D. C., Nicastro, A., & Ross, J. (2020). *Measuring financial wellbeing with self-reported and bank-record data.* Melbourne Institute Working Paper No. 26/20. Melbourne Institute: *Applied Economic & Social Research, University of Melbourne.* <https://melbourneinstitute.unimelb.edu.au/publications/working-papers/search/result?paper=3547050>.

Commonwealth Bank of Australia en the University of Melbourne (2019). *Improving the Financial Wellbeing of Australians.* Geraadpleegd op 3 maart 2023 via <https://www.commbank.com.au/banking/guidance/find-your-financial-wellbeing-score.html>

Consumer Financial Protection Bureau (CFPB) (2015). *Financial well-being: The goal of financial education.* Geraadpleegd op 3 maart 2023 via <https://www.consumerfinance.gov/data-research/research-reports/financial-well-being/>

CPB (2022). *Scenario's Energieprijzen.* Beschikbaar op: <https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/CPB-Scenarios-energieprijzen.pdf>

CPB (2023). *Kerngegevens MEV 2023 – september 2022.* Beschikbaar op: <https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/CPB-Kerngegevens-MEV-2023-september-2022.pdf>

Deloitte (2021). *In Balans: Samen op weg naar een financieel gezond Nederland, november 2021.* Beschikbaar op: <https://www.deloitte.nl/nl-nl/insights/publications/2021/11/samen-op-weg-naar-een-financieel-gezond-nederland>

DNB (2021). *DNB Household Survey juni 2021.* Beschikbaar op: <https://www.dnb.nl/algemeen-nieuws/dnbulletin-2021/huishoudens-verwachten-overgrote-deel-coronabesparingen-niet-consumptief-te-besteden/>

DNB (2022a). *DNB beantwoord vijf vragen over de stand van de economie.* Beschikbaar op: <https://www.dnb.nl/algemeen-nieuws/nieuwsbericht-2022/vijf-vragen-over-de-stand-van-onze-economie>

DNB (2022b). *Persbericht DNB: economie koelt, af inflatie blijft hoog.* Beschikbaar op: <https://www.dnb.nl/algemeen-nieuws/persbericht-2022/economie-koelt-af-inflatie-blijft-hoog/>

DNB (2022c). *DNB over de economische ontwikkelingen en vooruitzichten.* December 2022, nummer 14. Beschikbaar op: https://www.dnb.nl/media/vkljvt4q/dnb-eov-dec-2022_def.pdf

DNB (2023a). *Statistieken van de DNB laten zien dat Nederlandse huishoudens ook na corona stug door blijven sparen.* Beschikbaar op: <https://www.dnb.nl/nieuws-statistiek/statistisch-nieuwsbericht-2023/nederlandse-huishoudens-sparen-ook-na-corona-stug-door/>

DNB (2023a). *Statistieken van de DNB laten zien dat Nederlandse huishoudens ook na corona stug door blijven sparen.* Beschikbaar op: <https://www.dnb.nl/nieuws-statistiek/statistisch-nieuwsbericht-2023/nederlandse-huishoudens-sparen-ook-na-corona-stug-door/>

DNB (2023b). *Digitalisering van het betalingsverkeer: een uitkomst voor de één, een uitdaging voor de ander.* Beschikbaar op: https://www.dnb.nl/media/twyi3pla/impact-digitalisering_nl_web.pdf

ESB (2022). *Effecten van de hervorming van het pensioenstelsel.* Beschikbaar op: <https://esb.nu/effecten-van-de-hervorming-van-het-pensioenstelsel/>

Fernandes, D., Lynch Jr, J. G., & Netemeyer, R. G. (2014). *Financial literacy, financial education, and downstream financial behaviors*. Beschikbaar op: <https://pubsonline.informs.org/doi/10.1287/mnsc.2013.1849>

Financial Conduct Authority (FCA) (2017). *The FCA's Financial Lives Survey 2017 - Technical Report*. Geraadpleegd op 3 maart 2023 via <https://www.fca.org.uk/publication/research/financial-lives-survey-2017-technical-report.pdf>

Financial Conduct Authority (FCA) (2021). *The Financial Lives 2020 survey (Wave 2): Technical report*. Geraadpleegd op 3 maart 2023 via <https://www.fca.org.uk/publication/research/financial-lives-survey-2020-technical-report.pdf>

Financial Health Network (FHN) (2018). *U.S. Financial Health Pulse: 2018 Baseline Survey Results*. Geraadpleegd op 3 maart 2023 via <https://finhealthnetwork.org/research/u-s-financial-health-pulse-2018-baselinesurvey-results>

Grip op je geld (2021). campagne van verschillende energiebedrijven samen met de Nederlandse Schuld hulproute en SchuldenlabNL. Beschikbaar op: <https://nederlandseschuld hulproute.nl/campagne-grip-op-je-geld-van-start-met-actieplan-voor-speciale-energiehulprout>

Healthy Society (2022). Leiden-Delft-Erasmus Universities: Naar een gezonde samenleving voor iedereen. November 2022. Beschikbaar op: <https://economie.rabobank.com/publicaties/2019/oktober/huurders-hebben-meer-moeite-met-sparen/>
https://www.leiden-delft-erasmus.nl/uploads/default/attachments/LDE%20Whitepaper%20Healthy%20Society_web.pdf

Kempson, E., Finney, A., & Poppe, C. (2017). *Financial Well-Being A Conceptual Model and Preliminary Analysis*. SIFO Consumption Research Norway. DOI: 10.13140/RG.2.2.18737.68961.

Knoef, Been, Caminada, Goudswaard en Rhuggenaath (2017), De toereikendheid van pensioenopbouw na de crisis en pensioenhervormingen, Netspar Design paper 7. Beschikbaar op: <https://www.netspar.nl/publicatie/toereikendheid-pensioenopbouw-crisis-en-pensioenhervormingen/>

KSA (2019). Deelname aan kansspelen door minderjarigen en jongvolwassenen, consumentenenquête. Beschikbaar op: https://kansspelautoriteit.nl/publish/library/17/rapport_minderjarigen_en_volwassenen.pdf

L. de Gelder, S. Harchaoui (2021). *Verkenning schulden en GGD (in opdracht van Schuldenlab070)*. December 2021. Beschikbaar op: <https://www.schuldenlab070.nl/sites/www.schuldenlab070.nl/files/images/Verkenning%20schulden%20en%20GGZ.pdf>

Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2011). *Financial literacy around the world: an overview*. *Journal of pension economics & finance*, 10(4), 497-508. Geraadpleegd op 3 maart 2023 via https://www.nber.org/system/files/working_papers/w17107/w17107.pdf

NCFG (2022). *Nationale Coalitie Financiële Gezondheid over uitdaging waar Nederland voor staat op het gebied van financiële gezondheid*. Beschikbaar op: <https://ncfg.nl/financielegezondheidonderdruk>

Netspar (2017). De toereikendheid van pensioen opbouw na de crisis en pensioenhervormingen. Beschikbaar op: <https://www.netspar.nl/publicatie/toereikendheid-pensioenopbouw-crisis-en-pensioenhervormingen/>

Netspar (2021). De vraag naar pensioenproducten: de rol van flexibele opname en administratieve lasten. Beschikbaar op: <https://www.netspar.nl/publicatie/de-vraag-naar-pensioenproducten-de-rol-van-flexibele-opname-en-administratieve-lasten/>

Nibud (2015). *De Nederlanders en hun pensioen*. Beschikbaar op: <https://www.nibud.nl/onderzoeksrapporten/de-nederlanders-en-hun-pensioen-2015/>

Nibud (2019). *Nibud luidt noodklok: kwart van de huurders zit financieel klem*. Beschikbaar op: <https://www.nibud.nl/nieuws/nibud-luidt-noodklok-kwart-van-de-huurders-zit-financieel-klem/>

Nibud (2020). *De financiële positie van huurders in Amsterdam (2020)*. Beschikbaar op: <https://www.nibud.nl/onderzoeksrapporten/rapport-de-financieel-positie-van-huurders-in-amsterdam-2021/>

Nibud (2022a). *Nibud over betalingsproblemen*. Beschikbaar op: <https://www.nibud.nl/nieuws/nibud-betalingsproblemen-stapelen-zich-op/>

Nibud (2022b). *Rondkomen en betalingsproblemen*. Ervaringen van Nederlandse huishoudens in onzekere tijden. Beschikbaar op: <https://www.nibud.nl/onderzoeksrapporten/rapport-rondkomen-en-betalingsproblemen-2022/>

Nibud (2023a). *2023 financieel gezien bijkomen*. Beschikbaar op: <https://www.nibud.nl/nieuws/2023-financieel-gezien-bijkomen/>

Rabobank (2022a). *Inflatie vaak gespreksonderwerp, financiële zorgen lang niet altijd*. Beschikbaar op: <https://www.rabobank.nl/kennis/d011327722-inflatie-vaak-gespreksonderwerp-financieel-zorgen-lang-niet-altijd>

RaboResearch (2019). *Huurders hebben meer moeite met sparen*. Beschikbaar op: <https://economie.rabobank.com/publicaties/2019/oktober/huurders-hebben-meer-moeite-met-sparen/>

RaboResearch (2021). *Vaker roodstand en te laat betaalde rekeningen onder huurders*. Beschikbaar op: <https://economie.rabobank.com/publicaties/2021/september/vaker-roodstand-en-te-laet-betaalde-rekeningen-onder-huurders/>

Rijksoverheid (2023a). *Plannen kabinet met prijsplafond voor gas en elektriciteit*. Beschikbaar op: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/koopkracht/plannen-kabinet-met-prijsplafond-voor-gas-en-elektriciteit>

Rijksoverheid (2023b). *Tijdelijk noodfonds energie biedt steun aan kwetsbare huishoudens*. Beschikbaar op: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/koopkracht/nieuws/2023/02/07/tijdelijk-noodfonds-energie-biedt-steun-aan-kwetsbare-huishoudens>

Sander Muns, Arthur van Soest (2023): *Kwetsbare groepen hebben vaak ook een pensioengat*. Beschikbaar op: <https://esb.nu/kwetsbare-groepen-hebben-vaak-ook-een-pensioengat/>

Staatsblad (2021). *Officiële bekendmakingen: Wet van 24 maart 2021 tot wijziging van Boek 7 van het Burgerlijk Wetboek, van de Uitvoeringswet huurprijzen woonruimte en van de Woningwet (wijziging huurverhogingsmogelijkheden en inkomensgrenzen Woningwet)*. Beschikbaar op: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stb-2021-167.html>

Stichting BKR (2022). *Krediet barometer van Nederland*. Beschikbaar op: <https://www.bkr.nl/kredietbarometer/>

TNO (2023). *Compensatie remde groep op energiearmoede*. Beschikbaar op: <https://www.tno.nl/nl/newsroom/2023/01/energiearmoede-onderzoek-2022/>

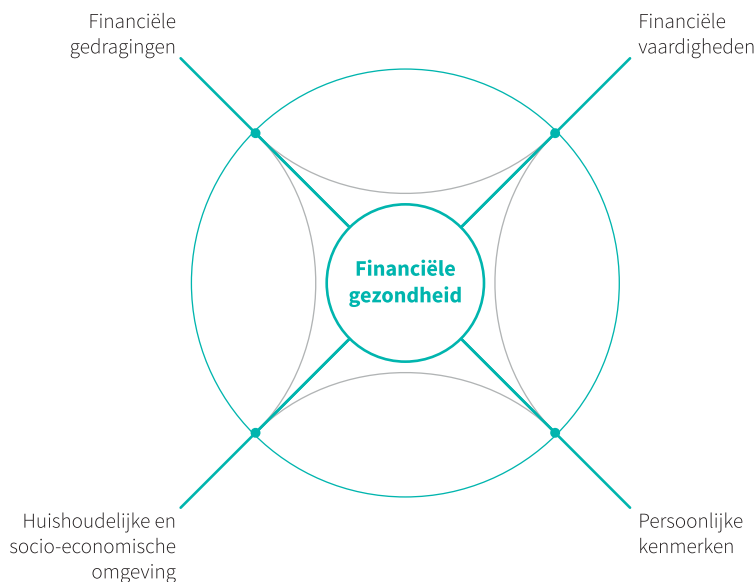
Van Dijk, W. W., Van der Werf, M. M. B., & Van Dillen, L. F. (2022). The Psychological Inventory of Financial Scarcity (PIFS): A psychometric evaluation. *Journal of Behavioral and Experimental Economics*, 101, 101939. Beschikbaar op: https://www.kcpeg.nl/content/files/vragenlijst_pifs.pdf

Van Hekken, Hoofs en Brügggen (2022): Pension Participants' Attitudes, Beliefs, and Emotional Responses to the New Dutch Pension Scheme. Beschikbaar op: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10645-022-09396-7>

Vlaev, I., & Elliott, A. (2014). *Financial well-being components*. *Social Indicators Research*, 118(3), 1103-1123. Geraadpleegd op 3 maart 2023 via <http://fairbanking.org.uk/wpcontent/uploads/2016/06/Published-FWB-components.pdf>

Zander, Höhne, Harms, Pfof and Hornsey (2020): *When Grades are High but Self-Efficacy is Low: unpacking the Confidence Gap Between Girls and Boys in Mathematics*. Beschikbaar op: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2020.552355/full>

Bijlage 1 - Het conceptuele model

In paragraaf 2.1 hebben we aangegeven welke definitie van financiële gezondheid we hanteren. Om financiële gezondheid te kunnen meten hebben we op basis van literatuuronderzoek bepaald welke onderdelen impact hebben op de financiële gezondheid. Daarmee konden we vervolgens bepalen welke hoofdcategorieën (en onderliggende onderdelen) getoetst moeten worden om een uitspraak te kunnen doen over de financiële gezondheid van een huishouden of de Nederlander. Het figuur hieronder toont het conceptuele model dat hieruit is ontstaan.

Financiële gedragingen

Uit onderzoek blijkt¹⁰¹ dat financiële gedragingen een direct effect hebben op de financiële gezondheid. Het gaat hier om het daadwerkelijke gedrag dat mensen laten zien: hoeveel spaart men bijvoorbeeld daadwerkelijk of leent men geld?

Financiële vaardigheden

Onder financiële vaardigheden verstaan we de mate waarin mensen in staat zijn om financiële producten te begrijpen en weloverwogen beslissingen te nemen.

Hierbij gaat het om de vraag of zij over de juiste kennis en kunde beschikken. Denk aan financiële geletterdheid en begrip van risico's. De literatuur laat zien dat er een relatie is tussen financiële geletterdheid enerzijds en financieel gedrag en financiële gezondheid anderzijds.¹⁰²

Persoonlijke kenmerken

Bij persoonlijke kenmerken gaat het over de eigenschappen waarover mensen beschikken. In het conceptuele model zijn die eigenschappen opgenomen die effect hebben op de financiële gezondheid en waarvan wetenschappelijk is vastgesteld dat ze samenhangen met financieel gedrag.¹⁰³ Denk bijvoorbeeld aan impulsiviteit¹⁰⁴ en tijdsoriëntatie.¹⁰⁵

Huishoudelijke en socio-economische omgeving

Het huishouden waar iemand deel van uitmaakt en de socio- economische omgeving zijn ook van invloed op de financiële gezondheid. Denk hierbij aan de samenstelling van het huishouden (heeft iemand bijvoorbeeld een partner en/of kinderen), de levensgebeurtenissen die zich voordoen en het inkomen van het huishouden.

¹⁰¹ O.a. Kempson et al., 2017; Comerton-Forde et al., 2020.

¹⁰² O.a. Mitchell en Lusardi, 2015; Boisclair et al., 2017; Van Rooij et al., 2011.

¹⁰³ O.a. Ottaviani en Vandone, 2011; Clark et al., 2019.

¹⁰⁴ O.a. Ottaviani en Vandone, 2011.

¹⁰⁵ O.a. Clark et al., 2019.

Bijlage 2 - Vragenlijst

1. Inkomen

De volgende vragen gaan over het inkomen van uw huishouden. We bedoelen daarmee bijvoorbeeld het inkomen uit werk, uitkering of verhuur van een woning.

1.1. Wat is meestal de financiële situatie van uw huishouden? Mijn huishouden:

- maakt of heeft schulden om rond te komen
- gebruikt een deel van het spaargeld om rond te komen
- komt precies rond
- houdt een beetje geld over
- houdt veel geld over

1.2. Hoe moeilijk of makkelijk kan uw huishouden op dit moment rondkomen?

- Zeer moeilijk
- Moeilijk
- Niet moeilijk en niet makkelijk
- Makkelijk
- Zeer makkelijk

1.3. Denk aan het inkomen dat u in eerdere jaren had. Was het inkomen voor uw huishouden de afgelopen 12 maanden veel lager of hoger, of ongeveer hetzelfde?

- Veel lager
- Lager
- Ongeveer hetzelfde
- Hoger
- Veel hoger
- Ik weet het niet

1.4. Hoe goed kunt u het inkomen van uw huishouden voor de komende tijd voorspellen? Kies het antwoord dat het beste bij uw situatie past.

- Ik kan het inkomen voor de komende 12 maanden of meer voorspellen
- Ik kan het inkomen voor de komende 9 maanden voorspellen
- Ik kan het inkomen voor de komende 6 maanden voorspellen
- Ik kan het inkomen voor de komende 3 maanden voorspellen
- Ik kan het inkomen niet goed voorspellen

2. Uitgaven

De volgende vragen gaan over de uitgaven van uw huishouden. Sommige uitgaven zijn noodzakelijk om te kunnen leven, zoals uitgaven aan huur/hypotheek, elektriciteit, water, boodschappen en kleding. Daarnaast zijn er uitgaven die niet direct noodzakelijk zijn, zoals een vakantie of een nieuwe auto. Deze uitgaven komen later in de vragenlijst ook aan bod.

2.1 De totale uitgaven van mijn huishouden waren de afgelopen 12 maanden: [SA]

- veel lager dan het inkomen
- iets lager dan het inkomen
- ongeveer even hoog als het inkomen
- iets hoger dan het inkomen
- veel hoger dan het inkomen
- Ik weet het niet

- 2.2 Hoe moeilijk of makkelijk was het de afgelopen 12 maanden voor uw huishouden om de noodzakelijke kosten voor levensonderhoud te betalen, zoals woonlasten, boodschappen en kleding? [SA]**
- Zeer moeilijk
  - Moeilijk
  - Niet moeilijk en niet makkelijk
  - Makkelijk
  - Zeer makkelijk
- 2.3 Ik kan alle rekeningen van mijn huishouden: [SA]**
- zonder problemen betalen
  - allemaal betalen, maar het is af en toe financieel lastig
  - allemaal betalen, maar het is altijd financieel lastig
  - niet altijd betalen, waardoor ik bij sommige rekeningen een achterstand heb
  - regelmatig niet betalen, waardoor ik bij veel rekeningen een achterstand heb
- 2.4 Veel kosten zijn het afgelopen jaar gestegen, zoals de kosten voor gas en voor boodschappen. Ik heb hier het afgelopen jaar:**
- Heel veel last van gehad
  - Veel last van gehad
  - Last van gehad
  - Een beetje last van gehad
  - Geen last van gehad
- 2.5 Sommige mensen hebben door de stijgende kosten hun gedrag aangepast. Zij kopen bijvoorbeeld minder of verbruiken minder energie. Heeft u uw gedrag aangepast?**
- Ja
  - Nee
- 2.6 Welke stijging van kosten heeft de afgelopen 12 maanden de meeste invloed gehad op uw financiële situatie?**
- Kosten van gas/water/licht
  - Benzineprijzen
  - Huurprijzen
  - Dagelijkse boodschappen
  - Anders, namelijk
  - De stijging van kosten heeft geen invloed gehad op mijn financiële situatie

3. Sparen

De volgende vragen gaan over het spaargeld en spaargedrag van uw huishouden. Onder spaargeld vallen ook beleggingen (aandelen, obligaties, beleggingsfondsen, etc.) en extra sparen voor uw pensioen.

- 3.1 Stel dat uw huishouden de belangrijkste bron van inkomsten verliest. U ontvangt dan nog wel inkomsten vanuit een vangnet, als u daar recht op heeft. Denk aan een werkloosheidsuitkering of arbeidsongeschiktheidsverzekering. Hoelang zou u dan rond kunnen komen zonder geld te lenen of te verhuizen?**
- 6 maanden of meer
  - 3-5 maanden
  - 1-2 maanden
  - 1 week – 1 maand
  - Minder dan 1 week
- 3.2 Hoe zeker bent u dat de grotere uitgaven die uw huishouden wil doen (zoals een vakantie, schilderwerk aan uw huis of een auto) haalbaar zijn?**
- Zeer zeker
  - Zeker
  - Enigszins zeker
  - Onzeker
  - Zeer onzeker
  - Ik weet dat grotere uitgaven niet haalbaar zijn

3.3 Als mijn huishouden morgen een uitgave zou moeten doen die gelijk is aan het maandinkomen van mijn huishouden, dan zou ik:

- het geld makkelijk bij elkaar kunnen krijgen
- het geld bij elkaar kunnen krijgen, maar iets moeten veranderen, zoals minder uitgeven
- iets moeten doen om het geld bij elkaar te krijgen, zoals iets verkopen of extra werken. Ik hoef geen geld te lenen
- moeten lenen, bijvoorbeeld via een persoonlijke lening of bij familie/vrienden. Dit geld zou ik moeten terugbetalen
- het geld waarschijnlijk niet bij elkaar krijgen

3.4 Welke uitspraak omschrijft uw spaargedrag het best?

- Ik spaar elke maand een vast bedrag
- Ik spaar elke maand, maar het bedrag verschilt
- Ik probeer geld te sparen, maar dat lukt me niet elke maand
- Ik kan alleen sparen als ik een financiële meevaller heb
- Ik spaar niet

3.5 Hoeveel van het netto inkomen van uw huishouden spaart u gemiddeld per maand? Het netto inkomen is het inkomen dat uw huishouden daadwerkelijk op de rekening ontvangt.

- Minder dan €100
- Tussen de €100 en €500
- Tussen de €500 en €1000
- Meer dan €1000
- Ik weet het niet

3.6 Hoe verwacht u dat het inkomen van uw huishouden eruitziet na uw pensioendatum?

- Ik heb er vertrouwen in dat mijn maandelijkse inkomen voldoende zal zijn
- Ik weet dat mijn maandelijkse inkomen onvoldoende zal zijn maar ik doe daar niets aan
- Ik weet dat mijn maandelijkse inkomen onvoldoende zal zijn en doe daar iets aan, bijvoorbeeld door bij te sparen en/of te beleggen
- Ik ben er niet mee bezig en weet niet of mijn pensioen voldoende zal zijn
- Ik wil het graag weten maar ik vind het lastig om hierachter te komen
- Niet van toepassing: ik ben al met pensioen

3.7 Als uw huishouden voor langere periode geld overhoudt, investeert u dit dan? Het gaat hier niet om sparen, maar om bijvoorbeeld beleggen of investeren in vastgoed.

- Ja, ik ben hier bewust mee bezig
- Ja, maar ik kijk er verder niet actief naar om
- Nee, ik weet dat het kan maar ik doe het niet
- Nee, ik weet niet hoe dat moet
- Nee, ik heb geen geld over om te investeren

4. Schulden

De volgende vragen gaan over de schulden die uw huishouden heeft. Daarmee bedoelen we bijvoorbeeld een persoonlijke lening, geld dat u van andere mensen heeft geleend en openstaande rekeningen. Denk daarbij ook aan aankopen via webwinkels die u nog niet heeft (af) betaald. Het gaat hier niet om terugkerende rekeningen voor bijvoorbeeld private lease of abonnementen, die u op tijd betaalt.

Hypotheken en studieschulden bij DUO zien we als een andere vorm van schuld. U krijgt daar aparte vragen over.

4.1 Ik weet precies hoe de schulden van mijn huishouden eruitzien (het totale bedrag, de vervaldatum en de kosten). Reken uw eventuele hypotheek en DUO-studieschuld niet mee.

- Helemaal mee oneens
- Enigszins mee oneens
- Niet mee eens, niet mee oneens
- Enigszins mee eens
- Helemaal mee eens
- Mijn huishouden heeft geen schulden

4.2 Hoeveel zorgen maakt u zich over de schulden van uw huishouden? Reken uw eventuele hypotheek en DUO-studieschuld niet mee.

- a. Ik maak me geen zorgen
- b. Ik maak me een beetje zorgen
- c. Ik maak me zorgen
- d. Ik maak me veel zorgen
- e. Mijn huishouden heeft geen schulden

4.3 Hoe lang denkt u dat u ongeveer nodig heeft om de schulden van uw huishouden af te betalen, zonder uw levensstijl te veranderen? Reken uw eventuele hypotheek en DUO-studieschuld niet mee.

- a. Mijn huishouden heeft geen schulden
- b. 0 tot 1 jaar
- c. 1 tot 5 jaar
- d. 6 tot 10 jaar
- e. 11 tot 20 jaar
- f. Meer dan 20 jaar
- g. Ik zal de schulden van mijn huishouden nooit afbetalen
- h. Ik weet het niet

Nu volgen vragen over de eventuele hypotheekschuld en DUO-studieschuld van uw huishouden.

4.4 Hoe zeker bent u dat u de hypotheekschuld van uw huishouden op tijd zal aflossen, zonder uw levensstijl te veranderen?

- a. Zeker
- b. Enigszins zeker
- c. Onzeker
- d. Zeer onzeker
- e. Ik ben van plan mijn hypotheek aan het einde van de looptijd af te lossen door een nieuwe lening af te sluiten
- f. Ik ben eigenaar van een huis maar heb mijn hypotheek al afgelost
- g. Ik heb geen hypotheek, ik huur

4.5 Hoe zeker bent u dat uw huishouden de totale DUO-studieschuld op tijd zal aflossen, zonder uw levensstijl te veranderen?

- a. Zeer zeker
- b. Zeker
- c. Enigszins zeker
- d. Onzeker
- e. Zeer onzeker
- f. Ik studeer nog en weet nog niet hoe hoog mijn lening uiteindelijk zal zijn
- g. Ik heb geen DUO-studielening

5. Planning

Denkt u na over de besteding van uw geld? Maakt u plannen, ook voor de toekomst? Daar gaan de volgende vragen over.

5.1 Over welke periode maakt u meestal financiële plannen voor uw huishouden? U kunt meerdere antwoorden selecteren.

- a. Ik maak geen financiële plannen
- b. De komende weken
- c. De komende paar maanden
- d. Het komende jaar
- e. De komende paar jaren
- f. De komende 5 tot 10 jaar
- g. Langer dan de komende 10 jaar

5.2 Hoe vaak maakt u een overzicht van uw inkomsten en uitgaven?

- a. Elk jaar
- b. Elke maand
- c. Elke week
- d. Ik heb een overzicht dat ik steeds aanpas als er iets verandert
- e. Ik heb weleens een overzicht gemaakt maar houd dit niet structureel bij
- f. Nooit

5.3 Hoe zeker bent u dat u goede financiële plannen hebt gemaakt voor uw pensioen?

- a. Zeer zeker
- b. Zeker
- c. Enigszins zeker
- d. Onzeker
- e. Zeer onzeker
- f. Ik heb geen plannen gemaakt voor mijn pensioen

5.4 Hoe zeker bent u dat uw verzekeringen eventuele grote schades (zoals inbraak of waterschade) voldoende dekken?

- a. Zeer zeker
- b. Zeker
- c. Enigszins zeker
- d. Onzeker
- e. Zeer onzeker
- f. Ik weet dat ik niet voldoende dekking heb

5.5 Stel dat er een heftige gebeurtenis in uw leven plaatsvindt, zoals een echtscheiding, het overlijden van een gezinslid of arbeidsongeschiktheid als zelfstandige. U heeft daardoor bijvoorbeeld plotseling veel minder inkomsten of hogere uitgaven. Hoe zeker bent u dat uw huishouden dan nog kan rondkomen, dankzij bijvoorbeeld een verzekering of spaargeld?

- a. Zeer zeker
- b. Zeker
- c. Enigszins zeker
- d. Onzeker
- e. Zeer onzeker
- f. Ik weet dat ik niet voldoende inkomsten heb

5.6 Hoe zeker bent u dat uw huishouden de financiële doelen voor de toekomst kan bereiken? Denk aan doelen zoals het kopen van een huis of met vervroegd pensioen gaan.

- a. Zeer zeker
- b. Zeker
- c. Enigszins zeker
- d. Onzeker
- e. Zeer onzeker
- f. Ik weet dat ik mijn financiële doelen niet kan bereiken

6 Financiële kennis en vaardigheden

Hoe goed denkt u dat uw kennis van, en inzicht in, financiële zaken is? Geef een cijfer van 1 tot 10.

6.1 Stel dat u €100 op uw spaarrekening heeft staan tegen een rente van 1% per jaar en de inflatie 2% per jaar bedraagt. Hoeveel zou u na een jaar kunnen kopen met het geld op uw spaarrekening?

- a. Meer dan vandaag
- b. Precies evenveel als vandaag
- c. Minder dan vandaag
- d. Weet ik niet
- e. Deze vraag wil ik niet beantwoorden

6.2 Stel dat u €100 op uw spaarrekening heeft staan en de rente 2% per jaar is. Hoeveel denkt u dat u na 5 jaar op de rekening zou hebben staan als u tussendoor geen geld opneemt?

- a. Meer dan €102
- b. Precies €102
- c. Minder dan €102
- d. Weet ik niet
- e. Deze vraag wil ik niet beantwoorden

6.4 Denkt u dat de volgende uitspraak waar of niet waar is? Het kopen van aandelen van één bedrijf levert doorgaans een veiliger rendement op dan een aandelenfonds.

- a. Waar
- b. Niet waar
- c. Weet ik niet
- d. Deze vraag wil ik niet beantwoorden

7. Houding en karakter

Nu volgen er een aantal algemene stellingen. Geef aan in hoeverre u het eens bent met de volgende stellingen.

7.1 Het lukt mij niet goed om mijn financiële zaken te regelen.

- a. Helemaal mee oneens
- b. Mee oneens
- c. Niet mee eens, niet mee oneens
- d. Mee eens
- e. Helemaal mee eens

7.2 Ik heb het gevoel dat ik weinig controle heb over mijn financiële situatie.

- a. Helemaal mee oneens
- b. Mee oneens
- c. Niet mee eens, niet mee oneens
- d. Mee eens
- e. Helemaal mee eens

7.3 Als ik aan mijn financiële situatie denk, dan voel ik mij machteloos.

- a. Helemaal mee oneens
- b. Mee oneens
- c. Niet mee eens, niet mee oneens
- d. Mee eens
- e. Helemaal mee eens

7.4 Ik ben alleen bezig met wat ik nu moet betalen. De rest zie ik later wel.

- a. Helemaal mee oneens
- b. Mee oneens
- c. Niet mee eens, niet mee oneens
- d. Mee eens
- e. Helemaal mee eens

7.5 Door mijn financiële situatie leef ik van dag tot dag.

- a. Helemaal mee oneens
- b. Mee oneens
- c. Niet mee eens, niet mee oneens
- d. Mee eens
- e. Helemaal mee eens

7.6 Ik houd rekening met dingen die ik over een tijdje moet betalen.

- a. Helemaal mee oneens
- b. Mee oneens
- c. Niet mee eens, niet mee oneens
- d. Mee eens
- e. Helemaal mee eens

7.7 Ik leen liever geld om dingen meteen te kopen dan dat ik ervoor spaar.

- a. Helemaal mee oneens
- b. Mee oneens
- c. Niet mee eens, niet mee oneens
- d. Mee eens
- e. Helemaal mee eens

7.8 Ik zou liever bezuinigen dan te moeten lenen voor alledaagse uitgaven.

- a. Helemaal mee oneens
- b. Mee oneens
- c. Niet mee eens, niet mee oneens
- d. Mee eens
- e. Helemaal mee eens

7.9 Ik geef liever mijn geld uit dan dat ik het bewaar voor onverwachte uitgaven.

- a. Helemaal mee oneens
- b. Mee oneens
- c. Niet mee eens, niet mee oneens
- d. Mee eens
- e. Helemaal mee eens

7.10 Het voelt beter om geld uit te geven dan om te sparen.

- a. Helemaal mee oneens
- b. Mee oneens
- c. Niet mee eens, niet mee oneens
- d. Mee eens
- e. Helemaal mee eens

7.11 Ik blijf kalm als ik voor financiële moeilijkheden kom te staan. Ik vertrouw op mijn eigen vaardigheden om grip op mijn financiën te krijgen.

- a. Helemaal mee oneens
- b. Mee oneens
- c. Niet mee eens, niet mee oneens
- d. Mee eens
- e. Helemaal mee eens

7.12 Ik kan de meeste financiële problemen oplossen als ik er de nodige moeite voor doe.

- a. Helemaal mee oneens
- b. Mee oneens
- c. Niet mee eens, niet mee oneens
- d. Mee eens
- e. Helemaal mee eens

8. Achtergrondkenmerken

Tot slot willen we u nog een paar vragen over uzelf stellen. Ze gaan over u persoonlijk, behalve als in de vraag duidelijk staat dat het over uw huishouden gaat. Uw huishouden zijn u en de leden van uw huishouden met wie u de financiën deelt. Bijvoorbeeld uw partner en inwonende kinderen.

8.1. Wat is uw leeftijd?

- a. 18-24
- b. 25-34
- c. 35-44
- d. 45-54
- e. 55-64
- f. 65+

8.2 Welke situatie geldt op dit moment voor u?

- a. Ik heb betaald werk
- b. Ik heb een uitkering als gevolg van (langdurige) ziekte of arbeidsongeschiktheid (WAO, WIA (WGA/IVA))
- c. Ik heb een uitkering als gevolg van werkloosheid (WW, bijstand)
- d. Ik heb betaald werk en een uitkering (WW, bijstand, WAO, WIA (WGA/IVA))
- e. Ik heb geen betaald werk en geen uitkering
- f. Ik studeer en heb betaald werk
- g. Ik studeer zonder betaald werk
- h. Ik heb alleen AOW/pensioen
- i. Ik heb betaald werk en AOW/pensioen

8.3. Wat is op dit moment de belangrijkste bron van inkomsten van uw huishouden?

- a. Werk in loondienst
- b. Werk als zelfstandige (zzp'er/ondernemer)
- c. Pensioen/AOW
- d. Uitkering als gevolg van (langdurige) ziekte of arbeidsongeschiktheid (WAO, WIA (WGA/IVA))
- e. Uitkering als gevolg van werkloosheid (WW, bijstand)
- f. Studiefinanciering
- g. Financiële regeling van de overheid i.v.m. coronacrisis (NOW, TVL)
- h. Anders, namelijk:

8.4 Welke situatie geldt op dit moment voor uw partner? Dit is iemand met wie u een huishouden vormt. Als u geen partner heeft, dan kunt u dit hieronder aangeven. Mijn partner:

- a. heeft betaald werk
- b. heeft alleen een uitkering (WW, bijstand, WAO, WIA (WGA/IVA))
- c. heeft betaald werk en een uitkering (WW, bijstand, WAO, WIA (WGA/IVA))
- d. heeft geen betaald werk en geen uitkering
- e. studeert en heeft betaald werk
- f. studeert zonder betaald werk
- g. heeft alleen AOW/pensioen
- h. heeft betaald werk en AOW/pensioen
- i. Ik heb geen partner met wie ik een huishouden vorm

8.5 Hoeveel mensen in uw huishouden zijn afhankelijk van het totale inkomen (uzelf meegerekend)?

- a. 1
- b. 2
- c. 3
- d. 4
- e. 5
- f. 6 of meer
- g. Geen

8.6 Hoeveel inwonende kinderen zijn onderdeel van uw huishouden?

- a. 1
- b. 2
- c. 3
- d. 4
- e. 5
- f. 6
- g. 7
- h. 8
- i. 9 of meer
- j. Geen

8.7 Wat is op dit moment uw situatie?

- a. Alleenstaand
- b. Gehuwd of geregistreerd partnerschap
- c. Gescheiden
- d. Weduwe of weduwnaar
- e. Samenwonend
- f. Zeg ik liever niet

8.8 Wat is de hoogste opleiding die u heeft afgemaakt?

- a. Basisschool
- b. Lbo, vmbo basis/kader
- c. Vmbo gl/tl, mavo, (m)ulo
- d. Mbo
- e. Havo, vwo
- f. Hbo, bachelor
- g. Universiteit, doctoraalopleiding, master
- h. Anders, namelijk:

8.9. Is er de afgelopen 12 maanden iets veranderd in uw woonsituatie? Ik ben:

Meerdere antwoorden mogelijk

- a. op mezelf gaan wonen (vanuit mijn ouderlijk huis)
- b. op mezelf gaan wonen na beëindiging van mijn relatie
- c. weer bij mijn ouder(s) gaan wonen
- d. gaan samenwonen
- e. verhuisd
- f. anders, namelijk:
- g. Er is niets veranderd in mijn woonsituatie
- h. Zeg ik liever niet

8.10. Is er de afgelopen 12 maanden iets veranderd in uw persoonlijke situatie?

Meerdere antwoorden mogelijk

- a. Komst van een kind
- b. Getrouwd of geregistreerd partnerschap
- c. Relatie beëindigd
- d. Begonnen met fulltime studeren
- e. Begonnen met parttime studeren
- f. Ziekte/arbeidsongeschiktheid
- g. Overlijden partner
- h. Overlijden vader/moeder
- i. Anders, namelijk:
- j. Er is niets veranderd in mijn persoonlijke situatie
- k. Zeg ik liever niet

8.11. Is er de afgelopen 12 maanden iets veranderd in uw werksituatie?

Meerdere antwoorden mogelijk

- a. Nieuwe baan
- b. (Gedeeltelijk) werkloos geworden
- c. (Gedeeltelijk) arbeidsongeschikt geworden
- d. Minder uren gaan werken
- e. Meer uren gaan werken
- f. Salarisverhoging
- g. Salarisverlaging
- h. Eigen bedrijf gestart/zzp'er geworden
Faillissement eigen bedrijf
- i. Anders, namelijk:
- j. Ik heb geen gebeurtenissen meegemaakt
- k. Zeg ik liever niet

8.12 In wat voor soort woning woont u?

- a. Koopwoning
- b. Sociale huurwoning
- c. Particuliere huurwoning
- d. Anders, namelijk:
- e. Weet ik niet

8.13 Hoe vaak had uw familie financiële problemen toen u opgroeide?

- a. Altijd
- b. Regelmatig
- c. Soms
- d. Zelden
- e. Nooit
- f. Weet ik niet

Deloitte refers to one or more of Deloitte Touche Tohmatsu Limited (“DTTL”), its global network of member firms and their related entities. DTTL (also referred to as “Deloitte Global”) and each of its member firms are legally separate and independent entities. DTTL does not provide services to clients. Please see www.deloitte.nl/about to learn more.

Deloitte is a leading global provider of audit and assurance, consulting, financial advisory, risk advisory, tax and related services. Our network of member firms in more than 150 countries and territories serves four out of five Fortune Global 500 companies. Learn how Deloitte’s approximately 286,000 people make an impact that matters at www.deloitte.nl.

This communication contains general information only, and none of Deloitte Touche Tohmatsu Limited, its member firms or their related entities (collectively, the “Deloitte network”) is, by means of this communication, rendering professional advice or services. Before making any decision or taking any action that may affect your finances or your business, you should consult a qualified professional adviser. No entity in the Deloitte network shall be responsible for any loss whatsoever sustained by any person who relies on this communication.